

Univerzita Pardubice

Fakulta restaurování

Obor: Restaurování a konzervace děl nástěnné malby,
sochařských děl a povrchů architektury

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl

**Figurální sgrafitová výzdoba s landsknechty
na fasádě domu čp. 545 v ulici Boženy Němcové
ve Slavonicích**

Mgr. BcA. Jana Waisserová

Diplomová práce

2020

Vedoucí práce: Prof. Dr. Petr Fidler

Oponent: PhDr. Roman Lavička PhD.

Konzultant praktické části: MgA. Zuzana Wichterlová

Konzultanti z oboru technologie: Ing. Renata Tišlová, PhD., Ing. Jan Válek PhD.,

Ing. Olga Skružná, RNDr. Petr Kozlovcev

Konzultant z oboru historie umění: Mgr. Pavel Waisser, PhD.

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Mgr. Jana Waisserová**
Osobní číslo: **R15024**
Studijní program: **N8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Restaurování a konzervace nástěnné malby, sochařských děl a povrchů architektury: Kámen**
Téma práce: **Figurální sgrafitová výzdoba s landsknechty na fasádě domu čp. 545 v ulici Boženy Němcové ve Slavonicích**
Zadávající katedra: **Katedra humanitních věd FR**

Zásady pro vypracování

Diplomantce byl k provedení práce přidělen úsek sgrafitové výzdoby jižní fasády domu čp. 545 ve Slavonicích. Dům je složen ze dvou až tří starších středověkých domů, ke sloučení objektů došlo patrně v průběhu 18. stol. Dům je jednopodlažní s trojúhelníkovým štítem s podkrovím do ul. B. Němcové. Boční fasáda je ve zvýšeném přízemí nepravidelně členěná třemi menšími okny. Nynější podoba fasád pochází pravděpodobně z 2. poloviny 20. století, kdy došlo též k výrazným zásahům do stavebních otvorů. Vnější plášť je překryt náterem a novodobými omítkami, na mnoha místech je vyspravovaný. Co se týká stavebních fází, jsou překryvem zneprůhledněné. Fasády do ulic Růžová i Boženy Němcové jsou pod překryvem pokryty renesančními sgrafity. Jednotlivé plochy sgrafit jsou částečně narušeny stavebními úpravami. Průčelí do ulice Boženy Němcové je pokryto bosovanou rustikou s křížem. Na levé části fasády směrem do ul. Růžová jsou větší obdélné boky. Pravou část fasády do ul. Růžová pokrývají fragmenty figurálních sgrafit lancknechtů, které jsou předmětem diplomové práce.

V odkrytých sondách jsou patrné neprobarvené fragmenty renesančního figurálního sgrafita lancknechtů, které náhodně objevil průzkum stavebních otvorů provedený okolo roku 2005. Při něm došlo k částečnému odkryvu fragmentů. Sgrafito neprošlo v minulosti opravou ani restaurováním, je zcela autentické. K objektu čp. 545 ani sgrafitu, které je zapsáno památkou až v roce 2011 neexistují víceméně žádné relevantní pramenné ani obrazové materiály, které by se vázaly k období restaurovaného díla.

Předmětem teoretické části magisterské diplomové práce bude kulturně-umělecko-historická studie zacílená na motivy landsknechtů, zobrazených na restaurovaném díle. Tento motiv bude zasazen do kontextu obdobných slavonických fasád. Reflektován bude i význam dalších soudobých figurálních motivů na slavonických sgrafitových fasádách a jejich vzorů v raně novověké grafice.

Diplomová práce bude obsahovat restaurátorský průzkum zacílený na originální techniku díla a určení fenoménu jeho poškození. Součástí průzkumu bude i vyhodnocení analýz odebraných vzorků a srovnání s předchozím bádáním v oboru techniky renesančního sgrafita, ale i základní nástin stavebně-historického rozboru objektu. Dále bude vypracován detailní návrh na restaurování a rekonstrukce figur landsknechtů. Návrh na restaurování a rekonstrukci bude schválen zodpovědným restaurátorem i příslušnými institucemi památkové péče. Diplomantka zajistí veškerou součinnost a potřebná vyjádření (závazná stanoviska) pro provedení zásahu. Na základě schváleného návrhu diplomantka provede restaurátorský zásah na původních částech a rozsáhlou rekonstrukci nedochovaných částí, který bude replikou původní technologie a to včetně materiálového složení. K rekonstrukcím budou vypracovány studie kompozice kresebné návrhy, kartóny a zkoušky materiálového složení původní techniky. Návrhům bude předcházet úzce zacílená umělecko-historická rešerše grafických předloh zobrazených výjevů. Autentické části budou restaurovány v souladu s principem minimální intervence. Po odsouhlasení plánované techniky a postupu provede diplomantka rekonstrukci chybějících partií sgrafita. Na závěr budou rekonstrukce citlivě zapojeny k dochovaným autentickým fragmentům. Nedílnou součástí diplomové práce je vyhotovení restaurátorské dokumentace.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

1. Berger E., Fresko und Sgraffito-Technik nach älteren und neueren Quellen. München 1909.
2. Dvořáková V. Machálková H., Malovaná průčelí české pozdní gotiky a renesance, Zprávy památkové péče XIV, 1954, s. 33-73.
3. Hollstein F.W.H., German engravings, etchings and woodcuts 1400-1700.
4. Kubec F., Sgrafitová bosáž ve středních Čechách. Praha 1996.
5. The New Hollstein, Dutch and Flemish etchings engravings and woodcuts 1450-1700, Rotterdam 1996
6. Lejsková-Matyášová M., K ikonografii a restituci sgrafitového reliéfu tří renesančních domů ve Slavonicích, Umění 17, 1970, s. 383-394.
7. Luijten G. Schuckman Ch. (eds.), The New Hollstein, Dutch and Flemish etchings, engravings and woodcuts 1450-1700, Gerard von Groeningen I. Rotterdam 1997.
8. Luijten G. Schuckman Ch. (eds.), The New Hollstein, Dutch and Flemish etchings, engravings and woodcuts 1450-1700, The Müller Dynasty I. Rotterdam 1999.
9. Míchalová Zdenka, Renesanční/reformační nástěnné malby ve Slavonicích, diplomová práce MU Brno 2010
10. Mora P., Mora L., Philippot P., Conservation of Wall Paintings. London 1984.
11. Nejedlý V. Pavelec P., K historii a metodologickým otázkám restaurování sgrafit, Zprávy památkové péče 63, 2003, č. 6, s. 373-388.
12. Petr F., Omítka a její barevná výzdoba v praxi památkové péče, Zprávy památkové péče 8, 1953, s. 263-288.
13. Semper G., Die Sgraffito-Dekoration, Kunstchronik Beiblatt zur Zeitschrift für bildende Kunst, 1868, č. 6, s. 45-48.
14. Walter L. Strauss, The German Single-leaf Woodcuts 1550-1600, New York 1975
15. Schulz J., O sgraffitu, Zprávy spolku inženýrů a architektů 8, 1873, s. 89-91.
16. Špale V., Problémy restaurování již restaurovaných sgrafit, Zprávy památkové péče 63, 2003, s. 389-403.
17. Tejmar L., K vymýcení pověr o technice renesančních sgrafit, in: Vladislava Říhová (ed.), Sgraffito 16.-20. Století. Výzkum a restaurování, Litomyšl 2009, s. 99-110.
18. Thiem G. Thiem Ch., Toskanische Fassadendekoration in Sgraffito und Fresko, 14. bis 17. Jahrhundert. München 1964.
19. Urbach H., Sgraffito. Geschichtliches und technisches vom Sgraffitoputz. Berlin 1928.
20. Vasari G., Introduzione, in: Giovanni Maselli (ed.), Le opere di Giorgio Vasari, pittore e architetto Aretino, parte prima, Firenze 1832-1838, s. 17-53.
21. Wagner V., Umělecké dílo minulosti a jeho ochrana. Praha 1946.
22. Wang A., Der Miles Christianus im 16. und 17. Jahrhundert und seine mittelalterliche Tradition. Frankfurt am Main 1975.
23. Wichterlová Z., Průzkum techniky renesančního sgrafita. Litomyšl 2015
24. Winter Z., Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách 1526-1620. Praha 1909.
25. Waisser Pavel, Renesanční figurální sgraffito na průčelích moravských městských domů, disertační práce UP Olomouc, 2011

Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Petr Fidler**
Katedra humanitních věd FR

Datum zadání diplomové práce: **15. listopadu 2019**
Termín odevzdání diplomové práce: **24. září 2020**

L.S.

Mgr. BcA. Radomír Slovík
děkan

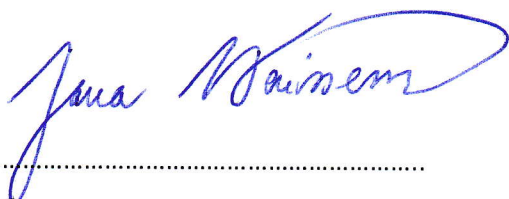
prof. PhDr. Petr Fidler
vedoucí katedry

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice (Dislokované pracoviště – Fakulta restaurování, Litomyšl).

V Zahořanech dne 23. 9. 2020

.....
Jana Waisserová

Poděkování

Děkuji všem pedagogům, kolegům, spolupracovníkům, dalším odborníkům a přátelům, kteří mne za můj dosavadní profesní život inspirovali, se kterými jsem mohla rozvíjet své praktické a badatelské zkušenosti. Jejich výčet by byl tak dlouhý, že by výrazně zasáhl do počtu normostran této práce a proto zde raději nejmenuji...a také proto, abych někoho neopomněla.

Poděkování patří též majitelům domu čp. 545, jejichž vztahu k umění a kulturnímu dědictví si velmi vážím. Bez jejich vstřícnosti, osvíceného přístupu a ochoty investovat prostředky a čas do restaurování fasády, by náročný restaurátorský zásah nemohl proběhnout.

Velké díky patří i mé rodině, a některým dokonce dvakrát neboť část je zároveň i ve skupině kolegů, za podporu během studia i během celé mé profesní kariéry restaurátorky a historičky umění.

Název

Figurální sgrafitová výzdoba s landsknechty na fasádě domu čp. 545 v ulici Boženy Němcové ve Slavonicích.

Komplexní restaurátorský zásah na části fasády – figury landsknechtů. Kulturně – umělecko – historická studie profánních motivů ve Slavonicích.

Anotace

Diplomová práce prezentuje průběh obnovy části boční fasády domu čp. 545 ulici B. Němcové, jež je v samotném centru Slavonic, historického sídla založeného ve středověku. Na fasádě byly při náhodném průzkumu nalezeny fragmenty autentických postav landsknechtů z období renesance, pravděpodobně z poloviny 16. století. Figury jsou provedeny v technice sgrafita a jejich zcela autentický stav odkryl specifika techniky stínovaného sgrafita, popsaného v literatuře jako „technika stínování prokletováním svrchního nátěru.“

Diplomová práce popisuje veškeré aspekty, které měly vliv na výslednou podobu restaurovaného díla. V úvodní umělecko-historické a kulturně společenské studii obnažuje život ve společnosti, ve které sgrafita vznikla a popisuje, jak se odráží v dobové grafice. Dále se studie zaměřuje na tematiku profánních motivů na slavonických fasádách a na konkrétní grafické vzory pro sgrafita. V rámci anotace předchozího bádání je učiněn opětovný exkurz do primární literatury o technice sgrafita. Část literatury od Giorgia Vasariho a Filippa Baldinucciho, související s technikou restaurovaného sgrafita, je podrobena lingvistické analýze, na jejímž základě je revidována česká terminologie sgrafitové techniky. Na tuto část navazuje průzkum a rozbor sgrafitové techniky landsknechtů, který vyústí v kopii původního řemeslného postupu. Popis konkrétních restaurátorských a rekonstrukčních kroků tuto práci uzavírá.

Klíčová slova

Slavonice, restaurování, sgrafito, renesance, historie řemeslného postupu sgrafita, profánní motivy v renesanci, landsknecht

Title

The Figural sgraffito decoration with the figures of landsknechts on the façade of the house No. 545 Božena Němcová Street in Slavonice.

Subtitle: A comprehensive restoration work on part of the façade with figures of Landsknechts. Cultural-artistic-historical study of profane motifs in Slavonice.

Anotace

The diploma thesis presents the process of restoration on part of the side façade of the house No. 545, B. Němcová Street, which is very close the historic center of Slavonice, founded in the Middle Ages. During a random investigation, fragments of authentic figures of Landsknechts from the Renaissance period, were founded. Probably they come from the middle of the 16th century. The figures were executed in the technique of sgraffito, and their authentic state revealed the specifics of the technique of shaded sgraffito, described in the literature as "the trowel shaded technique."

The diploma thesis describes all aspects that influenced the final form of the restored artwork. In the art-historical and cultural-social study, text exposes life in the townsmen society in which sgraffito is intertwined and describes how it is reflected in the period graphics. Furthermore, the study focuses on the theme of profane motifs on Slavonic façades and on specific graphic patterns for sgraffito. As part of the annotation of the previous research, a re-excursion into the primary literature on the sgraffito technique is made. Part of the literature by Giorgio Vasari and Filippo Baldinucci, related to the technique of restored sgraffito, is subjected to linguistic analysis, on the basis of which the Czech terminology of the sgraffito technique is revised. This part concludes with a survey and analysis of the sgraffito technique of the landknechts, which results in a copy of the original craft process. The description of specific restoration and reconstruction steps concludes this work.

Klíčová slova

Slavonice, restoration, sgraffito, renaissance, history of the sgraffito craft process, profane motifs in the renaissance, landsknecht

Obsah

1.	Úvod.....	1
2.	Stav poznání v oblasti slavnických sgrafit.....	3
3.	Slavnice v novověku a dnes.....	5
4.	Sgraffito – intonaco – bianco.....	14
5.	Manifest reformace – profánní motivy na slavnických fasádách.....	21
6.	Landsknechti – žoldnéřské téma.....	26
7.	Landsknechti ve sgrafitu – dům čp. 545.....	37
7.1	Popis objektu.....	37
7.2	Stavební historie a ikonografie objektu.....	39
7.3	Grafické předlohy.....	47
7.4	Datace, autorství.....	49
8.	Průzkum původní techniky.....	59
8.1	Experimenty původní techniky sgrafita stínovaného prokletováním.....	62
9.	Restaurování části fasády s figurami landsknechty.....	67
9.1	Informace o objektu.....	67
9.2	Údaje o objektu.....	67
9.3	Údaje o akci.....	67
9.4	Údaje o dokumentaci.....	68
9.5	Komplexní shrnutí provedených průzkumů.....	69
9.5.1	Vizuální průzkum.....	69
9.5.2	Sondážní průzkum.....	69
9.5.3	Stratigrafický průzkum.....	69
9.5.4	Materiálová analýza.....	70
9.6	Předchozí restaurátorské průzkumy.....	72
9.6.1	Následné vrstvy.....	72
9.6.2	Stav druhotných omítek.....	72

9.6.3	Stav renesančních omítek.....	73
9.6.4	Restaurátorský záměr a koncepce restaurátorského zásahu	73
9.7	Postup restaurátorských prací.....	74
9.7.1	Materiálové zkoušky.....	74
9.7.2	Odkryv a čištění	74
9.7.3	Dočišťování	74
9.7.4	Odstranění tmelů.....	75
9.7.5	Konsolidace omítek.....	75
9.7.6	Injektáž a přitahování částí omítek k podkladu	75
9.7.7	Obtmelení	75
9.7.8	Podhoz na částech odhaleného zdiva:.....	76
9.7.9	Příprava paz	76
9.7.10	Tmelení a rekonstrukce	76
9.7.11	Retuš.....	77
9.7.12	Použité materiály	78
10.	Závěrečné shrnutí	79
11.	Prameny a literatura	81
11.1	Primární edice a přepisy pramenů.....	81
11.2	Sekundární literatura	82
11.3	Archivy	85
11.4	Prameny a nepublikované strojopisy	85
11.5	Online archivy, knihovny, repozitáře, obrazové databáze a další internetové zdroje	86
12.	Přílohy.....	89
12.1	Příloha 1. Přepisy textů.....	89
12.1.1	Přepis: Girogio Vasari, přepis ke sgrafitu v úvodu k druhému vydání Vite de' piú eccellenti pittori, scultori e architettori italiani, da Cimabue insino a 'tempi nostri (1568).	89
12.1.2	Přepis: Filippo Baldinucci, přepis ke sgrafitu Vocabolario toscano dell' arte del disegno... . Opera di Filippo ... Baldinucci, Filippo (1681).	90

12.1.3	Přepis výkladu technického slovníku <i>Dizionario tecnico dell'architetto e dell'ingegnere civile ed agronomo, Collegio degli architetti ed ingegneri</i> , Firenze (1883 sv. 1 a 1884 sv. 2)	90
12.1.4	Příloha 1: Přepis částí doprovodných básní Hanse Sachse k figurám z grafiky předloze Erharda Schöna, která sloužila jako vzor pro zobrazení figury na fasádě domu čp. 545, ul. Boženy Němcové ve Slavonicích.	91
12.2	Příloha 2. Chemicko- technologické analýzy.....	93
12.3	Příloha 3. Závazné stanovisko MÚ Dačice	94
13.	Seznam obrazových příloh.....	95
14.	Dokumentace restaurátorského zásahu sgrafit s landsknechty.....	106

1. Úvod

Původní řemeslné techniky, včetně sgrafita, se v současnosti dostávají do popředí zájmu, zejména ve spojitosti s revizí restaurátorských zásahů řady uměleckých a umělecko-řemeslných děl. Je však problematické jakkoliv pohlížet na formální stránku díla, když nevíme, co lze považovat za autentický materiál či povrch. Výjimečně se však naskytne příležitost, kdy se odhalí doposud zakryté dílo, které může posunout znalosti. Takovým dílem, provedeném ve sgrafitové technice, jsou dva fragmenty figurální výzdoby nalezené při průzkumu v roce 2005 v historickém centru Slavonic. V odkrytých sondách se objevily fragmenty postav lancknechtů s omítkou zachovalou v relativně kompaktním stavu. Sgrafito neprošlo v minulosti opravou ani restaurováním, je tedy zcela autentické. K objektu čp. 545 v ulici B. Němcové ani ke sgrafitu, které je zapsáno památkou, až v roce 2011 neexistují víceméně žádné relevantní pramenné ani obrazové materiály, které by se vázaly k období restaurovaného díla ani jeho pozdějšímu vývoji. Přímo ve Slavonicích a v blízké lokalitě území Dolního Rakouska ale najdeme řadu dalších sgrafitových fasád z 16. století, a proto se přímo nabízí tyto autentické fragmenty detailně prozkoumat a porovnat se sgrafity ve slavnické lokalitě, obnaženými již v minulosti.

V úvodu je třeba ještě říct, že i s ohledem na neexistenci jakýchkoliv informací o díle autorka může toto téma zpracovat, neboť se bádání v oblasti slavnických sgrafit věnuje kontinuálně již od roku 1998, kdy začala pracovat na své diplomové stati na Olomoucké univerzitě.¹ Z důvodu nedostatku primárních i sekundárních zdrojů bylo zřejmé, že studie nepůjde metodicky standartní jasně vytyčenou cestou umělecko-historické rešerše, na kterou navazují restaurátorské průzkumy a restaurátorský zásah, ale že bude nutné najít novou metodiku.² Jde o metodiku zahrnující analýzu napříč dalšími obory přesahujícími běžný okruh studia, kterými jsou zejména sondy do literární historie, dějin grafiky, místopisu, surovinové technologie, lingvistiky, ... Mezioborová studie má vést k detailnímu rozboru

¹ WAISSEROVÁ 2002.

² Metoda se širším záběrem by měla umožnit získat informace o restaurovaném díle a posunout, zrevidovat téma slavnických sgrafit obecně.

původní sgrafitové realizace fragmentů s landsknechty a připravit veškeré podklady pro restaurátorský záměr.

Cílem restaurátorského zásahu mimořádně autentických sgrafit je zasáhnout do struktury dochovaných částí v co možná nejmenší míře. I proto se výzkum zaměřil také na velmi detailní analýzu materiálového složení a způsob řemeslného provedení. I přes získané komplexní informace však často nelze některé kroky týkající se řemeslného postupu rozklíčovat. Na Ústavu aplikované a teoretické mechaniky AV ČR probíhal v době realizace výzkum historických vápenných technologií, mj. na autentických sgrafitech telčského zámku.³ Nabízelo se tedy výzkumy propojit a rozšířit tak okruh studia o replikaci původní techniky pomocí materiálové kopie za využití historických materiálů. A vzhledem k velmi problematické výtvarné prezentaci „plovoucích“ fragmentů figur landsknechtů na fasádě tento meziinstitucionální a mezioborový výzkum vyústil v aplikaci materiálové kopie přímo na objektu čp. 545 s landsknechty. Cesta, která k prezentaci restaurovaného díla vedla je předmětem této práce. ("Obr. 1-4").

Práce je rozdělena do třech částí. První část se týká především kulturně-umělecko-historických aspektů, které tvoří základ pro analýzu sgrafit s landsknechty a následný restaurátorský zásah. Studie částečně reviduje víceméně vlastní bádání autorky po dvaceti letech a doplňuje jej o nové informace či interpretace, zejména z okruhu profánních motivů na slavonických fasádách. Blok uzavře užší téma, týkající se přímo motivu landsknechtů. Tento blok doprovází vložené stránky obrazové přílohy.

Druhá část práce je pojata analyticky, zejména v otázce původní realizace ve všech jejích aspektech, ať už jde o materiálovou analýzu, ikonografickou analýzu, analýzu dobové grafiky či pokus o interpretaci stavební historie fasády domu restaurovaného díla, tj. čp. 545 v ul. Boženy Němcové ve Slavonicích. Obrazová příloha první i druhé části je řazena do bloků za jednotlivé kapitoly. Stejně jako první textovou část, vložené stránky obrazové přílohy ilustrují text.

Třetí část je zaměřena prakticky a týká se provedení samotného restaurátorského zásahu, který je vyústěním provedených výzkumů. Restaurátorská část je doprovázena podrobnou fotodokumentací z restaurátorského zásahu a následné rekonstrukce chybějících částí, zařazenou na v bloku za textem. Na závěr je přiřazena diskuze, týkající se zvoleného restaurátorského záměru a jeho uplatnění v památkové péči, neboť jde o prezentaci spíše netypickou v běžné památkové praxi.

³ VÁLEK – SKRUŽNÁ – KOZLOVCEV – WAISSEROVÁ – WICHTERLOVÁ - JIROUŠEK 2019.

2. Stav poznání v oblasti slavnických sgrafit

Jak je zřejmé z úvodní části, bádání v okruhu slavnických sgrafit není na úplném počátku. Autorka této práce se zabývala okruhy slavnického renesančního figurálního sgrafita již ve výše zmíněné diplomové práci z roku 2002.⁴ Slavnická sgrafita v ní vymezuje na základě srovnání se sgrafitovými lokalitami na zbývajícím území Čech, Dolního Rakouska a v úvodní stati jsou též nastíněny potencionální časové a autorské okruhy.⁵ V práci jsou též slavnické fasády zařazeny do kulturně-historického kontextu, ať už jde o samotné město nebo kontext rožmberského dominia. Bádání je mimo jiné založeno na poznacích Jarmily Krčálové, které jsou dodnes relevantní a platné.⁶ Proto budou v této stati následně shrnuty jen základní informace nebo informace, které jsou revidovány na základě nových zjištění. Druhou část této práce tvoří katalog patnácti slavnických objektů sgrafitových fasád a interiérů. Jednotlivá hesla obsahují stručný popis, ikonografie s případnými přepisy textů, tedy přístupné grafické předlohy, popis restaurátorských zásahů včetně odkazů na zdroje.⁷ Zatímco se katalog stal přínosným a praktickým podkladem, zejména pro práci restaurátorů, stať týkající se řemeslné techniky je zcela poplatná sekundární literatuře a nepokouší se o revizi pohledu.⁸ Přílišná mladická horlivost autorky obsáhnout téma komplexně tehdy zapříčinila opětovný přepis řady mýtů o sgrafitové technice. Tuto situaci je nyní nutné napravit. Dnes je totiž naprosto zřejmé, že v případě díla vystaveného jakékoliv sekundární intervenci nelze bez detailního průzkumu z lešení a multioborové analýzy vyslovit seriózní badatelský výstup.

Základ pro revizi bádání o sgrafitu učinil bratr autorky Pavel Waisser rozbořením sgrafit zámku v Litomyšli a průčelí moravských měšťanských domů.⁹ Nejasnosti a mýty ohledně techniky sgrafita však nadále panují, což se projevuje v bouřlivé diskuzi v otázce prezentace sgrafit.¹⁰ V předchozích letech

⁴ WAISSEROVA 2002.

⁵ Tzv. Autorské okruhy jsou navrženy spíše z hlediska rozpoznání odlišností v provedené technice. Je třeba je však brát s rezervou neboť na některých zkoumaných fasádách nebylo možné pod překryvy rozpoznat autentický povrch. Na základě opětovných restaurátorských zásahů došlo k drobným revizím, dobové zařazení však stále zůstává v rovině hypotézy, WAISSEROVÁ 2002, s. 2–35.

⁶ Zejména KRČÁLOVÁ 1964.

⁷ WAISSEROVÁ 2002 s. 53–122.

⁸ Zejména PETR 1953, PETR 1954, NOVOTNÝ 1931, SLÁNSKÝ 2003, a další .

⁹ WAISSER 2004, WAISSER 2014.

¹⁰ Zejména NEJEDLÝ – PAVELEC 2003.

se této diskusi věnovalo několik seminářů. Z některých vzešly i souborné publikace.¹¹ Dále navázala interdisciplinární publikace, vydaná Národním památkovým ústavem, která detailně zkoumá fasády zámku v Litomyšli, silně zasažené intervencí ve 2. polovině 20. století.¹² Právě tyto publikace, zejména poslední jmenovaná dokládají důležitost rozboru restaurátorských zásahů pro studia o technice sgrafita. Vynořila se tedy řada otázek, na které nebylo možné odpovědět bez detailního průzkumu a to jak „klasického“ restaurátorského, tak laboratorního. Tohoto tématu se dále ujala ve své práci Zuzana Wichterlová, která vytypovala několik skutečně autentických sgrafitových děl na území Čech a podrobila je podrobnému výzkumu z hlediska materiálu, složení malt a použitých nástrojů.¹³ Na základě průzkumu, trasologických stop a laboratorních analýz na originálních sgrafitech, kromě již známých způsobů provedení sgrafita, rozpoznala dosud nepopsanou techniku stínování sgrafita odebíráním bílého nátěru z povrchu probarvené omítky a nazvala ji „sgrafito stínované prokletováním“.¹⁴ Tento typ stínování byl rozpoznán například na sgrafitovém štítu telčského zámku (směrem do 1. nádvoří, dnes půda), na fasádách čp. 520, čp. 453, v mázhauzu čp. 480 a v sondách fasády čp. 545.¹⁵ A právě tato studie zapříčinila diskusi s majiteli objektu čp. 545 s fragmenty landsknechtů, památkovými pracovníky o možnostech a koncepci restaurátorského zásahu nalezených autentických sgrafit. Ke sgrafitům na území České republiky a jejich restaurování vznikaly pochopitelně i další dílčí studie, které již zde nejsou rozepsány, neboť jejich citace jsou detailně uvedeny ve výše uvedených publikacích.

Slavonická sgrafita samozřejmě nelze vnímat bez zahraničního kontextu, zejména v souvislosti s památkami na území Dolního Rakouska, které bylo v období vzniku většiny sgrafit spojeno do úzce provázaného celku. Většina z nich však také není dochována v autentické podobě, kvalita restaurátorských zásahů je velmi rozdílná. Za relevantní příspěvky ke slavonickému okruhu uvedme zejména publikace rakouského badatele Wolfganga Baatze, který se zabývá právě restaurováním blízkých lokalit na území Rakouska.¹⁶ A ve finále je třeba zmínit v současnosti nejvýznamnější platformu, která vznikla v kooperaci německého Hornemannova Institutu v Hidesheimu a Fakulty

¹¹ Zejména ŘÍHOVÁ 2009.

¹² WAISSER 2011.

¹³ WICHTERLOVÁ 2015.

¹⁴ IBIDEM, zejména s. 60–61, souhrn rozdělení sgrafit dle techniky provedení s. 65–68.

¹⁵ IBIDEM, s. 27–28.

¹⁶ BAATZ 1995.

restaurování v Litomyšli, která organizuje konference se širokým tematickým záběrem signifikantním názvem: Sgrafito in Change /Sgraffito im Wandel/, doprovázenou sborníkovou publikací.¹⁷

3. Slavonice v novověku a dnes

Ve Slavonicích, městečku na pomezí jižních Čech, jižní Moravy a Dolního Rakouska, se dochoval jedinečný soubor renesančních fasád. Budování a hospodářský rozvoj původem středověkého města při Zlaté stezce, započal po nástupu Habsburků na trůn, kdy se Telč a Slavonice dostaly pod vládu tolerantního katolíka Zachariáše z Hradce. Císař Ferdinand I. pověřil císařského poštmistra úkolem změřit novou poštovní cestu se stanicí ve Slavonicích.¹⁸ ("Obr. 5-7"). Soubor slavonických sgrafit je výjimečnou sbírkou reformačního umění, které má kořeny v Podunají a šíří se od 50. let 20. století i na území Čech. Z myšlenek reformace následovaly základní změny v charakteru umění a výběru témat, převzatých z ilustrací přepisů bible Martinem Lutherem, starověké mytologie nebo moralizující literatury.¹⁹

Existuje více důvodů, proč se ve Slavonicích dochoval tak velký počet fasád a interiérů z období renesance. Bohatí protestantští občané Slavonic se během třicetileté války zchudli nebo region opustili kvůli neshodám s dalším majitelem panství, horlivým katolíkem Vilémem Slavatou. Ke konečnému úpadku došlo po uzavření poštovní stanice a přenesení hlavní obchodní cesty z Prahy do Vídně přes Znojmo a Jihlavu v roce 1750. Modernizace tolik nepoškodila sgrafitové fasády a interiéry, stavební činnost byla přesunuta na jiná místa v zemi. Často se prováděly jen malé opravy, např. odstranění poškozených štítů (dům č. 536), výměna nebo zvětšení oken a zakrytí vrstvami nové omítky. Slavonice zůstaly okrajovým hraničním městem i v 19. století, po vzniku Československé republiky, a též po druhé světové válce, kdy němečtí občané, většina obyvatel regionu, museli opustit své domovy. ("Obr. 8-10"). V 50. letech bylo město dokonce izolováno v příhraniční oblasti ostnatým drátem.

¹⁷ KLEIN – WEIER 2017. Ke slavonickým sgrafitům zejména WICHTERLOVÁ – WAISSEROVÁ – SKRUŽNÁ – VÁLEK 2017.

¹⁸ TIRAY 1926, s. 46–47; Budova poštovní stanice, čp. 58 se dochovala dodnes na křižovatce před vjezdem do centra tzv. Dačickou branou. V nároží k silnici v patře je pravděpodobně malá domácí oratoř se sgrafitovým obrazem Ukřižování Krista. WAISSEROVÁ 2002, s. 75–76.

¹⁹ WAISSEROVÁ 2002, s. 12–14.

Fatální a opakované vysídlování obyvatel se stalo jedním z hlavních důvodů, proč se pro měšťanské domy ve Slavonicích „čas zastavil“ až do padesátých let, kdy nastala obnova renesančních sídel pod křídly socialistické památkové péče. Většina renesančních historických měst v Československu během druhé poloviny 20. století prošla obnovou právě proto, že renesance se považovala za styl, který neškodí socialistické ideologii. V té době trend rekonstrukce historických objektů sledoval metodu syntézy, založenou na strukturalismu a postulovanou v tezích Václava Wagnera.²⁰ V oblasti československého kulturního dědictví po druhé světové válce byl následně preferován princip vizuální integrity. ("Obr 11-13").

Syntetická metoda se nesnažila představit zachovanou podobu původního stavu památky, včetně zachování stop stáří, ale snažila se obnovit umělecký estetický výraz. To prakticky způsobilo, že renesanční umělecká díla a budovy byly ve struktuře restaurovány jako renesanční, aniž by se rozlišovala původní a znovu doplněná část. Metoda je podobná metodě používané v době „neostylů“ v 19. století, avšak na jiném principu.²¹ Většina nefigurálních sgrafitových dekorací prošla kompletní obnovou pomocí moderních materiálů, velmi často s užitím cementové malty. Dekorativní sgrafitové kompozice byly restaurovány většinou bez hlubší znalosti historické (renesanční) techniky ve dvouvrstvé omítce.²²

Část fasád prošla opravou ještě v gesci Vídeňské centrální komise, jako například fasáda čp. 520, čp. 537 a další. Iniciátorem odborných zásahů byl místní místopisec Theodor Deimel se svou sestrou

²⁰ Wagner uvádí pojem „živý tvar“, který má své požadavky: „*linie obrazu chtějí být úplné, dokonale vyznívající v celkové organizaci obrysů a objemů, barva veskrze shodná se zákony světla a stínu ovládající dílo...*“ WAGNER 2005, s. 25.

²¹ Metoda spočívá v reprodukci, modernizaci renesančního slohu volným používáním architektonických motivů vyňatých z renesanční i antické architektury. Saturnin Ondřej Heller tento styl nazývá „Moderní renesancí“, HORÁČEK 2009, s. 71–72. Uvedené podrobné informace o konceptu obnovy ve 2. pol. 20. stol. zdánlivě nesouvisí s fasádou s Landsknechty (zde totiž neproběhla v této době výrazná adaptace), jsou ale důležité pro formulaci záměru restaurování. Celkový „vizuál“ města založený právě této době totiž formuje názor veřejnosti na podobu restaurovaných sgrafit i v dnešní době.

²² Obzvláště silně rezonovaly otázky o původu techniky sgrafita v Čechách ve 2. polovině 20. století. Diskuzi zahájil Vladimír Novotný ve 30. letech. NOVOTNÝ 1931. Nejvíce se však diskutovalo v 50. a 60. letech, neboť intenzivně probíhaly opravy renesančních měst. Na jedné straně byl František Petr, který prosazoval přiřazení techniky sgrafita k nástěnné malbě, PETR 1953; na druhé straně stála skupina v okruhu Jaroslava Šonky, kteří prosazovali sochařský princip při restaurování, JOSEFÍK – ŠONKA 1971. Mnoho článků na toto téma publikovala LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ 1970 and 1971; SMRKOVSKÝ – SUCHOMEL 1979, SUCHOMEL 1971 a další.

Leopodinou, restaurátorské práce prováděl známý štukatér a sochař Antonín Zeithammer, působící též na Telčském zámku.²³ („Obr 14 a 15“).

Velká renovace sgrafitových fasád však začala na počátku 60. let. Tehdejší „rekorózní“ metoda spočívala v natlačení vápenné kaše s jemnozrnným kamenivem na poškozený povrch a opětovném prorytí. Tento způsob opravy způsobil dojem nebo výraz sgrafita s černobílým vizuálním efektem. („Obr. 16“) Tato metoda byla popsána v literatuře a zůstala implementována v oblasti restaurování sgrafita od poloviny 20. století do současnosti.²⁴

V posledních 20. letech probíhá „další vlna“ restaurátorských zásahů, neboť řada zásahů z 2. poloviny 20. století již dožila.²⁵ Součástí dříve restaurovaných zásahů je i odkryv všech krycích sekundárních vrstev, což přináší řadu nových informací o technice sgrafita.

²³ Korespondence Theodora Deimela s Úřadem státní památkové péče v Brně z let 1924–1932, Archiv NPÚ v Brně, č.164/22, dále viz WAISSER – WAISSEROVÁ – TIŠLOVÁ et al., 2020, s. 160–165.

²⁴ Této éře restaurování se v literatuře věnovala historička umění Milada Lejsková-Matyášová. Spolupracovala s restaurátory sgrafita a rozpoznala řadu grafických předloh pro domy č. 537 a 538 na Horním náměstí. Problém je v tom, že ačkoli Lejsková našla některé grafické listy, restaurátoři je nepoužili pro proces rekonstrukce. Společně s restaurátory navíc postulovala metodu restaurování: „Rekorózní metoda: Evokace sgrafitového reliéfu restitucí intonacové vrstvy.“ LEJSKOVÁ–MATYÁŠOVÁ 1970 a 1971.

²⁵ Některé fasády se vlivem nevhodných zásahů ocitly v extrémním stupni degradace (např. čp. 537).

Obr. 1 Slavonice, dům čp. 545, celkový pohled na dům před započatím restaurátorských prací v roce 2015.

Obr. 2 Slavonice, dům čp. 545, celkový pohled na dům po restaurování.

Obr. 3 Slavonice, dům čp. 545, celkový pohled na dům před započítím restaurátorských prací (šipky označují fragmenty původních sgrafit).

Obr. 4 Slavonice, dům čp. 545, celkový pohled na dům po restaurování. (šipky označují fragmenty původních sgrafit).

Obr. 5 Slavonice, dům čp. 58 – bývalá poštovní stanice (šipka poukazuje na prostor se sklípkovou klenbou a sgrafitem Ukřížování).

Obr. 6 Slavonice, dům čp. 58 – bývalá poštovní stanice, první patro. Stínované sgrafito s červeně kolorovaným pozadím před restaurováním

Obr. 7 Slavonice, nám. Míru, dům čp. 480, mázhaus. Analogické stínované sgrafito Ukřížování.

Obr. 8 Slavonice, Horní nám., dům čp. 538 (vlevo). Historická pohlednice zachycuje dům s překryvnou omítkou. Nedatováno, Archiv města Slavonice.

Obr. 9 Slavonice, Horní nám., jižní fronta domů (dolní část). Nedatováno, Archiv města Slavonice.

Obr. 10 Slavonice, nám. Míru, dům čp. 453. Historická fotografie zachycuje dům s překryvnou vrstvou a prezentovaným, až nečitelným erbem cechu kožišníků nad vjezdem. Nedatováno, Archiv města Slavonice.

Obr. 11 Slavonice, Horní nám., domy čp. 538 a 537. Datovaná fotografie z roku 1963, kdy došlo k ubourání a přestavbě za fasádami. Sgrafita jsou pod překryvnou vrstvou, štít domu čp. 537 je ubouraný. Archiv města Slavonice.

Obr. 12 Fotografie z let 1964–1965, kdy došlo k dostavbě štítu a novostavbě domů za fasádami. Fotografie zachycuje i objekt městského pivovaru čp. 536 (vlevo ještě s klasicistní, překryvnou úpravu pláště). Archiv města Slavonice.

Obr. 13 Slavonice, Horní nám., domy čp. 536–538. Stav v 80. letech 20. století, kdy jsou fasády již prezentovány synteticky s principem vizuální integrity. Vykazují však značné poškození. Archiv města Slavonice.

Obr. 14 Slavonice, Horní nám., dům čp. 520 s odkrytým a zrestaurovaným letopočtem na fotografii z roku 2015.

Obr. 15 Slavonice, Horní nám., dům čp. 520. Vlevo vedle vchodu je podpis Antonína Zeithammera ve stejné omítce jako letopočet 1924.

Obr. 16 Slavonice, Horní nám., čp. 538. Detail fasády po zrestaurování „reko-rózní“ metodou. Soukromý archiv (V. Turský).

4. Sgraffito – intonaco – bianco

Zoufale malé množství analytických informací podložených materiálovou analýzou o původní realizaci většiny renesančních sgrafit v Čechách, náchylnost k degradaci a opakované restaurování je důvodem, proč se názory na „opravdovou podobu“ sgrafit liší. Pokud, ale detailně prostudujeme práci Zuzany Wichterlové a zaměříme se na typické znaky sgrafita stínovaného prokletováním, zjistíme, že se nacházejí na více objektech, než je zřejmé na první pohled.²⁶ ("Obr. 17 a 18") Ztenčený bílý nátěr, tzv. *bianco*, je ale dochován vzhledem k náchylnosti povětrnosti sporadicky a tudíž je musíme důsledně hledat v místech, která jsou skrytá povětrnosti. Excelentně jsou například dochované trasologické stopy stínování prokletováním na výzdobě zakrytého štítu a Hodovní síně zámku v Telči. ("Obr. 19")

V české terminologii se odborná platforma v posledních letech shodla na pojmenování sgrafitových vrstev, aby bylo možné techniku provedení jednotlivých sgrafitových objektů popsat, alespoň v základní rovině. Probarvená omítka je nazývána *intonaco colorato* (barevné intonaco) a bílý povrch, který je odebíraný nebo ztenčován *intonaco bianco* (bílé intonaco).²⁷ Přestože je tato terminologie, jak bude později vyloženo chybná, umožnila popsat jednotlivé vrstvy. Diskuzi o různých sgrafitových stylech a způsobech provedení vedenou v předchozí literatuře autorka rozebrala ve své diplomové práci.²⁸ A právě s ohledem na to, že ani po dvaceti letech k ničemu nedospěla, zde všechny výčty názorů záměrně chybí.²⁹ Po letité zkušenosti se sgrafity v teoretickém i praktickém směru lze konstatovat, že historické technologie, sgraffito nevyjímaje, nelze seriózně vyložit bez detailního multioborového průzkumu.

Jak bylo řečeno, k výkladům o původu sgrafitové techniky již bylo napsáno mnoho a v terminologii nepanuje jasná shoda o tom, jak renesanční sgraffito vypadalo ve své autentické podobě. Vizuální představa o nutných kontrastech ve sgrafitu vznikla v 19. století (většinou černé a bílé nebo

²⁶ WICHTERLOVÁ 2015 Po zaměření se na prezentaci povrchu bylo prokletování rozpoznáno na fasádách čp. 520,518, 537, 453 a 545. Zmínky o podivně pojatém stínování, které nebylo provedeno malířsky, se objevovaly i v diskuzi restaurátorů s památkáři v průběhu restaurování II. Zámeckého nádvoří v Litomyšli – ústní sdělení J. Štulc. A je pravděpodobné, že i další sgrafita mimo území Slavonic byla provedena touto technikou, jak např. dokládá fotografie z fragmentu čp. 19 v Táboře.

²⁷ Zejména NEJEDLÝ – PAVELEC 2003.

²⁸ WAISSEROVÁ 2002, s. 22–34.

²⁹ Jde o diskuzi na téma: jaké sgraffito se kde objevuje, kdo a jak nazývá jednotlivé styly, vývoj názorů na techniku, apod...

pískové a bílé, výjimečně červené a bílé, podle složení plniva v podkladu).³⁰ A stejně jako v oblasti techniky štuky jsou i v terminologii sgrafita značné nejasnosti a zmatky.³¹ Je to způsobeno přenášením ústních řemeslných sdělení do literatury, ale také nedůslednou jazykovou interpretací nebo interpretací založenou čistě na jazykové bázi, bez konfrontace napříč obory.³² Pokud tedy chceme přehodnotit či ověřit správnost zažitě terminologie, musíme se vrátit na počátek, tedy k důslednému lingvistickému rozboru a samozřejmě k co nejpůvodnějším textům nebo jejich nejstarším překladům.³³

“Sgrafito je kreslení a malování současně” /*che è disegno e pittura insieme*/ představuje v literatuře nejčastěji citovaný překlad úryvku Vasariho popisu techniky „... jak vyrobit grotesky na zdech.”³⁴ Zde se výklady, týkající se techniky, obyčejně zastaví, neboť se zdá, že vysvětlení je srozumitelné a je nezpochybnitelné. Jde přece o proškrabovanou omítku. Pojdme se ale oprostít od “zažitých” překladů slova *sgraffiare* jako „škrábání“ a podívat se na etymologii výrazu, jehož další významy nám mohou nabídnout nový pohled. Zajímavé může být také související slovo *graffio*, jež představuje jehlu, špičaté železo.³⁵ Navíc s ohledem na Vasariho důraz na význam slova „kreslení“ /*che è disegno...*/ v celém jeho spisku, se nemůžeme smířit s výkladem sgrafita jakožto „škrábání za účelem vytvoření sgrafitového reliéfu“.³⁶

Vasari zdůrazňuje, že sgraffito je technika rychlá /*più brevemente*/ a odolná /*e reggono all'acque sicuramente*/, protože obsahuje přidané speciální materiály /*si conducono con questa spezie*/ . Dále upřesňuje, že na místo, aby byly omítky byly kreslené /*disegnati*/ černým pigmentem (uhlím) /*carbone*/ nebo jiným (takovým) materiálem, jsou šrafované /*tratteggiati*/ pomocí železa

³⁰ Metoda spočívá v reprodukci, modernizaci renesančního slohu volným používáním architektonických motivů vyňatých z renesanční i antické architektury. Saturnin Ondřej Heller tento styl nazývá „Moderní renesancí“, HORÁČEK 2009, s. 71–72.

³¹ WAISSER – WAISSEROVÁ – TIŠLOVÁ – HEČKOVÁ 2020.

³² Na tomto místě je nutné uvést, že překlady receptářů starých zdrojových textů jsou velmi komplikované. Většina z nich je psaná v italštině (nebo v latině, pokud jde o antické receptáře), což je z historického pohledu velmi nejednotný jazyk ovlivněný mnoha dialekty, totéž platí o jazyku německém. Výklady je tedy nutné porovnávat s praktickými poznatky napříč obory. WAISSEROVÁ – POETA 2020.

³³ Rozbory termínů a překlady z italštiny lektorovaly Milena Poeta a Barbara Zane.

³⁴ “Hanno i pittori un'altra sorte di pittura, che è disegno e pittura insieme e questo si domanda *sgraffito*, e non serve ad altro che per ornamenti di facciate di case e palazzi, che più brevemente si conducono con questa spezie, e reggono all'acque sicuramente.” VASARI 1906, Vol. 1. XII., s. 174–191.

³⁵ Etymologicky jsou ale oba výrazy složitější, v základu odvozené od písma a psaní. Jistě by bylo zajímavé provést v budoucnu jejich hlubší rozbor.

³⁶ LEJSKOVÁ–MATYÁŠOVÁ 1970 a 1971.

„malířovou rukou“ /*con un ferro dalla mano del pittore*/.³⁷ Dále popisuje složení „běžně užívaného“ materiálu, vápenné malty /*calcina*/ směsi s pískem /*con la rena*/ a s pálenou slámou /*e con paglia abbruciata*/, ze které vznikne „polobarva“ směřující ke stříbrné /*la tingono d'uno scuro che venga in un mezzo colore che trae in argentino, e verso lo scuro un poco più che tinta di mezzo*/.³⁸ Ač historického jazyka nevyplývá jednoznačně a přesně o jaké kroky jde, je zřejmé, že nejde o pouhé škrábání v omítce.

Dále popisuje bílení pomocí vápna zhotoveného z travertinu /*e pulita col bianco*/. Zastavme se nyní u materiálu nátěru /*della calce di travertino*/. Za pozornost totiž stojí zmínka o travertinovém vápně. V historických receptáři v italštině se často setkáváme se specifikací vápna. Obvykle je doporučováno pro povrchové omítky vápno z mramoru nebo travertinu podle účelu použití.³⁹ Termín *bianco* zase jednoznačně určuje, že nejde o vrstvu omítky. Bianco, italsky *bílý*, je v historické literatuře označováno vápno či pigment zhotovený z vápna.⁴⁰ Dobová terminologie používala jemné omítky (*intonaco*) ani vápenné omítkové směsi (*calcina*)⁴¹, *intonaco*⁴², část plniva může obsahovat též mazlavý či mastný materiál nazývaný *grassello*⁴³. V italské historické literatuře jsou uvedené omítky typologicky odlišeny, zejména pro účel k jakému jsou používány. V případě Vasariho popisu *bianco*, vrstvy tedy nejde o vrstvu omítky (*calcina*) ani o kaši s plnivem (*grassello*), jde jednoznačně o vápenný nátěr zhotovený z travertinového vápence. Vasari dále popisuje přenos připravené kompozice na zaprášením tzv. kartón /*ci spolverano su i cartoni*/. Další zajímavostí je popis postupu „*aggravando col ferro*“. Sloveso *aggravare* jistě znamená nějaké pohyby železem po povrchu sgrafitové omítky,

³⁷ Tato věta je velmi důležitá z hlediska postupu výroby sgrafita. Doposud ji však nebyla věnována pozornost, protože nebyla analyticky popsána technika stínování prokletováním.

³⁸ Vasari se vyjadřuje relativně složitě a poeticky, aby bylo možné seriózně vysvětlit, co chce vyjádřit popisem polotónů, polobarev a mezitónů, je třeba podrobnější rozbor výrazů, jako např. *tinta di mezzo*, *si sbattimenta*, atd...

³⁹ WAISSEROVÁ – POETA 2020.

⁴⁰ Pigment označovaný jako *Giovanni/Bianco di marmo/Bianco santo/Bianco di Cennini* Cennino Cenninim v *Knize umění* (konec 14. stol.): „Odeber vápno hašené, dobře bílé; dej ho poprašek do kádě po dobu osmi dní, vyměň každý den vodu čistou, mísíc znovu vápno a vodu, dokud neuvolní tuk veškerý. Potom z něj udělej malé bochníky, vystav je na střeších slunečnímu svitu; a čím starobylejší jsou tyto bochníčky, tím lepší je bílá“. Rukopis, nepublikovaný překlad Mileny Poety.

⁴¹ *Calcina* je někdy překládána jako vápno nebo vápenná směs důležité je sledovat kontext, receptáře často upřesňují, co je dále ve směsi obsaženo. WAISSEROVÁ – POETA 2020.

⁴² *Intonaco/itonacino/intonacato* výraz odvozená od latinského *tunicare*-oblékat, potahovat – je omítka určená k potahování tedy finalizaci. Je ekvivalentem latinskému výrazu *tectorio* popsané ve Vitruviových spisech a znamená omítku s vysokým obsahem vápna, jemnozrného plniva a mramorové moučky. IBIDEM.

⁴³ Termín *grassello* není ještě zcela v literatuře vyjasněn, může znamenat zkráceně vápennou kaši (*grassello di calce*) nebo mastnou (it. *grasso*) hmotu s trochou plniva. IBIDEM.

kteře by se daly také interpretovat jako kletování.⁴⁴ Je zde však komplikace s popisem postupu. Vzhledem k posloupnosti řemeslného postupu, „*aggravare*“ nastupuje až po přenosu kresby z kartónu a znamená spíše samotné rytí, ale může také znamenat právě odebírání, stírání, vápenného nátěru z povrchu.⁴⁵ Současne však používá pro tvoření sgrafita výrazy šrafovat /*tratteggiando la calce*/ a oholit /*radere*/.⁴⁶ A jako poslední krok, který Vasari zmiňuje v souvislosti s vizuální stránkou sgrafit je dostínování či kolorování akvarelem /*cioeombreggia con quello acquerello*/.⁴⁷

Filippo Baldinucci (1681) již popisuje techniku v praxi všeobecně zažitou a uvádí shodně s Vasarim *intonaco* zbarvené černě /*lo 'ntonaco prima tinto di color nero*/, dále travertinové vápno pro bílý nátěr /*di bianco fatto di calcine travertino*/.⁴⁸ Pro výtvarnou práci s bílým nátěrem používá také shodně s Vasarim termín šrafování /*tratteggiati*/ a hloubení okolí pomocí železa /*con un ferro incavando*/. A opět popisuje techniku s malířskými a kreslířskými /*e scoperto il nero rimane una pittura*/. V další větě je popsán typický vizuální účinek, tvořený pomocí světlostínu /*suoi chiari e scuri*/, který napomáhá iluzivnímu výrazu sgrafita /*che aiutata con alcuni acquerelli scuretti ha un bel rilievo*/. Je tedy namístě se domnívat, že Baldinucci popisuje typický sgrafitový výrazový prvek, stínované sgraffito.

V technickém slovníku konce 19. století je popsáno složení omítek shodně, jak popsal Vasari a Baldinucci, upřesňuje nástroj k rytí jako “špičaté železo” /*con un ferro a punta*/ a nazývá probarvenou omítku černým intonacem /*intonaco nero*/.⁴⁹ ("Obr. 20-22").

Když tedy shrneme poznatky získané lingvistickým rozborem, jsou zde mírné rozpory mezi zažitou terminologií v české literatuře 20. století. Pojem *intonaco* splňuje zavedený výklad omítky

⁴⁴ Slovesem *aggravare* se zabývala Milena Poeta a Jana Waisserová v rámci výkladu sochařských skript pro žáky Florentské akademie od Francesca Carradori z roku 1802. Toto sloveso může mít více významů, například ztížit/zatížit/zavalit/zhoršit/zpřisnit/zahrnout. Překladatelsky je nejpřesnější význam zatížit nebo zatlačit. IBIDEM.

⁴⁵ Zakletování bílého nátěru do povrchu omítky po jeho nanesení se u renesančních sgrafit zatím nepodařilo nikde v rámci výzkumu renesance na území ČR doložit.

⁴⁶ Pro lepší pochopení významu slov přeložila Vasariho výrazy Milena Poeta přesně, tak jak odpovídají chápání v italštině.

⁴⁷ Kolorování sgrafit stínovaných prokletem, tedy celý postup tak jak jej popisuje Vasari můžeme nalézt i na území Slavonic v dochovaných interiérech např. mázhaus čp. 480 na náměstí Míru, kde restaurátorský průzkum potvrdil původní kolorování do čerstvé omítky. BERANOVÁ–WAISSEROVÁ–WICHTERLOVÁ 2019 – průzkum.

⁴⁸ Zde termín *calcina* je vzhledem ke kontextu vykládán jako vápno, nikoliv vápenná směs.

⁴⁹ CIVELLI 1883–4, Dále se používaly běžné zednické nástroje v italské terminologii je však jejich názvosloví velmi rozmanité (rajblík, podnos: *speraviero, vasojo, gionello*,... zednická lžice: *mestola, cazzuola, cucciara*,...) více viz WAISSEROVÁ – POETA 2020.

v historické terminologii. Jde o omítku s vysokým obsahem pojiva, která slouží k finalizaci a výtvarnému pojednání povrchu architektury, podobně jako štuk či podklady pro nástěnnou malbu. Správnost názvu sgrafitové omítky jako *intonaco* potvrzují i pojmenování v českých archivních zdrojích, kdy tunchování (dynchování) má s tímto pojmem stejný lingvistický základ.⁵⁰ Termín *intonaco colorato* se však ve zdrojové literatuře neobjevuje a bylo by tedy lepší nazývat probarvenou vrstvu sgrafitové omítky barevné *intonaco*, aby nedocházelo k myšlení badatelů studujících historické spisy.

Zcela chybný je ale výklad bílé vrstvy na povrchu renesančních sgrafit. *Intonaco bianco* znamená v překladu, jak bylo již vyloženo, bílá omítka. *Intonaco* s přídomkem *bianco*, *biancissimo* se vyskytuje i v dobové literatuře výhradně pro omítku štuky, nebo vrstvy jemné omítky, podkladu pro nástěnnou malbu a další exkluzivní povrchy. Pokud tedy badatelé a restaurátoři popisují *intonaco bianco*, termín víceméně uměle určený v 90. letech v české literatuře, píše o bílé omítce. Z výše uvedeného rozboru textů, ale i z nábrusů sejmutých vzorků je evidentní, že jde pouze a jen o nátěr.⁵¹ Pokud budeme hledat ekvivalenty pro výraz *e pulita col bianco* nabízí se, sice zastaralý, avšak velmi výstižný výraz pro vápenný nátěr a to *vápenné líčko*.⁵² Pro poslední vrstvu v případě renesančních sgrafit tedy nelze použít slovo *intonaco*, jde o nátěr (*líčko*) či je také možné dále používat italský termín *bianco*.

Dalším poznatkem získaným lingvistickým rozbohem u Vasariho, zvláštní postup vyložený ve výše vyloženém úryvku: „...by vzešla polobarva směřující ke stříbrné, a o trochu víc tmavá než tinta di mezzo (mezitón), a s touto omítají průčelí. A když tak udělají a očistí, bianchem z travertinového vápna, nabílí ho celé. Nabílené, zapráší jej přes kartony, neboli nakreslí to, co na něm chtějí vyvést, a pak *aggravando* železem, šrafují vápno a opracují jeho obrysy, které ježto vespod černé tělem, ukazuje všechny rýhy od železa jako tahy kresby. A v těch polích je zvykem oholit/oškrábat bílou, a potom vzít tmavý akvarelový odstín, velmi vodnatý, ten dát tmavým místům, jako by se dělalo na papíře, což z dálky dělá krásné zdání...“⁵³ Tedy, že se omítky místo kreslení uhlem šrafují a tvoří mezitóny, což vše podpoří iluzi plasticity a vytváření valérů. Teorii o tom, že Vasari popisuje i techniku stínování prokletováním podporuje zmínka o tom, že kresba rukou malíře je prováděná pomocí železného nástroje.

⁵⁰ WAISSER 2011, s.71, WAISSEROVÁ 2002, s. 21.

⁵¹ WICHTERLOVÁ – WAISSEROVÁ – VÁLEK – SKRUŽNÁ 2017, s. 125 – 128, WICHTERLOVÁ 2015, s. 57-61.

⁵² Od slovesa líčit; výraz je v literatuře v převážné většině případů spojován právě s vápenným nátěrem, spíše však nátěry hustší konzistence. DRDÁCKÝ – SLÍŽKOVÁ 2015, s. 173.

⁵³ Přeložila Milena Poeta, výrazy s komplikovaným překladem do českého jazyka jsou záměrně ponechány v jejich původním znění.

Obr. 17 Slavonice, Horní nám., dům čp. 520. Detail původního povrchu na dekoru stínovaném odebráním špachtlí (prokletováním bianca). Barevné intonaco je probarveno dřevěným uhlím.

Obr. 18 Slavonice, ul. Boženy Němcové, dům čp. 545. Detail původního povrchu na dekoru stínovaném odebráním špachtlí (prokletováním bianca). Barevné intonaco je barvené přirozenou barevností písku.

Obr. 19 Telč, zámek, Hodovní síň. Detail psa a jezdce na koni stínovaný prokletováním. Na povrchu jsou však zřetelné výrazné hnědé skvrny, které pocházejí z pozdějších zásahů. Barevné intonaco je šedé s pálenou slámou a uhlím.

Obr. 20 Gràffico, neboli jehla, špičaté železo, nástroj vyrobený zakováním a zakalením železné tyčoviny. Tento nástroj tvoří trasologické stopy kompatibilní s dochovanými originály sgrafita.

Obr. 21 Nanášení omítky zednickou lžící a nástrojem nazývaným rajblík či omítkářský talíř.

Obr. 22 Postup stínování prokletováním – odebrání svrchního nátěru po nanesení základního rozvrhu sgrafita.

5. Manifest reformace – profánní motivy na slavonických fasádách

Většina figurálních sgrafitových obrazů ve Slavonicích má své vzory v dobové grafice. Na slavonických fasádách převládá grafika reformační, ovlivněná Lutherovým *Katechismem reformované církve* koncipovaným v letech 1528-1529, k jehož zásadám se obyvatelé veřejně hlásili.⁵⁴ Díky vynálezu a širokému rozšíření knihtisku před rokem 1500 a díky obchodníkům a měšťanům se knižní ilustrace ve druhé polovině 16. století šíří téměř „rychlostí blesku“. Z hlavních center v Podunají (Pasov, Norimberk), ale i z vzdálenějších center (Frankfurt nad Mohanem) se nové tisky dostávají velmi rychle i na území Čech, což zároveň dokazuje úzkou provázanost s těmito regiony a čilý obchodní styk.⁵⁵ Proto existuje široká škála grafik „velkých“ mistrů i takzvaných „malých mistrů“ – „kleinmeisterů“ (neboli následovníků) –, kteří ilustrovali nové vydání Lutherovy bible, satirické veršované sbírky, moralizující pamflety a letáky.⁵⁶ („Obr. 23 a 24“) Proces digitalizace starých tisků v evropských knihovnách nám v současnosti velmi pomáhá odhalit bohatství literatury 2. poloviny 16. století. Tyto databáze však nejsou užitečné bez rozsáhlých znalostí dobové literatury, zejména pokud hledáme konkrétní vzor ilustrace. Pro získání relevantních předloh je třeba znát zdrojovou literaturu, text, který za ilustrací stojí. Badatelské téma týkající se propojení soudobé (a často ilustrované) literatury a sgrafit ve 2. polovině 16. století je zatím v plenkách a jeho rozbor by vydal na samostatnou a rozsáhlou rešerši. Uvedme tedy alespoň příklady, které skrze natažené nitky obnaží slavonické společenské podhoubí a pomohou pochopit situaci, ve které vznikly nalezené fragmenty figur na fasádě, která je předmětem této práce.⁵⁷

Protestantská střední třída hojně nakupovala ilustrované moralistické básně a přepisy Bible Martina Luthera, které pravděpodobně nesměly chybět ani ve předpokládaných dílenských „vzornících“ sgrafitářů.⁵⁸ („Obr. 25“) Soudobá literatura pronikala střední třídou velmi intenzivně a

⁵⁴ BERGMANN 1990, s. 9–16.

⁵⁵ JUST – NEŠPOR – MATĚJKA et al. 2009, LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ 1971.

⁵⁶ O reformačních letáčích zejména BERGMANN 1990, Vyjmenujme alespoň některé: Jost Amann, Hans Sebald Beham, Erhard Schön, Daniel Hopffer, Virgil Solis, Tobias Stimmer, Hans Burgmair, Heinrich Aldegraver, a řada dalších.

⁵⁷ Alespoň rámcový rozbor fasád dalších slavonických profánních motivů tvoří základní rámec tehdejší společensko-kulturního prostředí a je základním východiskem pro rozbor sgrafit s ladskechty.

⁵⁸ Na existenci vzorníku již upozornila autorka ve své diplomové práci při srovnání zkrácené totožné figury Arona na fasádě čp 522 ve Slavonicích (ČR) a na fasádě domu Hegenmüllerů čp. 1 v Eggenburgu (AT) WAISSEROVÁ 2002 s.57–58.

v některých případech stanula až na hranici politické manifestace. Takto se objevuje hned na dvou slavných fasádách čp. 538 na Horním náměstí a čp. 453 na náměstí Míru galerie významných politických osobností a učenců, kteří v 16. století otáčeli kormidlo směrem k náboženské toleranci a uznání reformačních idejí v rámci evropské politiky. („Obr. 26 -28“)

Johannes Agricola ze Sprembergu sepisuje životopisy významných osobností politického a kulturního života a vydává ve Wittenbergu u tiskaře Gabriela Schnellboltze roku 1562 s názvem *Warhaffte Bildnis etlicher Hochloeblicher Fuersten vnd Heren ...*⁵⁹ Předpokladem je, že prvotním zdrojem pro převedení do obrazové galerie na fasády jsou právě tyto „wittenberské“ ilustrace k Agricolovi od Lucase Cranacha mladšího z r. 1562, což dokládá signatura „okřídleného dráčka“ na zobrazení Johana Fridricha Saského, zv. „velkomyslný“ (Grossmütige, 1503-1554).⁶⁰ („Obr. 29“). Poté však následovalo několik desítek dalších vydání s menšími či většími obměnami i odlišnými názvy (1563, 1586, 1587, 1588, 1600,...)⁶¹ („Obr. 31-34“). Na fasádě čp. 536 tak můžeme spatřit medailóny zobrazující dvacet čtyři význačných osobností 16. století, doprovázené určujícími texty. V horní řadě zleva jsou znázorněni čtyři římscí císařové a dále (zřejmě hierarchicky) následují králové, vévodové a hrabata. Ve spodní řadě jsou portréty duchovních s významnými osobnostmi vzdálenějších krajů (Vasil III., Sultán Solimánský). Jejich propojení běží po třech liniích. V první instanci jsou zde osobnosti spojené

⁵⁹ *Johannes Agricola byl evangelickým duchovním, blízkým Lutherovi, ale později se názorově rozešli. 1558 se imatrikuloval na univerzitě ve Wittenbergu. Později působil na dvoře braniborského kurfiřta Joachima II. jako dvorní kazatel. Kromě soupisu význačných osobností 16. století byl též autorem sbírky německých přísloví a zkrácené verze Brantovi „Lodi bláznů“ („Das Narrenschiff“). GAß, s. 148.*

⁶⁰ AGRICOLA 1562.

⁶¹ Zrcadlové převrácení, styl rytí, zasazení do rámce. Část medailónů identifikovala Milada Lejsková Matyášová, jako ilustrace z dvoudílné publikace z let 1586-87 „*Bildtnis und Abenterfeyhung Römischer Kayser, Könige, Fürsten und Herren, Hohes Standes....: a „Abcontrafactur und Bildnis aller Gross Hertzogen Chur und Fürsten zu Sachsen“* vydané v Drážďanech. Jde však o pozdější vydání knihy a zřejmě i přetisk starších grafik, ne všechny vzory odpovídají. LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ 1970 a 1971

Verze 1562: <http://digitale.bibliothek.uni-halle.de/urn/urn:nbn:de:gbv:3:1-497167>;

verze 1571 (1563): <http://digitale.bibliothek.uni-halle.de/vd16/content/titleinfo/997544>;

verze 1583: <http://digitale.bibliothek.uni-halle.de/vd16/content/titleinfo/997541>;

verze 1587: <http://digitale.bibliothek.uni-halle.de/vd16/content/titleinfo/998359>

Zdroj: Halle, Universitäts und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt

Detailní identifikaci jednotlivých osobností provedla na základě studia deseti verzí Agricolových ilustrovaných knih od dalších signovaných či nesignovaných *kleinmeisterů*. Tyto verze byly detailně analyzovány, přiřazeny a doplněny ikonografickou a umělecko-historickou analýzou Janou Waisserovou v rámci restaurátorského zásahu v letech 2012-13. Podrobnosti včetně předloh jsou součástí restaurátorské dokumentace. ČECH – KRHÁNKOVÁ – ŠPALE – WAISSEROVÁ – WICHTERLOVÁ 2014.

se Svatou říší Římskou, římskými císařovými a kurfiřty.⁶² Druhou linií je spojení těchto osobností s reformací a důraz na prosazování protestantských idejí. Většina ze zobrazených k protestantství konvertovala a dále ve své gesci prosazovala reformaci. Počínaje dánským králem jsou zobrazeni ve spodních řadách dříve katoličtí vládcí a duchovní, kteří přijali oficiálně luterství. Kromě Habsburků (umírněných katolíků) nepřijal pod obojí, ze zobrazených osobností v horních řadách, jen polský král Zikmund. Ten je však spřízněný s Habsburky v první řadě skrze toleranci (královských osobností), skrze sňatky a též je držitelem řádu Zlatého rouna. K souboru císařských kurfiřtů jsou však přidány další podobizny z jiných dobových ilustračních sborníků, jako například spisy „*Atrium Heroicum Caesarum...*“ nebo „*Historia Chronologica Pannoniae*“.⁶³ Některé figury i tak v dochovaných zdrojích chybí, buď jsou vytržené nebo dochované jen jako samostatné listy („single leafs“). Symbolickým bojem dobré a špatné víry byly v 16. století též boje proti Turkům. Rovinu částečného smíření zároveň odrážejí osobnosti Mikuláše Zrinského („Obr. 30“). Vasilije III. a Sultána Soleymana ve spodní řadě.⁶⁴ Agricolův ilustrovaný spis též sloužil pro obrazovou galerii doplňující sgrafita domu cechu kožišníků (proveden cechovní erb ve sgrafitu) na náměstí Míru čp. 453, kde je textem identifikován portrét Martina Luthera vedle erbu („Obr. 28“). Většina medailónů na této analogické fasádě je však nepůvodní, dochovaná pouze v tvarově náznakové replice z 90. let 20. století.⁶⁵

Snad nejprodávanějším spiskem ve 2. polovině 16. století byly ilustrované moralistní básně Sebastiana Branta s názvem *Lod' bláznů / Das Narrenschiff*.⁶⁶ („Obr. 35“). Kniha byla poprvé uveřejněna na konci masopustu roku 1494, u tiskaře, humanisty a vzdělance Bergmanna von Olpe v Basileji. Titul se stal v té době skutečným bestsellerem, vydávaným a překládaným do národních jazyků po celé Evropě. Nový literární žánr, tzv. bláznovskou literaturou /*Narrenliteratur*/ vytvořil svůj vlastní okruh zobrazovaných motivů a námětů, jemuž vévodily postavičky bláznů v kabátci s čepicí ve tvaru

⁶² Na fasádě jsou zobrazeni mimo jiné „volitelé“ (panovníci a duchovní s právem volit císaře), které je možné spojit s šířením reformace; jsou zobrazeni i ti, kteří o svůj úřad později přišli, chronologie není zřejmá, ČECH – KRHÁNKOVÁ – ŠPALE – WAISSEROVÁ – WICHTERLOVÁ 2014.

⁶³ Např. Medailón Rudolfa II. Habsburského: „*Historia Chronologica Pannoniae*“ 1596, (ULB Halle: Drucke des 16. Jahrhunderts VD16-L 2458), medailón Ivana III. Velikého - STRAUSS 1979, Erhard Schön s. 96 a s. 97, a dále medailón Mikuláše ze Serinu: Marcus Henning „*Atrium Heroicum Caesarum, Regum, Aliarumque Summatum ac procerum...*“ z roku 1600, ilustroval Hans Schultes, vytištěno v Augsburgu Dominicem Custosem (BSB-MDF, VD17 23:233718Q); vice viz ČECH – KRHÁNKOVÁ – ŠPALE – WAISSEROVÁ – WICHTERLOVÁ 2014.

⁶⁴ ČECH – KRHÁNKOVÁ – ŠPALE – WAISSEROVÁ – WICHTERLOVÁ 2014.

⁶⁵ WAISSEROVÁ 2002.

⁶⁶ BRANDT 1494.

svěšených oslích uší s rolničkou.⁶⁷ Ve Slavonicích motiv rolničky najdeme na „ekumenické“ fasádě čp. 528, nacházející se ve spojovacím krčku mezi Horním náměstím a náměstím Míru.⁶⁸ („Obr. 36“) Na této fasádě je velmi pozoruhodné propojení katolických motivů ve zpodobnění světic pod arkýřem a mužů sloužících prasnici a oslu, a vyobrazením zápasících mužů a motivu seschlého stromu, které jednoznačně poukazují na reformační grafiku tzv. „obráceného světa“.⁶⁹ Roličky též najdeme v dekoru štítu domu čp. 522, který se jako jeden z mála motivů na štítě dochoval z doby renesanční, ostatní motivy jsou novodobou rekonstrukcí.^{70 71} („Obr. 37“) Motivy obráceného světa v sobě skrývají složitou moralistní symboliku, kterou podrobně rozvedl v souvislosti se symbolikou moravských fasád Pavel Waisser.⁷²

Další dobový spis, který stojí za zmínku a dokresluje kulturně společenské prostředí je kniha *Hon na blechy aneb ženské klepy / Flöh Hatz, Weiber Tratz/* z pera teologa, satirika a reformátora blízkého Brantovi Johanna Fischarta.⁷³ Tento muž je dokonce autorem doslovu k Brantově slavné sbírce.⁷⁴ Některé verše z uvedené knihy totiž doprovází Stimmerovy ilustrace k Lutherově přepisu bible, jež byly použity jako grafické vzory pro fasádu s výjevy proroků na fasádě čp. 537 na Horním náměstí.⁷⁵ („Obr. 38-40“) Profánní reformační exaltace je tedy skrytá i v náboženských obrazech. Na domě čp. 518 se na arkýři nachází jako doprovod starozákonních motivů postava pištce s nápisem, ve kterém je zmiňován hlad, který sužuje pravděpodobně vyobrazeného muzikanta.⁷⁶ („Obr. 41a42“) Hlubší význam bychom však měli hledat spíše na fasádě sgrafitového domu v rakouském Eggenburgu, ze kterého je motiv

⁶⁷ KROLOP – RICHTEROVÁ 1973, s. 149-150.

⁶⁸ WAISSEROVÁ 2002 s. 84-87.

⁶⁹ V původním textu jde o 72. kapitolu s bláznem hrubiánem a 78. kapitolu s bláznem a oslem HÜTT 1973; V českém vydání se vyskytuje též blázen s prasnici a s Mottem: „Drzé čelo vítězí“ Obsah sdělení nejlépe dokreslí samotný přepis veršů: „Kdo není v slovech vybíravý/ a jen kazí dobré mravy/ s tím do chlívků neb do šatlavy/ A ten nový světec sluje Grobián/chce ho slavit prostý stejně jako pán/velkou úctu dnes mu všude po kraji/činy zpustlými i slovy vzdávají/a to všechno je prý žertík nevinný/slušný v tom spolku není jedinný...“ KROLOP – RICHTEROVÁ 1973, s. 137-138.

⁷⁰ WAISSEROVÁ 2002, s. 54-60.

⁷¹ WAISSEROVÁ 2002, s. 84-87.

⁷² WAISSER 2014, s. 41-43.

⁷³ FISCHART 1573.

⁷⁴ „Brant, štrasburský rodák, doktor práv/ což nepokáral právem v své Lodi každý stav?/ Hlásal velkou moudrost, když tepal pošetilé – slyšet vážné věci však není lidem milé.../...“ KROLOP – RICHTEROVÁ 1973, s. 149

⁷⁵ STIMMER 1576.

⁷⁶ „Der nebe der / straffen pawen / wil der muetz / haben der meist / wil Der jedem / wil pawe recht / wen einem ...stes / Krumb dem an / dern geschlecht“ WAISSEROVÁ 2002 s. 84-87

zřejmě přímo převzatý anebo ještě dále v souvislosti s landsknechtským tématem, jak bude uvedeno později.⁷⁷ („Obr. 43“)

Velmi výrazně v reformační literatuře rezonuje dílo básníka, dramatika a horlivého vyznavače Lutherových tezí Hanse Sachse. Ilustrace jeho básní jsou nejčastěji spojovány kleinmeisterem Erhardem Schönem, tedy grafikem, k němuž směřuje velká řada vzorů pro sgrafita nejen na území Slavonic a jižních Čech.⁷⁸ V jeho díle silně zaznívá symbolika masopustu, již zmiňovaná v souvislosti s ohláškou vydání Brantovy Lodi bláznů. Sachs napsal desítky satirických masopustních her a tisíce básní, které symbolizovaly obraz „obráceného světa“ a propisovaly se intenzivně do prostředí měšťanů sympatizujících s reformací.⁷⁹ A právě soudobé pouliční drama a pochopení atmosféry je stěžejní pro interpretaci středostavovského reformačního umění.⁸⁰

Některé sgrafitované domy nesou také manifestaci společenského postavení řemeslných cechů, a proto jsou na nich vyobrazeny cechovní značky a erby. Jde o již zmíněný kožišnický erb na fasádě čp. 453, jirchářský erb na fasádě čp. 518, doprovázený dokonce monogramem WS a datací do roku 1548.⁸¹ Tuto fasádu, stejně jako sgrafitovanou slavnickou síň v domě čp. 479, doprovází i vrchnostenský erb Zachariáše z Hradce a Kateřiny z Valdštejna.⁸² S určitou loajalitou vůči vrchnosti také vypovídá soudobé zobrazení habsburských arciknížat a jejich rodičů Maxmiliána II. a Anny Marie Španělské na arkýři a pod arkýřem domu čp. 520.⁸³ („Obr. 46“) Jak silně v tehdejší společnosti rezonoval příběh hrdinské oběti Mikuláše Zrynského se Serynu, který zahynul při obléhání uherského Sigetu Turky, je zřejmé podle jeho umístění vedle císařských panovníků.

⁷⁷ Datace provedená ve sgrafitu (1547) domu Hegenmüllerů je pouze rok před datací domu čp. 518, též datovaném ve sgrafitu (1548).

⁷⁸ Kromě Schöna, Sachse doprovázeli i další ilustrátoři: Georg Penz, Barthel Beham a další, WAISSER 2014, s. 23,64,84,100,101,127 a 138.

⁷⁹ Největší oblíbenosti se těšily výjevy převrácení lidských a zvířecích rolí, téma masopustu uzákoňuje anomálie, je též personifikováno „blázny“. IBIDEM s. 40–44.

⁸⁰ Literatura k tématu renesančních lidové kultury, dramatu a festivitám v období renesance na území Čech je velmi skoupá a na zpracování. K tématu v Evropském kontextu: BURKE 2005 a 2007.

⁸¹ Jirchářské zázemí potvrdil i archeologický průzkum provedený v rámci plánované rekonstrukce domu arch. Kanceláři Romana Kouckého v roce 1998, Dále viz WAISSEROVÁ 2002, za úvahu stojí, zda souvislost umístění cechovních znaků společně s erby pánů z Hradce na více sgrafitových vyobrazeních (také v síni čp.479, erb alianční erb Zachariáše z Hradce a Kateřiny z Valdštejna na čp. 520,...) se neváže k „cechovním domům“, tuto hypotézu je třeba podložit dalším bádáním.

⁸² Více viz WAISSEROVÁ 2002.

⁸³ Tento dům má velmi dobře dochované povrchy dokladující stínování prokletováním v černém sgrafitu s uhlím. Zobrazení Rudolfa II. jako arciknížete s přiřazeným nápisem je jedním z mála datačních vodítek u slavnických sgrafit provedených v černé (uhlové) omítce do počátku 70. let 20. století. Více viz WAISSEROVÁ 2002, s.92.

6. Landsknechti – žoldněřské téma

Německý výraz *landsknecht*, který se objevuje napříč literaturou, není ničím jiným než českým výrazem pro „žoldněře“ nebo „žoldáka“. Německý název je však natolik vžitý a používáný v průběhu provádění realizace restaurátorského zásahu a rekonstrukce, že je tato terminologie ponechána v její poněmčené verzi. *Der Landsknecht* je složeninou slov *das Land* a *der Knecht*, tedy zemský sluha. Tito vojáci byli placeni ze zvláštní zemské daně zvané *Reichspfennig* 1495 na Wormském sněmu císařem Maxmiliánem I. Tato daň vznikla zejména kvůli financování války proti Francii a proti Osmanské říši.⁸⁴

Jedním z propagátorů dobového tématu s landsknechty, které reflektuje satirickou rovinu těchto výrazných postav je nám již známý Hans Sachs. Známé přísloví o hladových bubenících, propagované až v 17. století má původ právě v básních a grafice kolem poloviny 16. století.⁸⁵ Téma landsknechtů v Sachsově tvorbě ovšem není oslavné, nýbrž ironické. V době, kdy vojáci „neměli práci“ se živilo pouličním muzicírováním a někdy i žebráním. Jejich přítomnost byla tedy v měšťanském prostředí, zejména v období dočasných smírů, velmi intenzivní a vytvářely potulné skupiny.⁸⁶ Různé subkultury se propisovaly do měšťanského prostředí a prolínaly se s cechovním životem. Jde o skutečnou subkulturu, protože tito muži byli skutečně na okraji společnosti, žili „ze dne na den“. Nebezpečné povolání přinášelo vykořenění ze společenské kultury, měli svůj slang a písně, kterými doprovázelo vítězství i zklamání.⁸⁷

Landsknechtské literární téma, v souvislosti s knižním vydáním básní, se nejprve a velmi výrazně prosazuje v dobové grafice. Příkladem jsou verše celkem osmnácti básní srovnávajících landsknechta

⁸⁴ ISENMANN 1980.

⁸⁵ neboli „přijít na buben“, WAISSER 2014, s. 138.

⁸⁵ Více viz WAISSEROVÁ 2002.

⁸⁵ Tento dům má velmi dobře dochované povrchy dokladující stínování prokletem v černém sgrafitu s uhlím. Zobrazení Rudolfa II jako arciknížete s přiřazeným nápisem je jedním z mála datačních vodítek u slavnických sgrafit provedených v černé (uhlové) omítce. Více viz WAISSEROVÁ 2002 *Der Krieg ha tein Loch, das Kaubfel taug nicht mehr, wir suchen den bettestab den unser beuch sind Leer*. V této souvislosti je spojován fragment s landsknechty na domě čp. 333 na Masarykově náměstí ve Znojmě. Datace provedená ve sgrafitu 1549 přesně sedí dvouletého příměří tureckých válek (1457-1549) – „ve válce byla díra“ WAISSER 2014, s. 138.

⁸⁶ Například roku 1547-1549, ale typicky i v zimě, kdy se nebojovalo BURKE 2005, s. 65.

⁸⁷ I když je lidová kultura méně zaznamenaným žánrem dodnes se dochovaly písně landsknechtů o lidech bez kořisti a bez žoldu *“Es ging ein Landsknecht über Feld, er hat kein Beutel noch kein Geld”* IBIDEM, s. 66.

s rakem, kde se zamýšlí nad tím proč vlastně landsnechti existují. Hledáním podobností mezi rakem a landsknechtem, podaných satirickým veršem, odhaluje a kriticky reflektuje sociální jev destruktivního žoldáckého života.⁸⁸ Velmi si také lidé landsknechty dobírali, kvůli jejich typickým „harémovým kalhotám“.⁸⁹

Grafické listy s landsknechty vydává od poloviny 20. let 16. století Hans Sebald Baham.⁹⁰ Následují ilustrace Ergarda Schöna a Niclase Störa, a dalších Sachsových oblíbených ilustrátorů.⁹¹ („Obr. 47-49“) Nejčastěji byli vyobrazováni „lidově populární“ postavy vlajkonoše, muzikanti, zejména pištci a bubeníci, pěšáci a také jezdcí na koni.⁹² („Obr. 50-51)

Tematicke landsknechtů v renesanční grafice se podrobně věnovala ve své disertační práci Birgit von Seggern. Jak sama autorka uvádí, téma se v průběhu její práce ukázalo natolik široké, že je musela zúžit na grafiku hornoněmeckou a švýcarskou. Zejména přiřazený katalog, výrazně napomohl usnadnit zdlouhavé hledání odpovídajících grafických vzorů pro rekonstrukci fasády v ulici Boženy Němcové ve Slavonicích.⁹³

⁸⁸ Velmi často nejsou Sachsovy básně přímo signovány, je to pravděpodobně proto, že některé tisky a letáky podléhaly částečně cenzuře. SEGGERN 2003, s. 91.

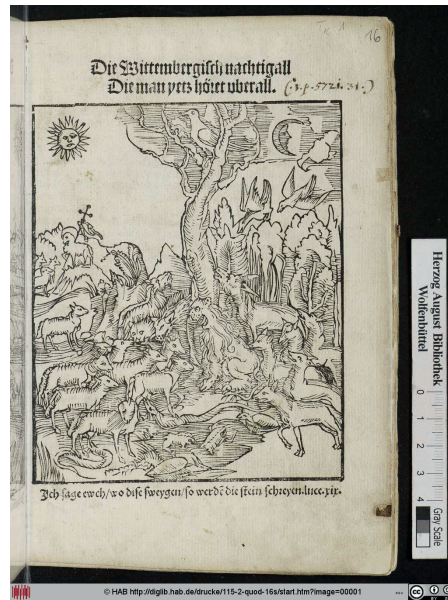
⁸⁹ SEGGERN 2003, s. 66.

⁹⁰ Např. grafické listy: https://www.britishmuseum.org/collection/object/P_1845-0809-1721.

⁹¹ HALLE 1986.

⁹² Podobně též na znojenském fragmentu. WAISSER 2017, s. 138.

⁹³ SEGGERN 2003.

Obr. 23 Hans Sachs, Die Wittenbergisch Nachtigall (titulní list). (HAB <http://diglib.hab.de/edoc/ed000238/start.htm>).

Obr. 24 Hans Sebald Beham, „Jarmareční leták“, mědirytina, 1501/1550. Co-burg, Kunstsammlungen der Veste Coburg, Inventar-Nr. XIII,383,36. (<https://www.bildindex.de/document/obj17010838>).

Obr. 25 Virgil Solis, Bibliche Figuren dess Alten Testaments, dřevoryt, vytištěno ve Frankfurtu nad Mohanem v roce 1565. (BSB: Bayerische Staatsbibliothek, Res/Art.1412 j; urn:nbn:de:bvb:12-bsb00027704-7, VD 16 ZV 24348).

Obr. 26 Slavonice, Horní nám., dům čp. 538. Tzv. Kurfiřtská fasáda – k volitelům jsou přiřazeni další významné osobnosti 16. století.

Obr. 27 Slavonice, nám. Míru, dům čp. 453. Fasáda s erbem kožišníků a vyobrazením Martina Luthera. Horní řady medailónů jsou novodobé.

Obr. 28 Slavonice, nám. Míru, dům čp. 453. Podobizna Martina Luthera v medailónu (historická fotografie). Archiv města Slavonice.

Obr. 29 Johan Fridrich Saský „velkomyslný“ (1503 – 1554), J.Agricola „Warhaffte Bildnis etlicher Hochloeblicher Fuersten vnd Heren...“ z r. 1562, ilustroval pravděpodobně Lucas Cranach mladší (viz signatura označená šipkou), vytištěno u Gabriela Schnellboltze ve Wittenbergu (SLUB: sig. Hist.Sax.361/2 , ULB Halle: VD16 A1041).

Obr. 30 Význačná osobnost, spřízněná s Rožmberky, válečný hrdina, který padl v boji s Turky, Mikuláš ze Serynu. Marcus Henning, „Atrium Heroicum Caesarum, Regum, Aliarumque Summatum ac procerum...“ z roku 1602 autor grafik Hans Schultes, vytištěno v Augsburgu Dominicem Custosem.

Obr. 31 Otto Heinricus (1556–1604) Count Palatine, vévoda bavorský na fasádě domu čp. 538, Horní náměstí, Slavonice. Proslavený je též jeho obrovský kabát, zpodobněný na grafikách, který je uložen v zámeckém muzeu v Neuburgu an der Donau.

Obr. 32 Otto, STRAUSS 1975, Single leaf, Reprofoto: Strauss Volume 3, S-Z s.1197, 1558, ilustroval Dietrich Linhart.

Obr. 33 Otto v Agricolavě „Warhafftige Abcontrafactur vnd Bildnis aller Großhertzogen“ z r. 1586, ilust. pravděp. Daniel Walber (1570-1587), vytištěno u Gimela Bergena v Drážďanech, (ULB Halle: Drücke des 16. Jahrhunderts VD16-ZV235).

Obr. 34 Otto v Agricolově „Warhaffte Bildnis etlicher Hochloeblicher Fuersten vnd Heren...“ z r. 1562, ilustroval pravděpodobně Lucas Cranach mladší (? dílna), vytištěno u Gabriela Schnellboltze ve Wittenbergu (SLUB: sig. Hist.Sax.361/2 , ULB Halle: VD16 A1041).

Obr. 35 Sebastian Brant, "Das nūv schiff vō Narragonia: mit besunder fliß vñ arbeit von nūw...mit vil schöner sprūch ..." vytištěno u Johonnese Grünigera ve Štrasburgu, (UB Fereiburg <https://katalog.ub.uni-freiburg.de/opac/RDSIndex/Search?lookfor=brant1494&source=homepage>).

Obr. 36 Slavonice, Horní nám., dům čp. 528. Tzv. "ekumenická" fasáda s motivy "obráceného světa" (muži slouží zvířatům) a s poprsími světic pod arkýřem. Motiv rolníčky reflektuje bláznovskou tematiku (označeno šipkou).

Obr. 37 Slavonice, Horní nám., dům čp. 522. Motiv roličky začleněný do výzdoby štítu (označeno šipkou).

Obr. 38 Slavonice, Horní nám., dům čp. 537. Fasáda s výjevy z knihy proroků podle grafik Tobiasa Stimmera a Virgila Solise (méně výjevů) po restaurování 2020.

Obr. 39 Neue Künstliche Figuren Biblischer Historien, Tobias Stimmer, vytištěno u Thomase Guarin ve Štrasburgu (1561–1592) 1576, dřevoryt (MET <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/346040>, Nahum, s. 137).

Obr. 40 Slavonice, Horní nám., dům čp 537. Detail fasády s prorokem Nahumem, tento výjev se jako jeden z mála dochoval v téměř kompaktní původní omítce.

Obr. 41 Slavonice, Horní nám., dům čp. 518. Fasáda s výjevy z Geneze a Příběhu Tobíáše, erbem pánů z Hradce a jirchářským znakem pod arkýřem. Stav po restaurování, 2019.

Obr. 42 Dům čp. 518, detail, pištec na arkýři, doprovázený dobovými verši.

Obr. 43 Eggenburg (Dolní Rakousko), čp. 1, tzv. dům Heggenmülerů. Pištcí na arkýři natočení k obrazu pekla.

Obr. 44 Slavonice, Horní náměstí, dům čp. 520.

Obr. 45 Dům čp. 520, galerie Habsburských arciknížat, lehce identifikovatelných dle data a místa narození. Zleva: Mladý Rudolf II., Arnošt, Matyáš, Maxmilián, Albrecht, Václav.

Obr. 46 Dům čp. 520, pod arkýřem jsou vyobrazeni rodiče Maxmilián II. a Marie Španělská, jak vypovídá oděv i fragment nápisu (dcera) Karla V. a Mikuláš Zrinský ze Serynu.

BIBLIOTHECA HERTZIANA
WOLFGANG KUNSTHAUS ZÜRICH

[CC BY-NC 4.0] Foto: biblhertz.it/bht/33146

Obr. 47 Daniel Hopfer, Landsknechti, (HERZ <https://foto.biblhertz.it/exist/foto/object.xql?id=08164848>). Záměrně jsou na této stránce umístěny obdobné kompozice s obdobnými typy žoldáků, každý od jiného autora. Všechny grafiky alespoň trochu odpovídají nalezeným fragmentům. Takto je alespoň náznakově ilustrováno, jak náročné bylo hledání odpovídajících předloh k fragmentům na fasádě domu čp. 545.

© HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=h-s-beham-ab3-0203>

Obr. 48 Hans Sebald Beham, Vlajkonoš, bubeník a pištec, mědirytina, 1543 (HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=h-s-beham-ab3-0203>).

© HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=n-stoer-ab3-0004>

Obr. 49 Niclas Stör, Pütner (Landsknecht), dřevořez, vytištěno u Niclase Meldema na roku 1535 (HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=n-stoer-ab3-0004>).

Obr. 50 Barthel Beham, Landsknecht na koni s halapartnou, mědirytina, 1520–1540, mědirytina, (HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=b-beham-ab3-0007>).

Obr. 51 Erhard Schön, Velitel, dřevořez, 1532–1542 vytiřtřeno u Hanse Guldenmunda v Norimberku. Autorem vepsaněho textu (básně) je Hans Sachs. Jde o úvodní list Schönovy série doprovázené Sachsovými texty (HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=e-schoen-wb3-0006>).

7. Landskechti ve sgrafitu – dům čp. 545

7.1 Popis objektu

Nárožní objekt se současným číslem popisným 545 má téměř čtvercový půdorys. Je jednopodlažní a kvůli umístění v mírném kopci má zvýšené přízemí směrem do boční ulice. Sedlová střecha je opatřena novodobou krytinou a dvojicí novodobých prosklených vikýřů.

Průčelí do ulice Boženy Němcové má trojúhelníkový štít s podkrovím. Přízemí členěné třemi okny a vstupními vraty se segmentovým ukončením stavebního otvoru má prostorný průjezd, nebo spíše takový netypický mázhaus. Stavební otvory pro okna jsou přebudovaná, na levé straně jsou zřetelné stopy po druhém vchodu (pravděpodobně bývalého obchodu v době první republiky). Napravo od vrat je jedno malé čtvercové okénko s kamenným ostěním, vede do sklepa. Taktéž dvě okna štítu jsou posunutá, jak napovídají starší otisky rámování (zřejmě kvůli změnám v krovu). („Obr. 52a 53“)

Boční fasáda je ve zvýšeném přízemí nepravidelně členěná třemi menšími okny. Vpravo dole jsou umístěna dvě malá suterénní okénka. Zcela vlevo se nachází původní čtvercové okno, které je lemováno kamenným ostěním a vyplněné jednoduchou kovovou mřížkou. Spodní část fasády tvoří nízký přízemní kamenný sokl, nad nímž pokračuje sokl omítkový. Horní okraj fasády je křivolaký, původně však mohl být zeshora uzavřen podsebitím, či dřevěnou římsou. („Obr. 54 a 55“)

Podoba fasád před započatím odkryvu a restaurátorského zásahu pochází pravděpodobně z 2. poloviny 20. století, kdy došlo též k výrazným zásahům do stavebních otvorů (změna oken jak v přízemí, tak ve štítě). Vnější plášť byl překryt nátěry a novodobými omítkami, na mnoha místech byl vyspravovaný.

Fasády do ulic Růžová i Boženy Němcové jsou pokryty sgrafity, narušenými pozdějšími stavebními úpravami. Průčelí do ulice Boženy Němcové je pokryto bosovanou rustikou s křížem (diamantová bosovaná rustika). Na levé části fasády směrem do ul. Růžová jsou větší obdélné bosy, které končí na stavební spáře staršího členění domů (či staršího domu před pozdně renesanční přestavbou). Pravou část fasády do boční ulice pokrývají fragmenty figurálních sgrafit. („Obr. 56-57“)

Obr. 52 Slavonice, ul. Boženy Němcové, dům čp. 545. Fasáda po několika zásazích: barokní štít a stavební otvor průjezdu, změna oken (kromě levého štítového okna není žádné v renesanční ani barokní pozici (úpravy v 1. a ve 2. pol. 20. stol).

Obr. 53 Detail štítu s přestavěnými okenními otvory, u pravého okna štítu zřetelný zmíněný posun okna na fragmentu barokní/klasicistní fasety.

Obr. 54 Slavonice, býv. Růžová ul., dům čp. 545. Pohled na fasádu zleva před započítím prací. Červená čára značí přibližně stavební spáru mezi starší (vpravo) a přistavěnou částí.

Obr. 55 Pohled na fasádu zprava před započítím prací. Červená čára značí přibližně stavební spáru jednotlivých stavebních etap.

Obr. 56 Pohled na fasádu zleva během prací. Spára označena červenou šipkou, cihlová dostavba staršího nižšího domu do výšky přední renesanční části (v baroku?, v 19. stol.?) modrou šipkou.

Obr. 57 Fasáda čp. 545 do ulice Růžová. Spára označena červenou šipkou, cihlová dostavba staršího nižšího domu do výšky přední renesanční části modrou šipkou. Na zdivu je zřetelné rozdílné ložení kamenného zdiva: starší nižší část má drobnější kameny s velkými spárami (jílová malta často vyplavená) přední část je z velkých kvádrů ložených do vápenné malty.

7.2 Stavební historie a ikonografie objektu

Stavební historie domu je velký oříšek. Dříve neatraktivní fasáda a interiér, značně poznamenaný adaptací v průběhu 20. století do roku 2015, před objevením fragmentů sgrafit, nepodněcoval k zájmu odborníky z okruhu historiků umění ani památkové péče. V souvislosti s tím neexistuje relevantní historická dokumentace. Odborný odkryv a pečlivá dokumentace všech struktur však přinesla poznatky, které lze vnímat jako pramenné zdroje. („Obr. 58 a 59“). Tyto sice není možné přiřadit ke konkrétním datacím, ale i tak můžeme vyslovit některé hypotézy, které zasadí sgrafitovou výzdobu do kontextu stavby.

Dům je pravděpodobně složen ze dvou domů, resp. dnešní tělo domu je vybudováno na základě staršího domu pravděpodobně v 16. století. Na tzv. Nevídalově vedutě Slavonic z roku 1729 jsou patrné ještě dva, pravděpodobně dřevěné, štítový krovu a zadní prodloužený hospodářský trakt, který je již od objektu oddělen a přestaven (poč. 20. stol?) na sousední dům. („Obr. 60“). Tento hospodářský objekt patřil k domu ještě v době, kdy byla pořízena pohlednice, tedy na poč. 20. stol. Nevíme, jak vypadaly štíty v renesanci, ale je možné či pravděpodobné, že štít byl atikový, obdobně jako u vedlejšího domu zobrazeného na vedutě. („Obr. 61“) Ve druhé polovině 18. století štít dostal klasicistní podobu. Na původním zděném zdivu trojúhelného štítu byly nalezeny omítky s lemy a čabakou. Starší štíty mohly shořet při velkém požáru Slavonic v roce 1750, po tomto datu bychom tedy mohli datovat barokní úpravu krovu a štítu (ev. i barokní úpravu průčelí, jež se nedochovala). Z toho lze předpokládat, že současný cihlový štít a s ním související úprava okenních otvorů a omítek pocházejí z doby po roce 1750. Alespoň základní východiska k datacím oprav posouží ikonografie objektu doložená čtyřmi exempláři. („Obr. 62-65“)

Rozdělení fasády sgrafitovou bosáží různého charakteru je velmi netypické. K rozklíčování pravděpodobné podoby renesanční výzdoby a proč je odlišná v jednotlivých částech bylo nutné sejmut všechny překryvné vrstvy z období klasicismu a pozdějších. Po podrobném studiu zdiva a omítek, popsáném v restaurátorské části, je nejpravděpodobnější teorie dvou „renesančních“ fází. V rané etapě vznikla figurální sgrafita s landsknechty, dům byl v této době nižší, soudě dle dostavěné zděné nástavby nad korunou zdiva. Ještě v době, kdy setrvávala tradice zdobení sgrafitem, došlo ke zvětšení přední části budovy a tímto pravděpodobně zanikla figurální výzdoba.⁹⁴ V soklové partii

⁹⁴ WAISSEROVÁ 2020, příloha č. 1 Chemicko-technologický průzkum část I.

přední části domu se totiž nachází bloky kamenů, které jsou potaženy sgrafitem stínovaným prokletováním a to i na zazděných plochách.⁹⁵ („Obr. 66 a 67“) Mělice rytá bosovaná rustika překrývá tyto fragmenty s omítkou podobnou jako na landsknechtech.

Podoba staršího domu není zřetelná. Zda vznikla na základech staršího hospodářského objektu nebo na prázdné parcele nevíme. V gotice byla tato část centra města, kde se dům čp. 545 nachází, nezastavěná obytnými domy, nicméně zde mohly stát hospodářské objekty anebo menší domy, jejichž pozůstatek s jílovou maltou mohl být do současného objektu zakomponován. Z pohledu vývoje města, popsaného Zdenkou Míchalovou, není expozice sgrafit do dnešní boční ulice zase tak překvapivé. Boční dnes slepá ulice (bývalá ul. Růžová), totiž směřuje k místu středověké a v novověku zaniklé, tzv. Rakouské brány.⁹⁶ Je evidentní, že dům byl výrazně nižší, neboť nad zdivem pod fragmenty landsknechtů s menšími kvádry je pozdější cihlová dozdivka, která vyrovnává výšku zdiva přední části. Nižší podoba zadního „hospodářského“ traktu se dochovala až do 20. století, později se parcely oddělily. Pás figurálních sgrafit, tedy dle dochovaných fragmentů dalších figur pokračoval doleva i doprava od současných fragmentů. Tezi komplexní přestavby domu v pozdní renesanci podporuje i spára zdiva mezi zadní a přední částí. Spárová malta staršího zdiva je jílová, přední část se zazděnými bloky kamene se sgrafity je zděna vápennou maltovinou.⁹⁷

Lokalizace všech stavebních otvorů odpovídá víceméně rozložení na vedutě z roku 1729. Avšak u většiny oken došlo v průběhu času k úpravě (zvětšení, posunu) stavebních otvorů. V mladší renesanční fázi byla na levé straně boční fasády osazena dvě okna, z nichž se dosud dochovalo levé okno s původním kamenným ostěním. Ze středního okna, které je dnes posunuto níže, se dochoval původní stavební otvor. („Obr 68“) Fragment původního kamenného ostění se též dochoval i napravo od pravého okna na čelní fasádě. („Obr 69“) Za zmínku stojí též nález fragmentů štukového portálu, který souvisel se sgrafitovou bosáží průčelí.⁹⁸ („Obr 70“) Tento portál měl štukovou římsu s přečnělkových cihel, později osekaných. Kolem štukové římsy byly nalezeny fragmenty červené

⁹⁵ Dle laboratorních analýz jsou omítky diamantových bos v průčelí a obdélných bos totožné ve složení pojiva i plniva. WAISSEORVÁ – WICHTERLOVÁ 2019.

⁹⁶ MÍCHALOVÁ 2016, s. 49-50.

⁹⁷ Do staršího zdiva s drobnějšími kameny pod figurami prolínají mohutné kvádry zdiva přední části pod sgrafity. Výšky omítek figur a bos jsou ve srovnatelné úrovni. Zda byly části figurálních výjevů prezentovány současně s bosami nevíme (je to možné).

⁹⁸ Zasazení portálu je přizpůsobena řada polobos nad římsou. I přes to, že jsou bosa na boční části a v průčelí rozdílné, na nárožích nejsou zřetelné hranice, které by naznačovaly jinou etapu prací. Zatímco okno na boční fasádě nevyovídá svojí velikostí o obytném účelu prostoru za ním, okno v průčelí je velké napovídá opaku.

konturovací linky. Jak omítku římsy, tak odsekané plastické kvádrování po stranách štukatéři zhotovili z černé uhlové omítky (štuku), jak je zřetelné na nepečlivě odsekaných ploškách. Patrně však povrch štku pokrýval bílý nátěr (viz fragmenty). Zajímavé je, že ačkoliv jsou sgrafita v pískovém tónu, konstrukční a skryté prvky byly probarveny uhlím. („Obr 71 a 72“).

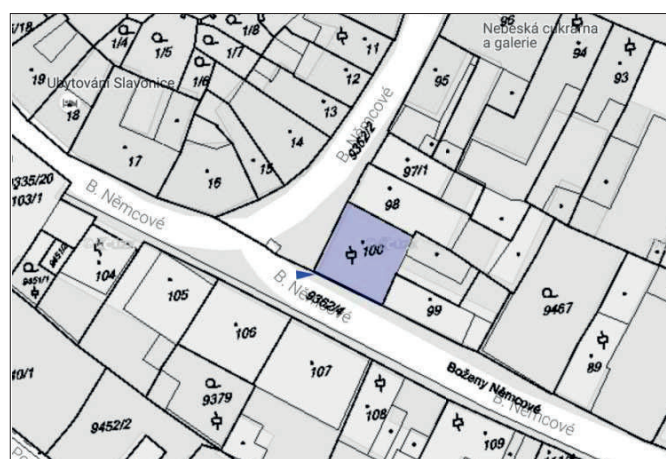
Objekt čp. 545 se nenachází v historických ani novodobějších soupisech památek. Jediný zdroj, ze kterého je možné čerpat historická data, je výčet dat a soupis obyvatelů vybraných slavnických domů, pořízený místopiscem Theodorem Deimelem s názvem *Häusergeschichte von Zlabings* z let 1576–1934, *Geschitliche Notizen* z roku 1934.⁹⁹ Číslo popisnému 545 odpovídá starší číslování domu čp. 121. K roku 1576 je připsáno k domu jméno Hans Wik, k roku 1620 jméno Ledter. Dům dále vystřídal mnoho vlastníků s různorodými zaměřenými (např. kolem 1750 cech perníkářů), na přelomu 16. a 17. stol. pravděpodobně fungovala v hospodářské části koželužská dílna, více ze záznamů vyčíst nelze.¹⁰⁰

⁹⁹ DEIMEL 1934, s. 87–104.

¹⁰⁰ IBIDEM.

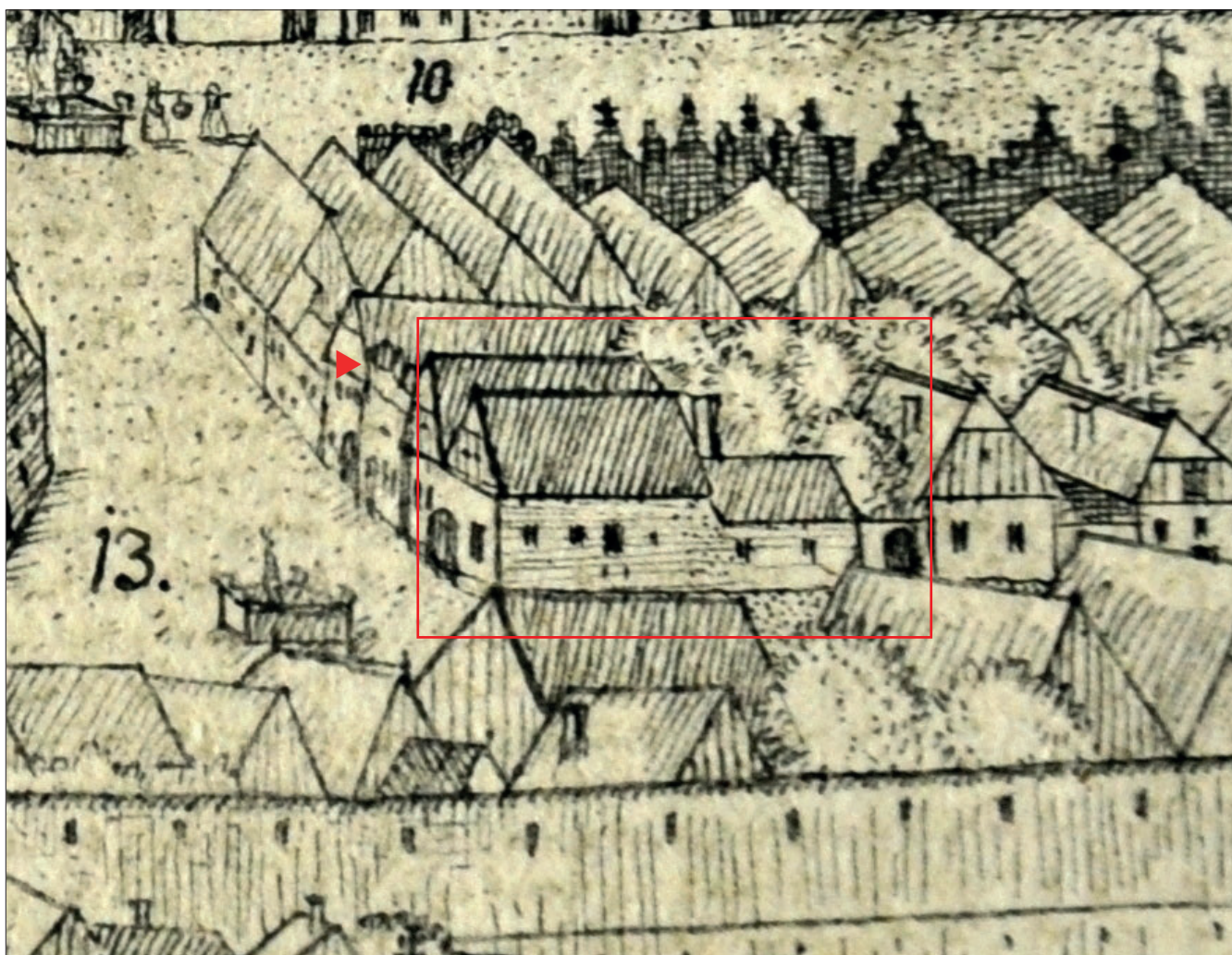
Obr. 58 Slavonice: Slavonice, Císařské povinné otisky map stabilního katastru (Kaiserpfli ichtexamplar), 1826 – 1843. 1:2880, Dům vyznačen rámečkem. Zdroj: <http://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/pohledy/archiv.html>.

Obr. 59 Slavonice, současný katastr, dům čp. 545 vyznačen modře.

Obr. 60 Jan Nevídal ze Želetavy, Veduta Slavonic, 1729, (sbírka Dismase Hoffera). Moravský zemský archiv v Brně, číslo 13370. Foto: Zdena Míchalová.

Obr. 61 Výřez z Nevídalovy veduty Slavonic. Dům čp. 545 se zahradou označen ve výřezu. Zdobný štít, zmiňovaný v textu, je označen šípkou. Moravský zemský archiv v Brně, číslo 13370. Foto: Zdena Míchalová.

Obr. 62 Slavonice, ul. Boženy Němcové. Dům čp. 545 má otevřená šestidílná tabulková okna (později změněná za socialistická dvoukřídlá okna). Zřetelná je též část okna ve štítě a nedochované štukové římsičky nad okny. Archív NPÚ, Brno, inv. č. 6052, č. neg. 3027.

Obr. 63 Slavonice, ul. Boženy Němcové. Dům čp. 545 má otevřená šestidílná tabulková okna (později změněná na socialistická dvoukřídlá okna). Nad okny jsou zřetelné nedochované štukové římsičky a podparapetní římsy. Archív Města Slavonice.

Obr. 64 Slavonice, Růžová ul., dům čp. 545 (cca uprostřed). Historická fotografie (19. stol.?) zachycuje dům jen s jedním komínem a přiléhajícím nižším hospodářským traktem. Archív města Slavonice.

Obr. 65 Slavonice, nároží ul. Růžová a Boženy Němcové, dům čp. 545. Na historické fotografii (poč. 20. stol.?) má dům už dva komíny a zezadu přiléhá nový samostatný dům. Archív města Slavonice.

Obr. 66 Slavonice, dům čp 545. Soklové partie do boční ulice. Zazděný kvádr potažený sgrafitem z totožné omítky jako figury landsknechtů (potvrzeno laboratorní analýzou).

Obr. 67 Lokace zazděného kvádru v soklové partii přední části domu čp. 545.

Obr. 68 Malé okno z renesanční fáze odpovídá spíše hospodářskému užití prostor za ním, či prostorům schodiště.

Obr. 69 Fragment „renesančního“ okna souvisejícího s bosováním.

Obr. 70 Fasáda do ulice Boženy Němcové – naznačené obrysy renesančního portálu po restaurování v ryté lince.

Obr. 71 Fasáda do ulice Boženy Němcové – fragmenty odsekané renesanční profilované římsy a postranních bos.

Obr. 72 Konstrukční prvky portálu – římsa a bosy, jejich otisky se dochovaly v negativu a byly provedeny uhlové omítce, zatímco okolní sgrafitová bosáž je v přírodně– pískové omítce.

7.3 Grafické předlohy

Předběžné rešerše prokázaly relativně odpovídající grafické předlohy z produkce německé (podunajské) grafiky, které bylo nutné pro nepřesnosti ještě podrobit podrobné analýze a porovnat je s reálnými fragmenty sgrafit.¹⁰¹

Pro srovnávací analýzu se ukázalo při minulých realizacích na slavnických fasádách nutné zhotovit přesné přepisy zachované kresby na igelitové pauzy (1 : 1) v ostrém bočním světle za tmy (v nočních hodinách). Takto bylo možné pozorovat i velmi jemnou šrafu, která je jinak běžným okem nečitelná. („Obr 73 a 74“) V dobové grafice je nepřeborné množství figur s landsknechtskou tematikou v obdobných verzích, pozicích, jak bylo uvedeno výše. Porovnávání sgrafit dle jejich kompozice na fasádě láká ke studování izolovaných figur na grafikách. Některé tisky jsou malé a tak je obtížnější rozlišit jednotlivé postavy. To platí zvláště o procesí landsknechtů s větším množstvím překrývajících se figur. Po vyloučení grafik jednotlivých postav, které odpovídaly přibližně, ale ne přesně se konfrontace soustředila právě na mnohočetné průvody.¹⁰²

S nápomocí znalostí z dobové literatury se podařilo nalézt v několika sbírkách grafiky, které jsou ilustracemi Sachsových veršů.¹⁰³ („Obr 75“) Skupina muzikantů odpovídá nalezeným fragmentům velmi přesně v kompozici i detailech (list 6), pouze landsknecht za bubeníkem a pištcem nemá oproti provedení ve sgrafitu flétnu. Dále na grafice směrem doleva chybí další zády obrácený bubeník a halapartník (na fasádě je v této pozici okenní otvor a dle půdorysu světnice za ní v obdobné podobě takto byl i původně). Postava vlajkonoše je dále přehozená s postavou halapartníka, který je ve sgrafitu částečně skrytý za praporem, typologie tváře i detaily v držení halapartny odpovídají zcela, ale neodpovídá pozice nohou. Na listu č. 5 z téhož průvodu jsou vyobrazeni doppelsöldneři s meči a dýkami, kteří jsou umístěni ve sgrafitu napravo od skupiny muzikantů.¹⁰⁴ Fragmenty sgrafit opět následují kompozice i detaily v grafice. Na pokračování průvodu, následující poměrně přesně předlohu, upozorňují další detaily: ruka s fragmentem halapartny (vlevo vedle vlajkonoše) a meč

¹⁰¹ V průběhu procesu restaurování se o nalezení předloh pokusila Zdeňka Míchalová (viz bulletin NPÚ Monumentorum Moraviae tutela). Tyto grafiky byly identifikovány ještě před detailním překreslením linií v bočním světle. Po důkladném porovnání s pauzami na igelitu však grafiky od neodpovídaly.

¹⁰² SEGGERN, s. 488 – 490.

¹⁰³ Procesí Landsknechtů, vytištěno u Hanse Guldenmunda v Norimberku 1532 -1542, Autorem vepsaného textu (básně) je Hans Sachs, ilustrace Erhard Schön (HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=e-schoen-wb3-0006>).

¹⁰⁴ Termín je ponechán v původním znění, někdy je překládán termín jako pěšák, lze jej také nazývat vojákem v první linii, s dvojím žoldem /döppel-sold-ner/.

druhého vojáka pro přímý boj (zcela vpravo). („Obr. 76 - 79“) Na základě nesrovnalostí v kompozici byly rešeršovány další archivní a grafické zdroje.¹⁰⁵ Cílem bylo nalézt v jedné linii jiný, snad původnější zdroj, nebo jiné obměny konkrétního průvodu nebo také získat zdroj, který bude vysokém rozlišení, a bude možné s ním pracovat při přípravě rekonstrukce. Samozřejmě odchylka od grafické předlohy může též znamenat autorský vstup (např. z důvodu přizpůsobení se členění fasády). Výsledkem rešerše je řada tisků z totožné Schönovi matrice z Norimberské dílny Hanse Guldenmunda, některé jsou datované do pozdějších let (reprint?), některé jsou kolorované. Obdobné průvody landsknechtů (např. Nicolase Störa) již neodpovídají v detailech a pozicích postav. Podkladová digitální verze pro přípravu kreseb byla získána ve vysoké kvalitě (rozlišení) z databáze grafické sbírky Herzog Anton Ulrich Museum v Braunschweigu.¹⁰⁶ („Obr. 80 - 81“) Jde o verzi Schönova průvodu o 10 listech ve dřevorytu datovaného 1532 – 1542. Obrazové podklady byly dále tištěny na větší formáty a převáděny kresebně do měřítka a zkruslení dochovaných figur.¹⁰⁷

Grafiky z tzv. Meldenmannovi a Guldenmundovy vydavatelské série jsou jedním z výtvarně nekvalitnějších grafických Sachsových ilustrací. Textové bloky od Hanse Sachse se skládají z několika veršů, které představují jednotlivé postavy a popisují jejich činnost. Průvod vede kapitán, za ním jsou skupiny střelců, další žoldáci známí jako *dopelsöldneri*, halapartníci, muzikanti, služebníci a další doprovod. Důraz je dán na praporečníka (vlajkonosce), který ve verších popisuje důležitost svého úkolu – nesení praporu. V průvodu jsou též zobrazeni vojáci zvaní leitingři, kteří byli nápomocní veliteli a dodávali též dvojí žold, Vyznačují se tím, že nosí halapartnu vzhůru nohama.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Rešeršované digitální zdroje jsou součástí bibliografie v závěru.

¹⁰⁶ Virtuelles Kupferstichkabinet HAUM Braunschweig: <http://kk.haum-bsde/id=e-schoen>.

¹⁰⁷ Na tomto místě je třeba uvést, že hledání odpovídající grafik v digitálních sbírkách není založeno jen na prohledávání obrazových databází. Autorka má poměrně velké zkušenosti hledáním ve fondech dobové grafiky, pro hledání vzorů je nutné znát a orientovat se v dobové literatuře, grafických sbírkách a knihovních fondech, zejména v Bavorsku. Za zprostředkování zkušeností musím na tomto místě poděkovat kolegyni Lucii Valdhasové a zaměstnancům z grafické sbírky Zentral Institut für Kuntgeschichte v Mnichově. Tito stáli před lety za uvedením do orientace nepřehledného množství německých digitálních fondů. Taktéž se úspěch v nalezení téměř všech grafik pro slavnou sgrafitu, kromě blízkého kontaktu „z ležení“, odvíjí od intenzivní spolupráce s bratrem Pavlem Waisserem, při které se vzájemně okruhy propojují.

¹⁰⁸ SEGGERN 2003, s. 248–250.

7.4 Datace, autorství

Na fragmentech landsknechtů je výřez z průvodu landsknechtů cca ze středu (listy 5 a 6 z 10). Kompaktněji je dochováno pět postav, další dva jsou tušeni skrze fragment jejich těla (ruka) výzbroje (meč). Výraznou postavou této části je vlajkonoš s praporem s císařskou standartou (burgundský kříž s částí řádu Zlatého rouna: chuchvalce ovčího rouna do tvaru slunce a úlomky zlatého řetězu). Tuto standartu používaly kohorty Maxmiliána II. v tažení proti Turkům. („Obr. 82“)

Zazdění kvádrů ze zbořené části sgrafitové fasády s landsknechty vypovídá o poměrně masivní pozdější přestavbě, avšak ještě v době kdy dekorování sgrafity bylo v módě. Sgrafitové bosáže na průčelí i na části boční fasády jsou odlišná tvarem i velikostí; rozmístění zcela postrádá renesanční kánon. Ačkoliv je složité vyvozovat z tak častého a navíc ne zcela kompaktně dochovaného dekorativního projevu nějaké závěry, přece jen lze nastínit hypotézu. Kromě jiných možných příčin poměrně časně destrukce figurálních výjevů (nedoložený požár nebo změna půdorysu města zánikem tzv. Rakouské brány,...) je v dostavbě evidentní snaha o výrazné zvětšení objektu. Tato snaha výrazně zvětšit přední část domu s masivním mázhauzem, i když s netypicky vyvýšenými světnicemi po stranách, svědčí o určité prosperitě majitele. Mecenášská úroveň však nedosahovala úrovně majitele původního landsknechtského domu. Datovat sgrafitové bosáže je obtížné, vyjdeme z dedukce, že po cca 20 letech sgrafitové omítky již podléhají určitému stupni degradace. Dalším argumentem podporujícím datování sgrafit s landsknechty do let kolem 1550 je právě zmíněné příměří v letech 1547-1549, což odůvodňuje též „přítomnost“ žoldnéřských motivů v lidové kultuře.

Co se týká technologického provedení sgrafita, je materiálově obdobné sgrafitům z fasád čp. 522 a čp. 518 a také dalším sgrafitům v severním Rakousku (Kremže: Untere Landstrasse a radnice; Eggenburg: radnice; Zwettl: radnice). („Obr. 83-89“) Jde o sgrafito v pískové barvě pískově zabarveného intonaca se stínováním odkletováním vrchního vápenného nátěru - *bianca*. Všechny jmenované fasády jsou datované na přelom 40. a 50. let 16. stol. Kvalitou výtvarného projevu však postavy landsknechtů zmiňovaná slavonická sgrafita značně převyšují. Fasády čp. 518 a 522 mají některé figury značně disproporční, kolísá i kvalita dekorů. Nejbližší je pojetím obličejů císařského páru Eggenburgský dům, u nějž je prokázána jeho souvislost s domy čp. 518 a 522 ve Slavonicích.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Všechny analogické fasády prošly četnými restaurátorskými zásahy a porovnání analogií po formální stránce je z toho důvodu komplikované.

Za zdařilý po výtvarné stránce můžeme prohlásit fragment sgrafit landsknechtů dochovaný v Znojmě, který je navíc datovaný do roku 1549.¹¹⁰ Pozdější sgrafitové fasády ve Slavonicích a okolí (70. a 80. léta) jsou prováděna téměř výhradně v omítce probarvované uhlím ve hmotě. Dům s pravděpodobným průvodem landsknechtů čítajícím vícero skupin byl zobrazen v pásu boční ulice. Nad postavami je architektonický pohled, jehož analogie můžeme pozorovat na domě čp. 518, do kterého zasahují některé detaily např. zbraní. Taktéž je třeba se pozastavit nad natočením figur směrem do dnes slepé boční ulice. Nevíme příliš mnoho o podobě předměstí v této části, ale je možné, že v době výstavby domu s vyobrazením landsknechtů existoval v té době ještě „rakouský“ vstup do města.¹¹¹ Tato hypotéza také, mimo jiných částí do skládky, podporuje časně datování fragmentu. Vzhledem k dalším výše uvedeným okolnostem (analogie s pískovými sgrafity a aktuálnost Maxmiliánovy císařské standardy), je velmi pravděpodobné, že v případě figur landsknechtů jde o velmi časný dochovaný sgrafitový projev v rámci území jižních Čech a severního Rakouska. Výjimečný je také stav dochování, tedy sgrafita nedotčená zásahy s dochovaným silným nátěrem (*biancem*) a stínováním odklety.¹¹²

¹¹⁰ WAISSER 2014.

¹¹¹ Viz MÍČHALOVÁ 2016, s. 49.

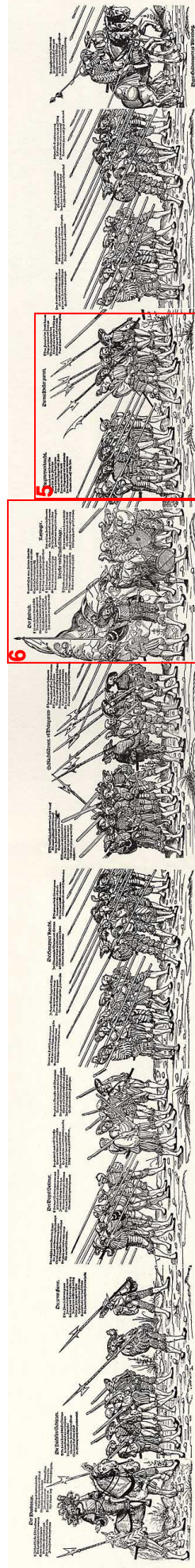
¹¹² Přiřazení do eggenburgsko-slavonického okruhu, který spojuje domy čp. 1 v Eggenburgu, tzv. Heggenmüllerův z roku 1547, dům čp. 522 Besídka z roku 1547, dům čp. 518 Fárův dům z roku 1548 je však sporné skrze odlišnou výtvarnou kvalitu figur. Je samozřejmě možné, že grafický podklad může také ovlivnit kvalitu provedených figur, stejně jako fakt, že v dílně mohlo pracovat několik sgrafitářů. Výše uvedené domy jsou na rozdíl od landsknechtů propojené i opakovanými vzory (kartóny). Pro přiřazení fragmentů landsknechtů k tomuto okruhu nemáme relevantní důkazy a kromě barvy barevného *intonaca* nenacházíme shodu.

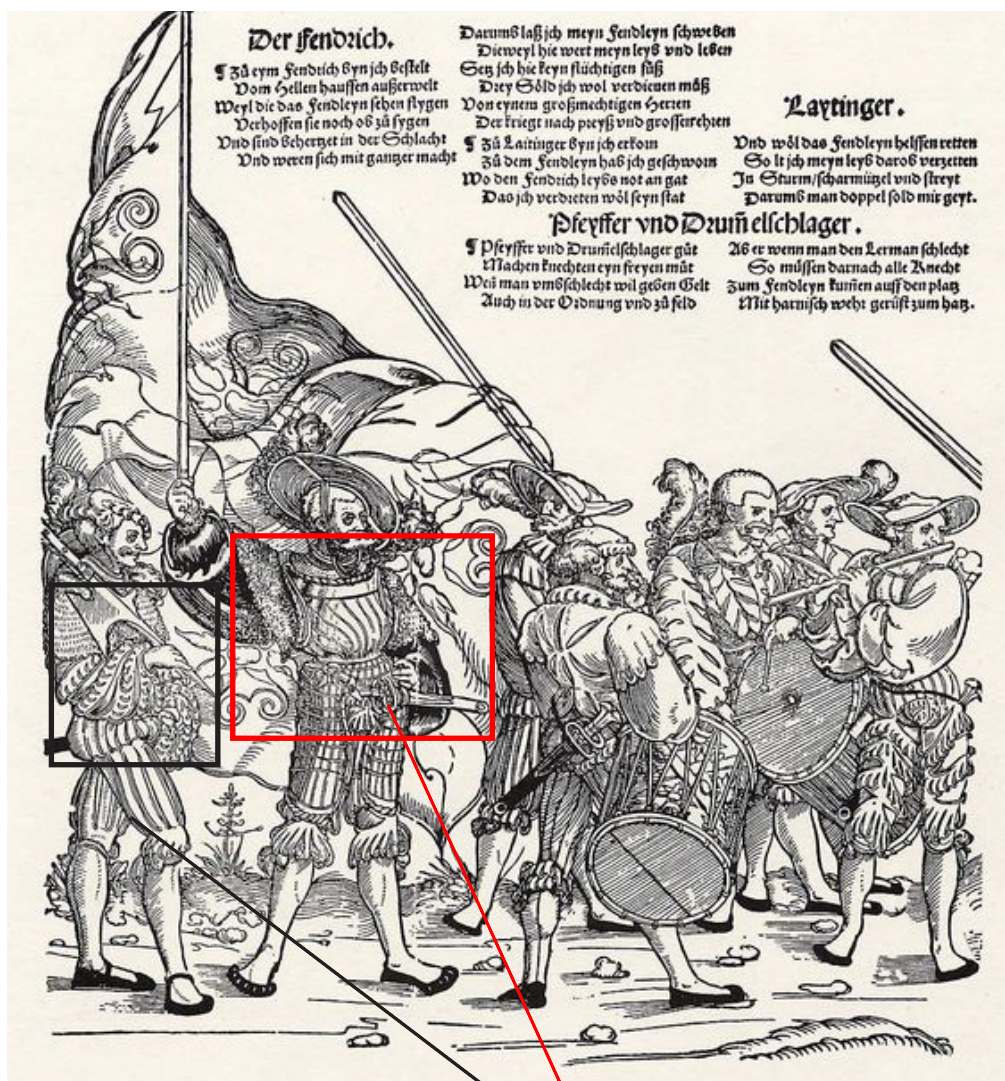
Obr. 73 Fragment vlajkonoše a halapartníka v bočním světle a v průběhu pauzování v bočním světle. Dochovaná část vlajkonoše je ve výřezu č. 1 a halapartníka ve výřezu č. 2. Figury jsou oproti předloze prohozené.

Obr. 74 Fragment muzikantů a dopelsöldnera v bočním světle, příprava na pauzování (kvůli předělu lešení rozdělno do dvou pauz).

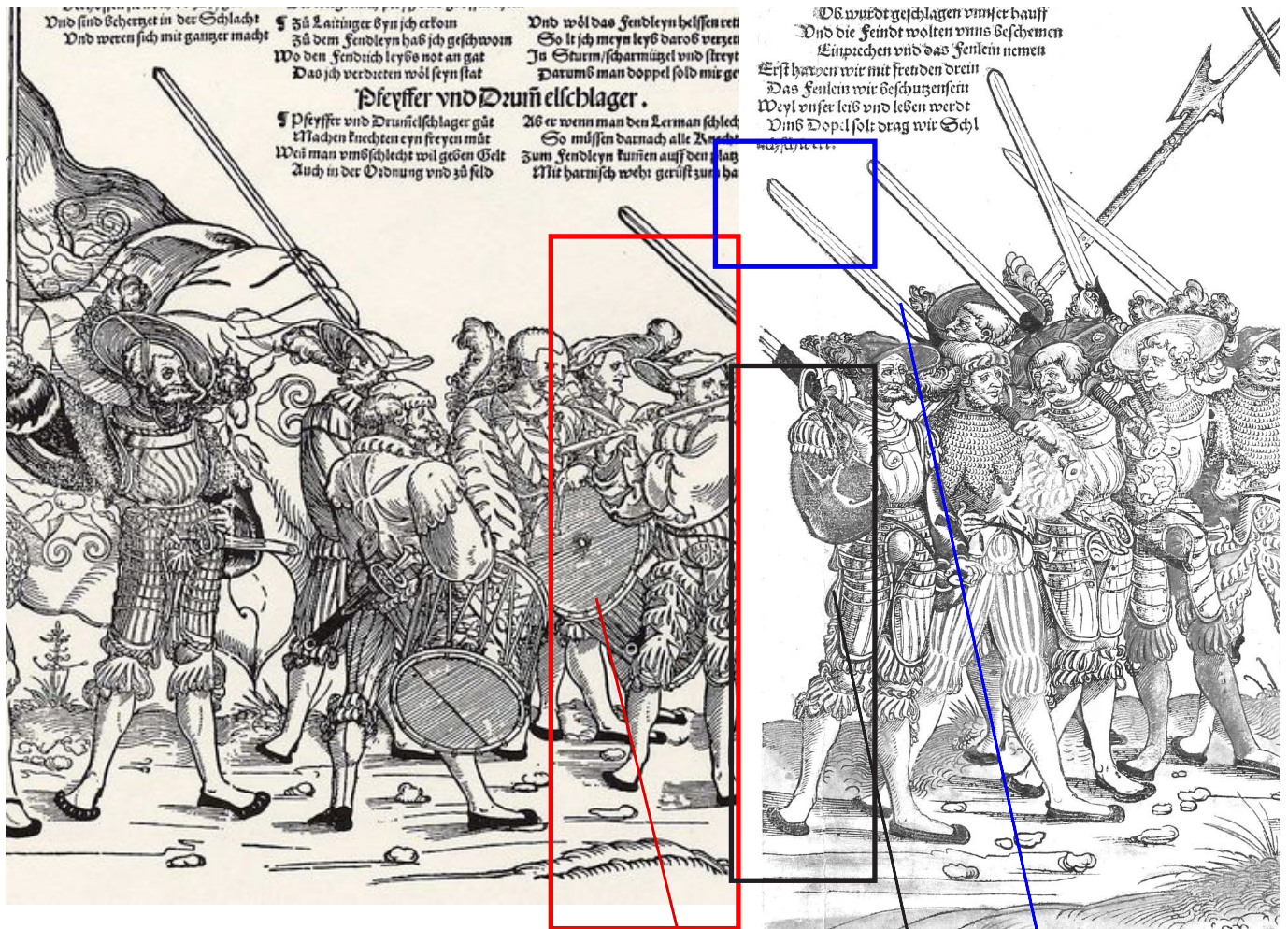
Obr. 75 Výsledná grafická předloha pro zobrazení landsknechtů (HAUM Braunschweig: <http://kk.haum-bsde/id=e-schoen>) Jde o verzi Schönova průvodu o 10 listech, dřevoryt: autor Erhard Schön, vytištěno u Hanse Guldenmunda v Norimberku, datace: 1532 – 1542, doprovodný veršovaný text Hans Sachs
 Průvod má čelo vpravo, pro dochovaný výjev byly použity listy 5. a 6.

Obr. 76 Erhard Schön, Průvod landsknechtů – vlajkonoš a halapartník, list č. 6 (HAUM Braunschweig: <http://kk.haum-bsde/id=e-schoen>, grafi cky upraveno), pauzovaný fragment ve výřezu.

Obr. 77 Průvod landsknechtů – vlajkonoš a halapartník, fragment původního sgrafita a pauza zhotovená v bočním světle (černé linie jsou viditelné v normálním světle, modré linie pouze v ostrém bočním osvětlení za tmy).

Obr. 78 Průvod landsknechtů – muzikanti list č. 6, dopellsöldneři list č. 5., Erhard Schön (HAUM Braunschweig: <http://kk.haum-bsde/id=e-schoen>, graficky upraveno), pauzovaný fragment ve výřezu.

Obr. 79 Průvod landsknechtů – muzikanti a dopellsoldneři, fragment původního sgrafita a pauzy horní a dolní části zhotovená v bočním světle (černé linie jsou viditelné v normálním světle, modré linie pouze v ostrém bočním osvětlení).

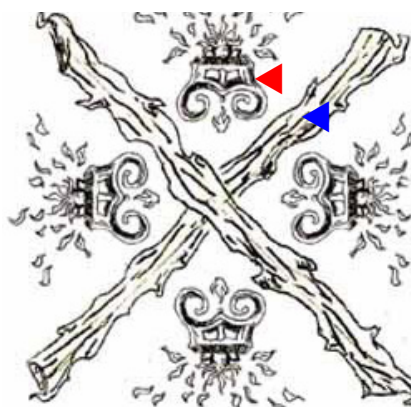
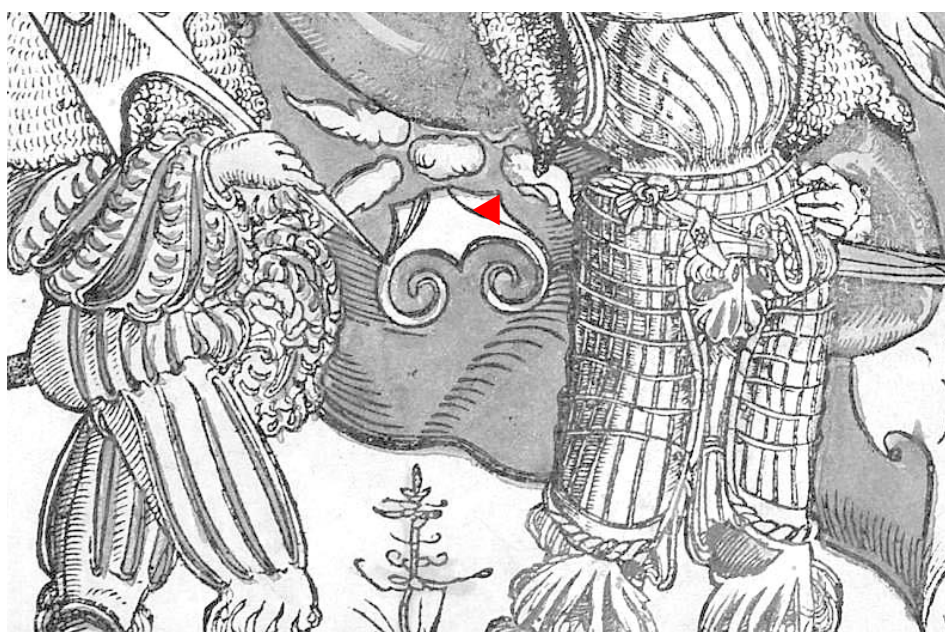
DFG © HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=e-schoen-wb3-0011>

Obr. 80 Odpovídající vzory pro fragmenty landsknechtů na domě čp. 545, Erhard Schön, rytec i kolorista, dřevořez, vytištěno u Hanse Guldenmunda v Norimberku 1532 – 1542, Autorem vepsaného textu (básně) je Hans Sachs. „Der Fendrich. Laytinger. Pfyffer und Drummelschlager“ (vlajkonoš, velitel pluku, flétnista a bubeník), 1532 -1542 list č. 6 (HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=e-schoen-wb3-0011>)

DFG © HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=e-schoen-wb3-0010>

Obr. 81 Odpovídající vzory pro fragmenty landsknechtů na domě čp. 545, Erhard Schön, rytec i kolorista, dřevořez, vytištěno u Hanse Guldenmunda v Norimberku 1532 – 1542, Autorem vepsaného textu (básně) je Hans Sachs. „Der Doppel Soldner“ anebo také „Der Gemaynen Knecht“ (vojáci pro boj v přímé linii, placení dvojitou gáží), list č. 5, (HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=e-schoen-wb3-0013>).

Obr. 82 Řád zlatého rouna označený červenou šipkou na praporu na Schönově grafice v listu č. 6. a na fragmentu originálu. Modrou šipkou je označená osekaná vyčuhující ostrve z císařské standarty na praporu, vlevo dole je schematicky zobrazená císařská standrata.

Analogické fasády k čp. 545 ze Slavonic a blízkých lokalit v Dolním Rakousku.

Obr. 83 Eggenburg (Dolní Rakousko), Hauptplatz, čp. 1.

Obr. 84 Slavonice, Horní nám., čp. 522.

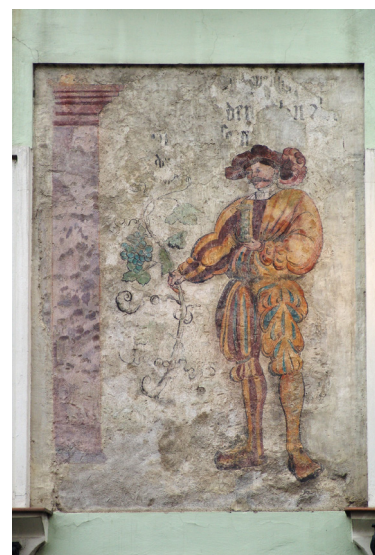

Obr. 85 Slavonice, Horní nám., čp. 518.

Analogické fasády k čp. 545 ze Slavonic a blízkých lokalit v Dolním Rakousku.

Obr. 86 Krems (Dolní Rakousko), Untere Landstrasse, čp. 67.

Obr. 87 Krems (Dolní Rakousko), Untere Landstrasse, Apotéka (detail landsknechta).

Obr. 88 Krems (Dolní Rakousko), Margaretenstrasse, radnice.

Obr. 89 Zwettl (Dolní Rakousko), Hauptplatz, radnice.

8. Průzkum původní techniky

V současné době se setkáváme většinou s neautentickými sgrafity, díky četným druhotným zásahům. Přesto se i v dnešní době objevují díla, která se zachovala v původním provedení bez pozdějších úprav či restaurátorských zásahů. Jak, již bylo uvedeno základ výzkumu původní techniky sgrafita a revizi pohledu učinila ve svém bádání spojeném s diplomovou prací Zuzana Wichterlová.¹¹³ A jak již též bylo uvedeno, na průzkum Zuzany Wichterlové a praktickou součástí diplomové práce navázala část výzkumu tradičních technik na půdě Ústavu teoretické a aplikované mechaniky Akademie věd České republiky s názvem „Vápenné materiály pro restaurování a konzervování autentických prvků historických staveb“.¹¹⁴ Následně došlo na sgrafitech čp. 545 k propojení všech uvedených výzkumů, včetně badatelské a diplomové práce. Výsledkem tohoto výzkumu je detailní rozbor techniky ve všech jejích aspektech, včetně materiálové analýzy, složení malt a ověřování zjištění v praxi.¹¹⁵

V rámci výzkumu byly provedeny průzkumy, analýzy historického originálu a výběr vhodných surovin pro vytvoření materiálové kopie, které následně prošly výrobou, zpracováním a posouzením kompatibility. Na základě toho, došlo k návrhu a odzkoušení opravných směsí a jejich ověření na zkušebních panelech i přímo na vzorcích na fasádě. Celý proces vedl k realizaci doplňků fragmentů figur v kopii techniky od „základního stavebního kamene“ až po hledání konsenzu ve výsledné prezentaci dle požadavků památkové péče.¹¹⁶

Pro popis původní techniky sgrafita je zásadní technika pozorování v různých sklonech bočního světla. Při pozorování v denním světle se ukázalo, že jsou na povrchu drobná poškození. Předpokládalo se, že zásah bude minimální.¹¹⁷ Ostré boční světlo pomohlo objasnit strukturu omítek, *bianca* a odhalit množství jemných šraf. („Obr 90“) V bočním světle proběhlo i přesné pauzování lihovým fixem na igelit. Průzkum v UV světle na figurálních sgrafitech landsknechtů prokázal odlišnou

¹¹³ WICHTERLOVÁ 2015.

¹¹⁴ Číslo projektu (DG161P02H012), (DG161P02H012), financovaného z programu NAKI Ministerstva kultury České republiky v letech 2016-2020.

¹¹⁵ Základní tým řešící sgrafitovou techniku na slavonských landsknechtech pod vedením Jana Válka se skládá z: Olgy Skružné, Petra Kozlovceva, Jany Waisserové, Zuzany Wichterlové, Josefa Jirouška a dalších specialistů.

¹¹⁶ Podrobně výsledky výzkumu popisuje památkový postup výše uvedené autorského týmu s názvem Rekonstrukce renesančních pískových sgrafit na základě materiálové kopie, VÁLEK – SKRUŽNÁ et al. 2019.

¹¹⁷ V roce 2016 proběhl konzervační zásah, který spočíval ve strukturální konsolidaci vápennou vodou a injektáží pomocí přitlačných konstrukcí, okraje fragmentů byly obtmeleny vápenným tmelem. WAISEROVÁ – WICHTERLOVÁ 2019.

luminiscenci v minulosti provedených sond. Tyto sondy luminovaly výrazně fialovou barvou. Je možné, že po odkryvu došlo k nějaké prekonsolidaci, která není nikde zaevidována. („Obr. 91 a 92“)

Rozšířený restaurátorský průzkum vytypoval lokalizace pro odběr vzorků v místech, kde je materiál co nejméně zasažen poškozením a případnými druhotnými zásahy. Vzorky zastupovaly reprezentativně všechny existující vrstvy sgrafitové omítky, ale zároveň bylo třeba, aby obsahovaly dostatečně velký soudržný kus malty pro přípravu výbrusu (alespoň 20 x 20 mm) a dostatečné množství malty z jednotlivých vrstev pro charakterizaci pojiva a plniva podle předpokládaných analytických metod (optimálně 50–100 g). Za účelem popsání pojiva a plniva lze využít celou škálu analytických metod a technik vedoucí k charakterizaci použitých surovin a popisu použité technologie přípravy malty.¹¹⁸

Odběry vzorků a průzkumové metody pomocí bočního světla potvrdily na fragmentech sgrafit techniku jednovrstvého sgrafita, složeného z barevného *intonaca* v pískové barvě (přirozená barva lokálního písku) a nátěru/líčky/*bianca*, které je stínované technikou prokletování (odebírání vrstvy) z povrchu. Pozadí je odryto hlouběji, v bočním světle se vyskytuje široká škála vtlačených a rytých šraf.¹¹⁹

Analýzy provedených vzorků prokázaly jako pojivo barevného *intonaca* čisté vzdušné vápno. Vápenné pojivo nevykazuje hydraulické vlastnosti a není dolomitizované. Plnivo je tvořeno pískem s dominancí křemene a ortoruly, dále s přítomností živce a světlých a tmavých slídků. Vzorek je víceméně ostrohranný. Velikost plniva je menší než 4 mm, frakce menší než 63 μm se pohybuje do 5 hm.%. Písek byl pravděpodobně před použitím upraven sítováním sítem o velikosti okolo 4 mm.¹²⁰

Bianco je vápenný nátěr, nanášený začerstva na vrstvu barevného *intonaca*, neboť hranice mezi vrstvami není ostrá. Vápenné pojivo je opět čisté, nehydraulické a nedolomitizované. V nátěru jsou viditelné kalcium-silikátové částice, a je pravděpodobné, že jde o krystalický vápenec (mramor). V místech světel je *intonaco bianco* velmi silné (až 1 mm) a s výraznými tahy štětce. Při prohlídce v bočním světle výrazněji vynikly tahy štětce, které nekopírují tvar a iluzivní plasticitu, ale směřují na celém obraze v podstatě jedním vodorovným směrem. („Obr 93“)

¹¹⁸ Metody, které byly použity pro sgrafito Landsknechtů, a komentář k nim jsou uvedeny v tabulce a příloze Památkového postupu 1 B, který je připojen jako příloha diplomové práce.

¹¹⁹ WICHTERLOVÁ 2015 s. 27-28 a 57-61, WICHTERLOVÁ – WAISSEROVÁ – VÁLEK – SKRUŽNÁ 2017, s. 124–136.

¹²⁰ VÁLEK – SKRUŽNÁ et al. 2019, Příloha B, s.1–11.

Z analýzy rozpouštění vzorku omítky v kyselině byl vypočítán hmotnostní poměr výchozích surovin (vápna a písku).¹²¹ Poměry pojiva a plniva opět potvrzují vysoký poměr vápna vůči písku.¹²²

Výběr vhodných surovin pro výrobu materiálové kopie se řídil především shodou s originálem v základních charakteristikách.¹²³ Při hledání surovinových zdrojů je vhodné využít literárních pramenů nebo například soupis historických lomů vápenných surovin na území České republiky z geodatabáze Calcarius.¹²⁴

Slavonice se nachází v oblasti krystalických vápenců (mramorů), jejich čočkovitá ložiska jsou však z většiny vytěžena. Na vzorku ze sgrafita Landsknechtů jsou přítomné kalcium-silikátové částice, které se objevují v maltách připravených z mramorů.¹²⁵ Vápno s podobným mineralogickým složením obsahuje též Obecní lom v Nedvědicích, který byl vyhodnocen jako nejlepší pro experiment.¹²⁶ („Obr 94 a 95“) Písek se staré slavonické pískovny se též výborně shodoval s plnivem použitým ve sgrafitu, jak mineralogicky tak křivkou zrnitosti. („Obr. 96 a 97“)

Při průzkumu na objektu s landsknechty i na autentických částech jiných objektů ve Slavonicích a v Telči jsou zřetelné v barevném *intonacu* drobné bílé, pravidelně rozmístěné tečky, které průzkumy identifikovaly jako pojivové (většinou karbonátové částice).¹²⁷ Experimenty prokázaly, že se tyto drobné a hojně zastoupené částice vyskytují pouze v barevném *intonacu* zhotoveného vápna vyhašeného na prach tradičním způsobem. („Obr 98“) Naopak nátěr z vápenného hydrátu obsahující kousky se natíral špatně. Z toho důvodu byla pro bianco zvolena kaše připravená hašením v přebytku vody.¹²⁸

¹²¹ Pro výpočet poměru je důležitý přepočítaný objemovou hmotnost kaše, hydrátu, kusového vápna, písku a obsah sušiny ve vápenné kaši a množství nedopalu v kusovém vápnu, pokud se nejedná o čistou kalcitickou surovinu. IBIDEM, s. 12

¹²² IBIDEM. Hmotnostní poměry vycházejí takto: vápenná kaše : plnivo 1 : 1, vápenný hydrát : plnivo 1 : 2,3 a nehašené vápno 1 : 3.

¹²³ Chemické a mineralogické složení určující míru hydraulicity, stupeň dolomitizace, přítomnost různých vápenných částic a jejich charakter u vápna, u plniva je nutno sledovat jeho ostrohrannost, mineralogické složení, granulometrii a barevnost, nejlepší je zkoumat lokální ložiskadocílit použitím suroviny z místních zdrojů.

¹²⁴ Calcarius <http://calcarius.maps.arcgis.com/home/index.html>. Databáze obsahuje již dříve zpřístupněné informace i nejnovější poznatky získané průzkumem v terénu a z archeologických nálezů.

¹²⁵ VÁLEK – SKRUŽNÁ et al. 2019, příloha č. 2, s. 2–3.

¹²⁶ Jde o kalcitický mramor (cementační index < 0,3; obsah CaCO₃ > 95 %) s kalcium-silikátovými příměsi, jejichž klasty byly přítomny v pojivu malty i *bianca*. Výpal krystalického vápence z Obecního lomu v Nedvědicích proběhl v červnu 2017 v experimentální vápenné peci v Solvayových lomech. Mramor byl vyskládán do klenby, vsázka činila 892 kg a na jeho výpal, který trval 36 hodin, bylo spotřebováno 867 kg směsi dubového a smrkového dřeva. IBIDEM, Příloha č. 2 s. 3 a Příloha č. 3, s. 2.

¹²⁷ WICHTERLOVÁ 2015, s. 34.

¹²⁸ Více viz VÁLEK – SKRUŽNÁ et al. 2019, příloha č. 3, s. 2–4.

8.1 Experimenty původní techniky sgrafita stínovaného prokletováním

Experimenty s maltou připravenou podle receptu, vyplývajícího z analýz měly poměrně složitý vývoj.¹²⁹ I když je složení malty dané exaktními analýzami, je zde ještě řada neznámých faktorů, které vedou k výsledku repliky. Malta bohatá na vápno totiž velmi praská. Na základě studia historické literatury víme, že štukatéři a omítkáři nanášeli omítku ve vrstvách, a že spodní “jádrové” vrstvy mají být vyzrálé.¹³⁰ Výtvarná realizace dále probíhá v denních dílech /*giornatti*/.

Po četných experimentech z vápna hašeného na prach a z vápenné kaše bylo zřejmé, že malta z hydrátu, zřejmě díky nižšímu vodnímu součiniteli, méně praská a v odškrábané ploše se projevují pojivové částice. Dalším výrazným faktorem, který má vliv na praskání, kvalitu ryté kresby je správná granulometrická křivka plniva, kterou však nenabízí komerční písky. („Obr 97“) Další důležité poznatky k původní technice, které přinesly experimenty, souvisí s úpravou povrchu. Na úpravu povrchu má zásadní vliv už příprava převlhčením podkladu. Toto se musí odehrát s velkým předstihem tak, aby nebyly póry naplněné vodou před nanášením, ale zároveň je třeba, aby vrstvy pomalu odsychaly od podkladu. První vrstvu je třeba nanést řidší a vytvořit tak propojovací „most“ s podkladem. Na druhou vrstvu je nutné “počkat”, lze ji nanést, až když dojde k mírnému zavadnutí vrstvy první a projevu primárních trhlin.¹³¹ Její následná povrchová úprava hladkým (kovovým) nástrojem musí být poměrně rychlá, povrch je třeba hned upravovat do finální hladkosti. Po nanesení intonaca lze téměř bezprostředně nanášet nátěr, opět je problém pokud se pokusíme tuto “mastnou” omítku oživit vodou a dovlhčit, póry se uzavřou vodou a nátěr následně na vrstvě nedrží.¹³²

Ve finále zkoušky vyvrcholily zkušebními panely přímo na fasádě v kontaktu s původními fragmenty. Tyto zkoušky po důkladném testování na panelech na experimentálním pracovišti již znamenaly jen potvrzení vybraných surovin, vápna hašeného na prach z Nedvěděického mramoru a lokálního písku vykopaného z duny ve staré slavonické pískovně u silnice na Stálkov, i časování jednotlivých kroků. („Obr. 99-101“)

¹²⁹ Zkoušky byly prováděny na experimentálním pracovišti ÚTAM AV ČR v Solvayových lomech u Bubovic. IBIDEM.

¹³⁰ V italské terminologii můžeme najít skrze lingvistický rozbor návod, jak vrstvy následovaly: *harenato*, je vrstva s velkým obsahem písku (*rena*), následuje *rinzaffo*, omítky s většími zrny, dále *arriccio*, tedy vrstva, která se strhává (z it. zatočí), následuje intonaco. FOLIATA – SARTOR 2004, s. 112-124.

¹³¹ Experimenty neprokázaly, zda je lepší omítku nahazovat či natahovat, obě varianty jsou možné. VÁLEK – SKRUŽNÁ et al. 2019, příloha č. 5.

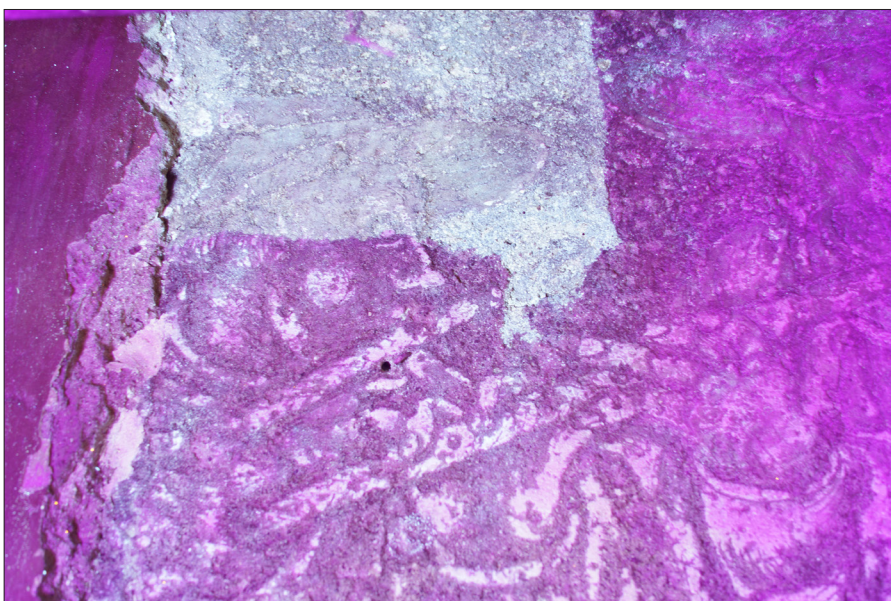
¹³² IBIDEM.

Obr. 90 Slavonice, ulice B. Němcové, dům čp. 545. Fragment trupu vlajkonoše v ostrém bočním světle.

Obr. 91 Slavonice, čp. 545, hlava flétnisty v nasvícení denním světlem.

Obr. 92 Slavonice, čp. 545, hlava flétnisty v nasvícení UV světlem - bíle lumínují nově odkryté části, sondy z r. 2005 lumínují fialově.

Obr. 93 Fotografie architektonického podhledu nad landsknechty v bočním světle

Nátěr/líčko/bianco s vodorovnými tahy štětce

Prokletovaný povrch se štafurou

Odšrábaný povrch sgrafita, struktura barevného intonaca

Obr. 94 Příprava vápna hašeného na prach pro barevné intonaco, síťování.

Obr. 95 Příprava nedvědického vápna hašeného v přebytku vody na bianco.

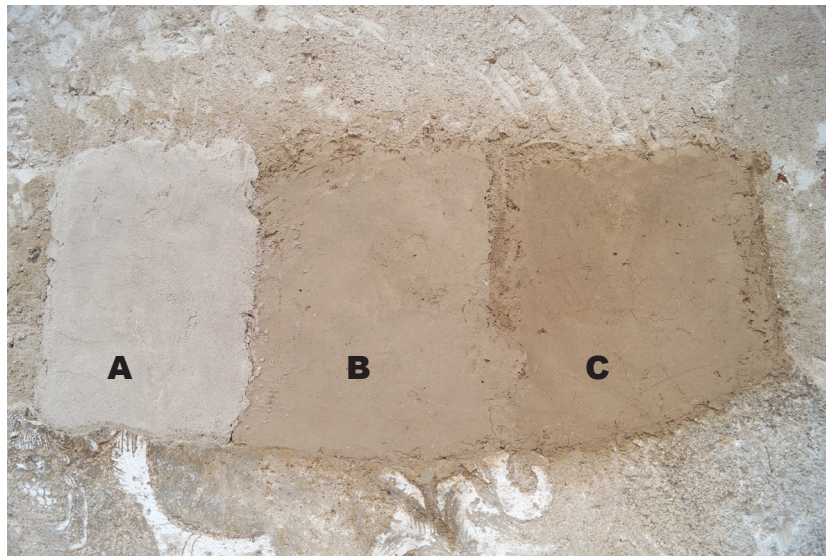
Obr. 96 Písek ze staré slavonické pískovny u stálkovské silnice.

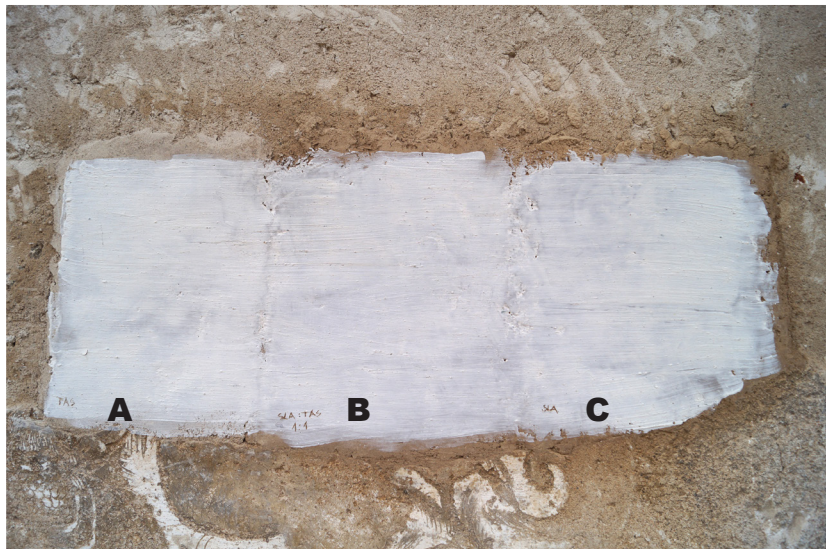
Obr. 97 Rozložení frakcí ve slavonickém písku, kompatibilní je s původními sgrafity i barevností.

Obr. 98 Rozmíchané barevné intonaco s bílými „cucky“ pojivových částic.

Obr. 99 Malty připravené z A komerčního písku Tasovice, B směsi kopaného písku v okolí Slavonic a Tasovic 1 : 1, C ze kopaného písku, ve všech směsích stejný poměr pojiva - nedvědického hydrátu.

Obr. 100 Aplikace bianca na povrch barevného intonaca se zřetelnými tahy štětce.

Obr. 101 Vzorky A, B, C se stejným obsahem vápna a stejným vodním součinitelem mají naprosto odlišné „výtvarné vlastnosti“. To se projevilo, jak na stínování odklety bianca, tak na „uhlazenosti“ šrafury.

9. Restaurování části fasády s figurami landsknechty

9.1 Informace o objektu

Adresa: Boženy Němcové čp. 545, 378 81 Slavonice

Okres: Jindřichův Hradec

Bližší určení místa popisem: Dům stojí na nároží ulice Boženy Němcové a bývalá ul. Růžová (starší katastr) v historickém jádru města.

Rejstříkové číslo objektu v ÚSKP: 104782, Kulturní památka od 18. 04. 2012

Závazné stanovisko MÚ Dačice, odbor kultury a cestovního ruchu: čj. OKC/23581-16 z 23.11.2016

9.2 Údaje o objektu

Autor: neznámý

Sloh a datace: pravděpodobně polovina 16. století

Technika, materiál: jednovrstvé sgrafito s pískovým *intonacem*, stínované prokletováním

Rozměry restaurovaného díla:

fasáda boční 68m² (5 m x 13,7 m, figurální výjev na cca 1/3 fasády, ostatní části se sgrafitovou obdélnou bosovanou rustikou), čelní fasáda bez štítu se sgrafitovou diamantovou bosáží cca 60m² (12m x 5 m), štít hladký s paspartami cca 34m²

Předchozí známé zásahy:

Objevení sgrafit (2009), Orientační průzkum a zajištění sgrafit Václav Špale (2010) Vizualní průzkum a zpracování záměru Jana Waisserová, Zuzana Wichterlová (2015). Průzkum a záměr byl zadán a vypracován jako podklad pro vydání závazného stanoviska k restaurování fasád a přízemí interiérů domu.

9.3 Údaje o akci

Vlastník: Soukromá osoba

Termín akce: 1. 6 .2016 – 30.12.2018

Zhotovitel: BcA. Mgr. Jana Waisserová, Zahořany 49, 252 10 Mníšek pod Brdy, povolení MK ČR č.j. 6.965/96, e-mail: jana@waisserova.cz (část fasády - figurální sgrafito na boční fasádě diplomová práce na Fakultě restaurování Univerzity Pardubice)

Zodpovědný restaurátor, konzultant praktické části: MgA. Zuzana Wichterlová, Karlštejnská 33, 266 01, Beroun-Hostim, povolení MK ČR č.j. 7031/96, a č.j. 48427/2015, IČO: 66006589, tel: 603530234, e-mail: zwichterlova@email.cz

Boční fasády: Romana Čivrná, Marián Grančák: část bosované rustiky na boční fasádě - letní praxe studentů Fakulty restaurování Univerzity Pardubice pod odborným vedením MgA. Zuzany Wichterlové (dílčí dokumentace částí v archivu FR UPCE, Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl)

Stavební část:

Stavební huť Slavonice, spol. s r. o., Ve starém pivovaru, Nádražní ulice čp. 298, 378 81 Slavonice

Technologické analýzy:

Laboratoř Fakulty restaurování, Univerzita Pardubice, ing. Renata Tišlová PhD.

ÚTAM, AV ČR, Ing. Jan Válek PhD., Ing. Olga Skružná PhD., RnDr. Petr Kozlovcev et. al.

Památkový dozor:

NPÚ ú.o.p. v Českých Budějovicích, PhDr. Roman Lavička PhD.

Mgr. Jan Urban, OPP Dačice

Ing. Libor Karásek, MÚ Slavonice (Rekonstrukce byla financována s použitím finančního příspěvku „Programu regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón“ Ministerstva kultury České republiky)

9.4 Údaje o dokumentaci

Autor dokumentace: Jana Waisserová

Autor fotografií (není-li uvedeno jinak): Jana Waisserová

Použitá snímací technika: Sony Alpha SLT A99

Místo uložení dokumentace ve fyzické i digitální podobě: Univerzitní knihovna UPa, FR, Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl; osobní archiv autora, NPÚ u.o.p. v Českých Budějovicích

9.5 Komplexní shrnutí provedených průzkumů

Umělecko – historická analýza předchází praktickou část samotného zásahu, stejně jako průzkum původních technik. Proto jsou v dokumentační části průzkumy komplexně shrnuty a detailní analýzy provedené specialisty přiřazeny v přílohách na závěr diplomové práce.

9.5.1 Vizuální průzkum

Vizuální průzkum v denním rozptýleném, bočním (nočním) světle a ultrafialovém světle¹³³ zmapoval příčiny, rozsah a závažnosti poškození a pomohl definovat specifika původní techniky, kterou je jednovrstvé sgrafito stínované prokletováním svrchního vápenného nátěru – *bianca*.

Součástí vizuálního průzkumu bylo též studium předchozích zásahů na objektu a jejich definování a interpretace stavební historie objektu.

9.5.2 Sondážní průzkum

Cílem sondážního průzkumu bylo zorientovat se v jednotlivých vrstvách fasády. Průzkum byl proveden na celé ploše fasády, z důvodu detailního poznání stavební historie. Průzkum prokázal v souvislostech, že dům s landskenchty byl založen na dříve zastavěné parcele (pozůstatky staršího zdiva v oblasti landsknechtů) a pravděpodobně ještě v 16. století zvětšen, čímž částečně zanikla figurální sgrafitová výzdoba. Důkazem je zazděný blok potažený sgrafitem, jehož omítka je totožná s omítkou figur (potvrzeno materiálovou analýzou). Další sondáž byla v rámci průzkumu v roce 2015, zacíleného na formulaci restaurátorského záměru, omezena na renesančních fragmentech na minimum, neboť je cílem minimálně zasahovat do již spoře dochovaných fragmentů.

9.5.3 Stratigrafický průzkum

Základní informace pro stratigrafický průzkum poskytl průzkum Zuzany Wichterlové v roce 2014.¹³⁴ Průzkum se zacíлил na popis sgrafitových vrstev a zejména na popis vrstev na povrchu sgrafitové omítky. Na několika vzorcích a ze zhotovených nábrusů vyšly tyto závěry: omítka barevného intonaca

¹³³ Použitá technika: UV lampa UVA SPOT 400T značky Hönle UV Technology.

¹³⁴ Vzorky č. E/K 1 – E/K4 WICHTERLOVÁ 2014, s. 45,68-70.

je jednovrstvá nanesená začerstva bez rozhraní, svrchní nátěr (bianco) je bez pigmentu a barviva. Na povrchu vzorku K2 byla rozeznána sulfatizace, která způsobuje zašednutí nasazených světel v místech v okolí hlavy pištce. Nejzajímavějším nálezem je tenká (ztenčená) vrstva nátěru (bianca) na vzorku K3, která byla odebrána z prokletovaného povrchu. Dokazuje, že na povrchu byl nátěr, který následně sgrafitář setřel do velmi tenké vrstvy zřetelné jen v mikroskopu.

9.6.2 Materiálová analýza

Další fází přírodovědného výzkumu byl rozbor původní techniky sgrafita zaměřený na figurální sgrafita landsknechtů, jak po stránce složení materiálu, použitých surovin, tak po stránce aplikace omítkové hmoty s cílem zajistit materiálovou kompatibilitu doplňku a originálu na základě fyzikální a chemické podobnosti materiálů a technologie jejich zpracování. U těchto sgrafit se totiž předpokládaly rozsáhlejší rekonstrukční práce.

Na základě průzkumu odebraných vzorků byla určena tloušťka vrstev, charakteristika pojiva, charakteristika plniva, poměr pojiva ku plnivu ve hmotnostních procentech. Na základě analýz následoval výběr vhodných surovin pro rekonstrukci sgrafitových omítek a vhodný způsob jejich zpracování.¹³⁵

Seznam vzorků (lokalizace vzorků je zakreslena v grafické dokumentaci na obr. 181 – Dokumentace restaurátorského zásahu sgrafit s landsknechty):

MSL 1: Zdící malta. Jižní fasáda domu. Slavonice dům č.p. 545 – landsknechti

Místo odběru: západní část domu, jižní fasáda.

OSL 2: Omítka. Jižní fasáda domu. Slavonice dům č.p. 545 – landsknechti

Místo odběru: západní část domu, jižní fasáda, sekundární použití kamene i s omítkou

OSL 3: Omítka kvádrového sgrafita. Jižní fasáda domu. Slavonice dům č.p. 545 – landsknechti

Místo odběru: západní část domu s kvádrovou bosáží, jižní fasáda.

¹³⁵ VÁLEK- SKRUŽNÁ et al. 2019,s. 9-11.

OSL 4: Omítka – podklad pod figurální sgrafito

Místo odběru: východní část domu s figurálním sgrafitem, jižní fasáda.

Vzorek č. 4 byl dále rozčleněn na další dílčí vzorky podle vrstev

OSLB 4: bianco.

OSLJ 4: barevné intonaco

OSLJ 4B: polostíny <63µm z barevného intonaca

MSL 5: Zdící malta

Skladba, tloušťka, počet a vlastnosti jednotlivých vrstev včetně charakteru pojiva a složení plniva byly popsány v petrografickém optickém mikroskopu (OM) v procházejícím i odraženém světle. Pro účely OM byl ze vzorku zhotoven standardní nezakrytý leštěný výbrus, řez vzorkem byl veden kolmo na povrchovou úpravu tak, aby vystihoval reprezentativní (zajímavou) část materiálu. Stejný výbrus byl po pokovení použit i pro zpřesnění popisu jednotlivých vrstev v elektronovém mikroskopu (SEM), který v kombinaci s detektorem (EDS) umožnil určení chemického složení vybraných oblastí. Termická analýza (TA) byla použita pro kvantifikaci karbonátových složek a odhad charakteru (hydraulicity) vápenného pojiva (mechanicky separovaného) a větších vápenných kusů. Výsledky byly porovnány s mineralogickým složením zjištěným pomocí rentgenové difrakční analýzy (XRD). Podíl nerozpustné složky (plniva) byl určen rozpuštěním vzorku v 10% kyselině octové. Po očištění byla síťovou zkouškou stanovena granulometrie plniva a pomocí OM upřesněno jeho mineralogické složení.¹³⁶

Na základě průzkumu byla určena tloušťka vrstev, charakteristika pojiva, charakteristika plniva, poměr pojiva ku plnivu ve hmotnostních procentech. Na základě analýz následoval výběr vhodných surovin pro rekonstrukci sgrafitových omítek a vhodný způsob jejich zpracování.¹³⁷ Sgrafito bylo připraveno z kalcitického vzdušného vápna, stejné vápenné pojivo je použito v jádrové omítce, v barevném *intonacu* i *biancu*.¹³⁸ Ve všech vzorcích byly též přítomny kalcium-silikátové částice, které jsou typické pro vápna vypálená z mramorů (mohou přispívat k hydraulicitě pojiva). Organické příměsi nebyly spolehlivě potvrzeny u žádného analyzovaného vzorku.¹³⁹

¹³⁶ IBIDEM.

¹³⁷ IBIDEM.

¹³⁸ Barevné intonaco neobsahuje kromě písku žádné jiné plnivo ani barvicí složku.

¹³⁹ VÁLEK- SKRUŽNÁ et al. 2019, Příloha 1B.

9.7 Předchozí restaurátorské průzkumy

Prvotní orientační průzkum provedl v letech 2010 Václav Špale. Z ústního podání je informace: „Průzkum víceméně lokalizoval sondami na obou fasádách rozsah sgrafitové výzdoby pod překryvnou vrstvou štuků. Při průzkumu došlo k akutnímu zajištění ohrožených míst obtmelením (zejména u figurálních sgrafit do ulice Růžová).“ Zpráva ze zásahu nebyla nalezena. V rámci diplomové práce Zuzany Wichterlové v roce 2013 byla provedena chemicko-technologická analýza původních omítek na boční fasádě v oblasti figurálního sgrafita. Dále v roce 2015 byl proveden vizuální průzkum fasády Zuzanou Wichterlovou a Janou Waisserovou, který popsal stav omítek a formuloval základní principy restaurátorského zásahu pro vydání závazného stanoviska.

9.7.1 Následné vrstvy

Na fasádě se nacházela řada překryvných vrstev, které do jisté míry sgrafita konzervovaly. Ve spodních vrstvách se nacházela cca 6 vápenných nátěrů, dále šedomodrý (pouze na čelní fasádě a pouze ve vpadlých polích), zelená, okrová, růžová (dochované pouze fragmenty). Nejstarší překryvný omítkový plášť, zřejmě z 19. stol.) z hrubozrnné omítky okrové barvy, obsahující písek jako plnivo, okrovou žulovou drť, slídu pochází z doby osazení oken na boční fasádě. Dále následují další novodobé nátěry: okrový a růžový nátěr. Na počátku 20. století došlo opět k celoplošné opravě fasády štukem s nátěry¹⁴⁰. Zároveň bylo osazeno i pravé okno v boční fasádě. Další novodobé nátěry měly růžovou a sytě žlutou barvu.¹⁴¹

9.7.2 Stav druhotných omítek

Překryvné omítky byly velmi poškozené, částečně opadané. Novější cementové omítky, či druhotné nátěry byly místy obtížně oddělitelné od starších vrstev. Na povrchu i pod povrchem omítek se nacházely lišejníky, což je patrně příčinou nečištění štávelanem vápenatým na povrchu sgrafit.

¹⁴⁰ Šedo okrový štuk s kamenivem (písek a horninové úlomky) do 1 mm, pojený slabě hydraulickým vápnem.

¹⁴¹ WAISSEROVÁ – WICHTERLOVÁ 2019.

9.7.3 Stav renesančních omítek

Omítky jsou dochovány ve fragmentu. Stav struktury dochovaných omítek figurálního sgrafita je relativně dobrý. Omítka barevného *intonaca* je soudržná strukturálně, ale téměř v celé ploše byla oddělená od zdiva. Povrch je jen drobně mechanicky poškozen, *bianco* je dochováno z cca 50%. Značné poškození způsobily dutiny a ztráta adheze renesanční omítky ke zdivu vlivem degradace jílové jádrové omítky a degradace spárové malty. Lokálně se na povrchu nacházejí ztmavlé krusty. Na povrchu nově odkrytých sgrafit je mírný, téměř nepatrný šedý zákal.

9.7.4 Restaurátorský záměr a koncepce restaurátorského zásahu

Nejprve byl proveden kompletní odkryv původních omítek, kombinovaný se zajištěním okrajů injektáží a přelepy. V rámci zásahu byly odkryty a konsolidací stabilizovány renesanční sgrafitové omítky figurálních sgrafit, včetně obtmelení. Okolní zdivo bylo očištěno od novodobých a nesoudržných vrstev tak, aby mohlo být odpovídajícím způsobem zakonzervováno. Po odkryvu a zjištění stavu a zvážení možností prezentace, byl navržen vhodný způsob prezentace odkrytých sgrafit.

V rámci uměleckohistorické rešerše byly nalezeny grafické předlohy landsknechtů, jež odpovídají nalezeným fragmentům sgrafit. Tyto byly předloženy v rámci kontrolních dnů ke komparaci a posouzení. Doplnky však měly být prezentovány tak, aby byly kontextuálně zapojeny avšak odlišeny od původních fragmentů. Plochy původních sgrafit budou výtmeny a detaily tmelů doplněny též.

K doplnění a plné rekonstrukci figurálních výjevů i členění fasády byl vypracován kresebný návrh, dále podrobné pauzy navazující na originální dílce. Tyto pauzy byly následně podkladem pro zhotovení kartónů a přeneseny na zeď. Doplnky mají splňovat kompatibilitu s původními omítkami. Zásah má dle požadavků památkové péče, formulovaném v „Rozhodnutí“ *„...respektovat technickou a výtvarnou strukturu originálu nově objevené sgrafitové výzdoby. Restaurováním bude zachycena a veřejně prezentována autentická, renesanční vývojová fáze fasád předmětné nemovité kulturní památky“*.¹⁴²

¹⁴² Závazné stanovisko MÚ Dačice, odbor kultury a cestovního ruchu: čj. OKC/23581-16 z 23.11.2016, s. 3.

9.8 Postup restaurátorských prací

9.8.1 Materiálové zkoušky

Vzhledem k lokálně ztmavlým povrchům a reziduím překryvných vrstev byly provedeny zkoušky čištění druhotných překryvných omítek. Také byly provedeny zkoušky k eliminaci ztmavlých krust, pravděpodobně způsobených biologickým napadením. O rozsáhlých experimentech tmelů a maltovin již bylo pojednáno výše.

9.8.2 Odkryv a čištění

Odkryv probíhal mechanicky kladívky a skalpely s neměkčením vodou. Až po odkryvu bylo možné doplnit informace k původním sgrafitům (poškození, rozsah původních sgrafit,...). Vzhledem k havarijnímu stavu omítkových vrstev bylo nutné v průběhu odkryvu provádět zajištění omítek přichytnými konstrukcemi a přelepy japonským papírem a Klucelcem G. Tyto vrstvy byly následně důsledně odmyty destilovanou vodou. Po naměkčení povrchu sgrafit vodou šlo na většině míst tenkou povrchovou krustičku očistit pomocí planžetového skalpelu.

9.8.3 Dočišťování

Byly provedeny zkoušky dočištění zbytků překryvných vrstev a šedých krust chemickou a mechanickou cestou - jemnými kartáčky, vodou, skalpely:

pasta A: uhličitán amonný 33% v Klucelu G (retence 10,20,30,40,50 min.) - neúčinné

pasta B: kyselina citrónová 20% v Klucelu G (retence 10,20,30,40,50 min.) - účinná s mechanickým dočišťováním

pasta C: kyselina citrónová 20% v Klucelu G a Arbocelu (retence 10,20,30,40,50 min.) - účinná na hrubší vrstvy, možno ještě mechanicky dočišťovat kartáčky a čistícími štětečky.

Vzhledem k malé účinnosti a riziku poškození původního *bianca* bylo v rámci kontrolní dne rozhodnuto o ponechání ztmavlých míst bez zásahu. Povrch byl pouze očištěn jemnými kartáčky s následným oplachem destilovanou vodou.

9.8.4 Odstranění tmelů

Odstraněny byly veškeré druhotné omítky vzhledem k jejich nesoudržnosti. Mechanické odstraňování probíhalo postupně a společně se zajišťováním ker.

9.8.5 Konsolidace omítek

Celkově byl zásah zaměřen na hloubkové zpevnění a stabilizaci. Strukturální zpevnění probíhalo pouze v místech bez dochovaného povrchu vápennou nanosuspenzí CaloSil E 25 ředěnou v ethanolu 1:2, po aplikaci byl povrch zastříkáván vodou z důvodu eliminace bílého zákalu. Doplňková konsolidace otevřených míst (bez povrchu) proběhla organokřemičitým zpevňovacím prostředkem. Na základě zkušeností z předchozích sgrafitových fasád byl zvolen Funcosil KSE100 (Remmers) doplněný vápennou nanosuspenzí CaLoSil E 25 v poměru 1 : 4 v ethanolu (aplikace 24 hodin po aplikaci organokřemičitanu, tedy po vytěkání rozpouštědla).

9.8.6 Injektáž a přitahování částí omítek k podkladu

Na mnoha místech, kde omítka ztratila přilnavost (je oddělená, či dutá a hýbe se), byla provedena injektáž jemnou hydraulickou maltovinou. Nesoudržné jádrové omítky sesypané v dutinách byly nejprve vyklepány a vybrány drátkem. U větších dutin byla směs vylehčena a změkčena lehčeným plnivem, Perlitem EP 150.

Vzhledem k tomu, že byla omítka ve velkém rozsahu oddělená, bylo nutno téměř všude využít tlakovacích lešení, které zároveň zajišťovaly kry před odpadnutím. Reliéf byl v maximální míře redukován přitlačením, což zároveň zmenšilo objem injektovaného materiálu. Větší kapsy byly přitlačovány bodově (neprobíhalo vylití celé dutiny). Předvlhčení dutin proběhlo vápennou nanosuspenzí CaLoSilem (injekční stříkačkou). Po chvíli byl aplikován minerální grout (1 díl mramorová moučka : 2 díly Ledanu TC1 plus). Na větší dutiny bylo přidáváno lehčené plnivo v poměru 1díle Perlitu EP 150 : 2 díly Ledanu TC1, aplikace probíhala hadičkou nebo jehlou.

9.8.7 Obtmelení

Bylo provedeno obtmelení ker původních omítek, v některých místech probíhalo současně s injektáží. Složení obtmelovací malty vápno : písek maltový, kátrovaný na 0,2 mm v poměru 2 : 1.

9.8.8 Podhoz na částech odhaleného zdiva:

Jádrová omítka odhaleného kamenného zdiva byla provedena maltou o složení vzdušné vápno (naložený vápenný hydrát) a přírodní hydraulické vápno NHL 5 v poměrech 9 dílů písku (maltový Tasovice) : 3 díly vápno : 0,5 dílu NHL 5. Cihlové zdivo v horní části bylo jen prospárováno.

9.8.9 Příprava pauz

Pokud máme příslušné grafické listy, můžeme zahájit proces přípravy pauz – podkladů pro rekonstrukci. Nejprve byla navržena skica rozdělení kompozice fasády a následně došlo ke zhotovení výřezů z grafik, podle nálezu na fasádě.

Z důvodu zvětšení grafických listů z relativně malé velikosti na měřítko velikosti sgrafita obvykle dochází k posunu do jiného poměru. V tomto okamžiku je také důležité provést trasologickou analýzu vrypů, tvaru nástrojů a porovnat je s typem šrafy na grafických listech. Často se v rukou sgrafitáře způsob šrafování změní. Původní pauzu necháváme autentickou, bez druhotných vstupů, tak aby bylo možné se k ní kdykoliv vrátit, respektive neustálé porovnávání a striktní návaznost na překreslené vrypy je nutná. Přesnost se vyplatí při finální rekonstrukci v omítce, kdy jde takzvaně „o čas“. Při rekonstrukci na fasádě není příliš mnoho prostoru na překreslení návrhu. Nejprve tedy dojde k přenesení sejmuté kresby na nový igelit a na ten je dále doplňována chybějící kresba. Je nutné odlišit sejmutou a dokreslenou část jinou barvou fixy. Po celkovém „doladění“, kdy je nutné se několikrát vrátit na fasádu a ověřit správnost nasazení vrypů přichází další překreslení „načisto“. Tato pauza je základním kompozičním vodítkem, avšak díky velikosti je nepraktická pro „druhou fázi rytí“ jak bude popsáno níže. Proto je dobré si např. hlavy a další detaily ještě přenést na malé pomocné pauzy (eventuálně se dají na závěr rytí pauzy rozstříhat). Takto pečlivě připravené pauzy jsou velmi užitečné i pro retuše. Zpětná vazba a neustálé porovnávání s fragmenty jsou podstatnou součástí procesu, grafické listy nelze připravovat pouze v ateliéru.

9.8.10 Tmelení a rekonstrukce

Prvním krokem u rekonstrukcí je důkladné provlhčení podkladu s předstihem alespoň půldenním. Dohlčování před aplikací způsobovalo problémy s přilnavostí i praskáním, zřejmě díky naplnění pórů vodou. Nanášením denního dílu bylo směřováno spíše do časných ranních nebo pozdních odpoledních hodin. První vrstva barevného intonaca byla řidší, kvůli přilnavosti k

vyzrálé jádrové omítce.¹⁴³ První vrstva je tedy řídká, nanесena házením zednickou lžící a po zavadnutí jemně stržena. Druhá vrstva malty je nanášena až po propsání primárních trhlin, které je třeba zatáhnout. Na zavadnutí („vypraskání“) první vrstvy je třeba počkat dostatečně dlouhou dobu, minimalizuje se tak vznik primárních trhlin ve druhé vrstvě. Druhou vrstvou je lepší ji nanášet natahováním, je možné tak povrch zpracovat *a la prima*. Síla nanášené omítky odpovídala původní omítce a velikosti prosítovaného kameniva, tj. cca 0,4 mm. Nátěr nanášený štětce, byl vzhledem k 50% dochovanosti, nanесen v tenčí vrstvě než bylo zjištěno analýzami, stopy štětce byly vedeny ve vodorovných liniích.¹⁴⁴ Nátěr je žádoucí nanést opět po momentu propsání primárních trhlin ve druhé vrstvě., které je nutné zatáhnout špachtlí.

Na mírně zavadlé *bianco*, ve chvíli kdy se neotiskuje na prst, byla v důsledné návaznosti na původní části umístěna pauza denního dílu. V první fázi překreslí obrysy a největší stíny (odklety). Malou špachtlí a špičatým nástrojem, který je vyroben ze silného hřebíku zbroušeného z jedné strany do polokulovitého tvaru, nastalo odebírání svrchního nátěru v místech stínů. Přirozená práce se špachtlí tvoří valéry způsobené rozdílnou tloušťkou intonaca. Při stínování je nutné pracovat s tiskem grafického listu. Po prokletování byla nanесena pauza znovu, jednak ke kontrole nasazení původních částí na originál, a následně k protlačení jemné šrafury, která se nachází hlavně na odkletech, ale místy zabíhá i do *bianca*.

Doplnění omítek v originálních částech bylo provedeno technikou odpovídající původnímu provedení dle připravených pauz. Složení doplňovací maltoviny byl určen na základě materiálových analýz a na základě experimentů popsaných v předchozí stati. Stejná maltovina jako na rekonstrukce byla použita též na tmelení drobných defektů v originálních omítkách, jen úprava povrchu je přizpůsobena stavu dochování původních částí jemným stržením povrchu a odsátím (zamáčnutím) houbičkou.

9.8.11 Retuš

Retuš se nejprve zaměřila na patinaci rekonstrukcí, neboť rozdíl mezi novými částmi a fragmenty byl příliš tvrdý. Patinace probíhala lokálně mechanicky drobným zbroušením *bianca* a lazurováním

¹⁴³ Do hmoty byla přidána voda (cca 0,5 l na 10 l směsi), množství volné vody v základní maltové směsi byl cca 25 hm% cca 30% v řídkší vrstvě. do . VÁLEK – SKRUŽNÁ et al. 2019, Příloha č. 4, s. 3.

¹⁴⁴ IBIDEM.

vodou s pigmenty.¹⁴⁵ Na závěr bylo v rámci kontrolních dní rozhodnuto pro mírné propojení rekonstrukce s originálem. Retuš, zejména na přechodu rekonstrukce a originálu byla provedena pokládáním štětce naplocho na vrcholky dochovaného reliéfu a pouze tam, kde se v okolí dochovala „biancová světla“. Retuš probíhala nedvědicím vápenným mlékem jemně zbarveným přírodními pigmenty, bez přidání dalšího pojiva.

9.8.12 Použité materiály

- hydrogenuhličitan amonný p. a., sůl kyseliny hydrogenuhličité (výrobce: PENTA, s. r. o.; ČR);
- demineralizovaná voda
- Klucel G, hydroxypropylcelulóza (HPC), ether celulózy (výrobce: Ceiba, s. r. o.; ČR).
- japonský papír 11g (dodavatel: Ceiba, www.ceiba.cz)
- Arbocel BC 200 (J.Rettenmaier & Sohne)
- vápenný hydrát (Kotouč Štramberk)
- mramorová moučka, Aqua-obnova staveb, hrubost 0-200 μ
- CaLoSil E25 (vápenná nanosuspenze, IBZ- Salzchemie GmbH & Co.Kg Freiberg)
- Remmers KSE 100, zpevňovač na bázi etyléteru kyseliny křemičité, (Remmers CZ s.r.o.)
- Práškové minerální pigmenty: černá, umbra přídoní a umbra zelenavá (Kremmer)
- okrový pigment zhotovený výluhem ze slavonského písku
- Ledan TC1 plus, injektážní směs z hydraulického chemicky stabilního pojiva s nízkým obsahem vodorozpustných solí, křemičitých přísad, břidlice, nejjemněji rozemleté pucolány, (Tecno Edile Toscana)
- Perlit 150 EP - expandované sopečné sklo (Perlit.cz)
- Calcidur EN 459-1 NHL 2,5, hydraulické vápno (Zement und Kalkwerke Otterbein, dodavatel CALX s.r.o.)
- kyselina citrónová
- písek maltový Tasovice (jádrová malta), nesítovaný, nekátrovaný
- Písek pískovna Slavonice (*intonaco*), sítovaný 0,4 mm
- vápenný hydrát, z měkce páleného vápna, z krystalického vápence z I Obecního lomu Nedvědice, (výpal ÚTAM AV ČR v Solvayových lomech v roce 2017)

¹⁴⁵ Při experimentech v Solvayových lomech bylo prokázáno, že omítka s velkým poměrem pojiva zraje poměrně dlouho a to i přesto, že povrch již působí suše a je tvrdý. Retuše vodou tedy vyšly z předpokladu, že se cca 14 dní po aplikaci propojí s podkladem *al fresco*.

10. Závěrečné shrnutí

Na příkladu relativně malého, avšak autentického nálezu figurálních sgrafit domu čp. 545 ve Slavonicích studie rozvedla širokou škálu aspektů, které jsou v díle obsaženy. Jsou to aspekty umělecko-historické, kulturně-společenské, technologické, restaurátorské, a v neposlední řadě lingvistické. Studie dokázala, že přes i zoufalý nedostatek archiválií, dokumentů či starší literatury lze na základě multioborového výzkumu seriózně vyslovit hypotézy, které zasadí umělecké dílo do kontextu a recentně též vypoví další „fakta“, získaná soudobými metodami.

Tato studie by však nemohla vzniknout bez širší základny heuristického bádání v oboru renesance, které se v posledních dvou dekáдах rekrutovaly z podhoubí Katedry dějin umění v Olomouci a následně brněnských uměnovědných studií. Dále se badatelský zájem o novověk rozšířil o spolupráci s dalšími obory, jak přírodovědnými tak i praktickými (včetně restaurátorských). Je také zřejmé, že v dnešní době nelze studovat omítkové techniky a zejména sgrafito v exteriéru bez kritického zhodnocení druhotných vstupů.

V rámci lingvistického rozboru došlo k částečné revizi terminologie sgrafita, respektive uvedený způsob výkladu může být jednou z cest jak nahlížet na pramenný materiál.

Výsledkem studie a praktických experimentů je také pilotní zkouška replikace renesanční techniky sgrafita stínovaného prokletováním nátěru (*bianca*) přímo v rámci restaurovaného díla. Původní fragmenty byly konzervovány a zásah do autenticity díla byl minimalizován na nejnужnější ochranné prostředky. Toto bude jistě zajímavé dále pozorovat, zejména z hledisek stárnutí repliky vůči originálu, apod.

Rozhodnutí o rekonstrukci a doplnění figur landsknechtů bylo učiněno v konsensu restaurátorů, pracovníků památkové péče i soukromého investora. K rozhodnutí replikovat chybějící části vedle původních zakonzervovaných fragmentů vedla poměrně dlouhá diskuze o obecné prezentaci fragmentů a způsobech odlišení nových vstupů, míře retuše a patinace nových částí. Rozhodnutí nakonec vzešlo ze tří základních pilířů. Za prvé se podařilo nalézt téměř totožné grafické vzory pro chybějící sgrafita. Podrobný materiálový výzkum a experimenty prohloubily dále sondu do historické techniky sgrafita. Neméně důležitým důvodem pro replikaci byla výtvarná povaha fragmentů, plovoucích v podivných tvarech uprostřed fasády. Celková prezentace fasády, kdy jsou prezentovány všechny její výtvarné fáze (dva rozdílné typy renesančních bos, klasicistní štít a část staršího zadního

traktu s landsknechty) je analytická v přiznání jednotlivých fází a zároveň syntetická potlačení rušivých druhotných vstupů.

Námětů pro další badatelské počiny vychází z práce značné množství. Z hlediska kulturně-společenského je to především studium provázanosti renesančního fasádního umění s literární tvorbou. Také terminologická východiska též nejsou zcela vyčerpána. Replikace původní techniky v památkové praxi je startovacím můstkem pro diskuzi o koncepčnosti restaurátorských zásahů. Použití autentických malt je třeba zcela jistě ověřit více a podrobněji v samotné řemeslné a restaurátorské praxi. Jistě nejsou vyčerpány ani zkoušky způsobů úpravy povrchu autentických malt a možné zapojení k degradovaným povrchům.

Na závěr je třeba konstatovat velmi důležitý fakt. Povaha techniky stínování prokletováním, spočívající v odebrání svrchní vrstvy, vede k tomu, že ji nelze žádným způsobem na sgrafitech s nedochovaným povrchem vrátit. Tato vrstva totiž již přestala existovat. Proto bych ráda apelovala na všechny odborníky činné v oblasti památkové péče, aby pečlivě střežili hrstku zachovaných „prokletů“ a pokusili se je konzervovat v jejich autentické podobě.

11. Prameny a literatura

11.1 Primární edice a přepisy pramenů

AGRICOLA 1562

Johannes Agricola, *Warhaffte Bildnis etlicher Hochlöblicher Fürsten vnd Herren, welche zu der zeit, da die heilige Göttliche Schrift, so durch Menschen satzung vertunckelt gewesen, Durch Gottes gnaden wider an Tag komen ist, Regieret vnd gelebet haben...*, vytištěno u Gabriela Schnellboltze ve Wittenbergu, 1562, Universitäts und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt Halle (ULB): VD16 A1041, Saxonica SLUB: sig. Hist.Sax.361/2.

Dostupné z: <https://digital.slub-dresden.de/werkansicht/dlf/182137/23/> (vyhledáno 17. 9. 2020).

BALDINUCCI 1681a

Filippo Baldinucci, *Vocabolario toscano dell' arte del disegno... Opera di Filippo Baldinucci Fiorentino*, Firenze, (1681).

Dostupné z: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k9762233v/f11.item.r=sgraffio.zoom#> (vyhledáno 17. 9. 2020).

BALDINUCCI 1681b

Filippo Baldinucci, *Vocabolario toscano dell' arte del disegno. Opera di Filippo Baldinucc*, Firenze, (1681), 2003 CRIBeCu Scuola Normale Superiore.

Dostupné z: <http://baldinucci.sns.it/html/index.html>,
ke sgrafitu konkrétně http://baldinucci.sns.it/html/_s_index2.html (vyhledáno 17. 9. 2020).

BRANDT 1494

Sebastian Brandt, *Das Narrenschiff* (vytištěno u Johann Bergmann von Olpe in Basel), Basel 1494.

Dostupné z: <https://archive.org/details/dasnarrenschiff01bran/page/n27/mode/2up> (vyhledáno 17. 9. 2020).

DEIMEL 1934

Theodor Deimel, *Häusergeschichte von Zlabings (1576–1934), Zlabingser Nachrichten 1–52*, Zlabings 1934.

FISCHART 1573

Johann Fischart, *Flöh Hatz, Weiber Tratz*, Strassburg, Jobin, 1573. Dostupné z: <https://epub.ub.uni-muenchen.de/27824/> (vyhledáno 17. 9. 2020).

SACHS 1523

Hans Sachs, *Die Wittenbergisch Nachtigall /The Wittenberg Nightingale*, 1523. Dostupné z: https://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10859711_00005.html (vyhledáno 17. 9. 2020).

SACHS 1527

Hans Sachs, editováno Andreasem Osianderem, *Eyn Wunderliche Weyssagung von dem Papstum*, vytištěno u Hanse Guldemundta, Nürnberg, 1527, Ratsschulbibliothek Zwickau, VD16: W 4645

SACHS 1531

Hans Sachs, *Schandpforte der 12 Tyrannen des Alten Testaments*, 1531.

STIMMER 1576

Tobias Stimmer, *Neue Künstliche Figuren Biblischer Historien* (vytištěno u Thomase Guarina), Basel 1576. Dostupné z: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/346040> (vyhledáno 17. 9. 2020).

VASARI 1879–1881

Giorgio Vasari, *Le Vite de' più eccellenti pittori, scultori ed architettori scritte da Giorgio Vasari, pittore Aretino* (1568, ed. Gaetano Milanesi), Firenze 1879–1881.

VASARI 1906

Giorgio Vasari, *Introduzione alle arti del disegno*, Vol. 1 (ed. G. Milanesi), G. C. Sansoni, Firenze 1906.

11.2 Sekundární literatura

BAATZ 1995

Wolfgang Baatz, Zur Erhaltung historischer Sgraffitofasaden, in: *Historische Schmucktechniken an Fassaden I. (Zur Restaurierung)*, Wien 1995.

BERGER 1909

Ernst Berger, *Fresco und sgraffito – Technik nach älteren und neueren Quellen*, München 1909.

BERGMANN 1990

Rosemarie Bergmann, Hans Sachs Illustrated: Pamphlets and Broadsheets in the Service of the Reformation, *RACAR: revue d'art canadienne / Canadian Art Review*, 1990, Vol. 17, No. 1 (1990), s. 9–16, 89–91.

BURKE 2005

Peter Burke, *Lidová kultura v raně novověké Evropě* (překlad Markéta Křížová), Praha 2005.

CIVELLI 1883

C. Civelli, *Dizionario tecnico dell'architetto*, sv. I, A–K (1883), sv. II., L–Z (1884), Firenze 1884.

DRDÁCKÝ – SLÍŽKOVÁ 2014

Miloš Drdáký – Zuzana Slížková, Zpevňování omítek vápennou vodou, in: Miloš Drdáký – Zuzana Slížková – Jaroslav Valach (eds.), *Příspěvek technických věd k záchraně a restaurování památek*, ÚTAM AV ČR, Telč 2015, s. 171–186.

FOGLIATA – SARTOR 2004

Mario Fogliata – Maria Lucia Sartor, *L'arte dello stucco: Storia, tecnica, metodologie della tradizione veneziana*, 2. vyd. (1. vyd. 1995), Treviso 2004.

GAß 1875

Wilhelm Gaß, Agricola, Johann, in: *Allgemeine Deutsche Biographie (ADB)*, Band 1, Leipzig 1875, s. 148.

HALLE 1973

J. R. Hale, The Evidence of Art: Images and Meaning in History, *The Journal of Interdisciplinary History*, 1986, Vol. 17, No. 1, s. 85–114. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/204126> (vyhledáno 17. 9. 2020).

HOLLSTEIN

The New Hollstein German Engravings, Etchings and Woodcuts 1400–1700, s. 96–97.

HORÁČEK 2009

Martin Horáček, Totální umělecké dílo a/nebo národní sloh: Sgrafito a malba průčelí v české diskuzi o architektuře 19. století, in: Vladislava Říhová (ed.), *Sgrafito 16.–20. století. Výzkum a restaurování*, Litomyšl – Pardubice 2009, s. 71–72.

HÜTT 1973

Wolfgang Hütt, *Albrecht Dürer, Das gesamte graphische Werk Druckgraphik*, Leipzig 1973, kat. 1385 a 1386.

ISENMANN 1980

Eberhard Isenmann, Císařské finance a císařské daně v 15. století, *Journal for Historical Research*, Vol. 7, 1980, s. 1–76, 129–218.

JOSEFÍK – ŠONKA 1971

Jiří Josefík – Jaroslav Šonka, Restaurátorství jako umění i vědecká práce, *Památková péče* 31, 1971, s. 29–41.

JUST – NEŠPOR – MATĚJKA et al. 2009

Jiří Just – Zdeněk R. Nešpor – Ondřej Matějka et al., *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*, Praha 2009.

KLEIN – WEYER 2017

Kerstin Klein – Angela Weyer (eds.), *Sgraffito in Change, Materials, Techniques, Topics and Preservation*, sborník mezinárodní konference, 2.–4. listopadu 2017, Hildesheim 2017.

KROLOP – RICHTEROVÁ 1973

Kurt Krolop – Margot Richterová, *Sebastian Brandt, Lod' Bláznů* (básnický překlad z německého originálu do českého jazyka, doprovázený doslovem), Praha 1973.

LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ 1970

Milada Lejsková-Matyášová, K ikonografii a restituci sgrafitového reliéfu tří renesančních domů ve Slavonicích, *Umění* 18, 1970, Č. 4, s. 383–394.

LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ 1971

Milada Lejsková-Matyášová, Grafická předloha a její význam při restaurování maleb a sgrafit, *Památková péče* 31, 1971, č. 1, s. 4–16.

MORA – MORA – PHILIPPOT 1984

Laura Mora – Paolo Mora – Paul Philippot, *Conservation of Wall Paintings*, ICCROM 1984.

NEJEDLÝ – PAVELEC 2003

Vratislav Nejedlý – Petr Pavelec, K historii a metodickým otázkám restaurování sgrafit, *Zprávy památkové péče* 63, 2003, č. 6, s. 373–388.

NOVOTNÝ 1931

Vladimír Novotný, Poznámky o českém renesančním sgrafitu, *Památky archaeologické*, 37, 1931, s. 37–58.

PETR 1953

František Petr, Omítka a její barevná výzdoba v praxi památkové péče, *Zprávy památkové péče* 13, 1953, č. 9–10, s. 263–288.

PETR 1954

František Petr, *Nástenné malby*, Bratislava 1954

ŘÍHOVÁ 2009

Vladislava Říhová (ed.), *Sgrafito 16.–20. století, výzkum a restaurování*, Pardubice 2009

SLÁNSKÝ 2003

Bohumil Slánský, *Technika malby I–II*, Praha 2003, s. 255–256.

SMRKOVSÝ – SUCHOMEL 1979

Miroslav Smrkovský – Miloš Suchomel, Záchrana původních sgrafit, *Památky a příroda*, 1979, s. 321–324.

STRAUSS 1975

Walter L. Strauss, *The German Single-leaf Woodcuts 1550–1600*, Vol. I, A–J, Vol. II, K–R, Vol. 3, S–Z, New York 1975.

VÁLEK 2015

Jan Válek, *Vápenné technologie historických staveb. Příprava specializovaných vápenných pojiv pro obnovu historických staveb*, Praha 2015.

WAGNER 2005

Václav Wagner, *Umělecké dílo minulosti a jeho ochrana*, Praha 2005.

WAISSER 2011

Pavel Waisser (ed.), *Sgrafita zámku v Litomyšli*, Pardubice 2011.

WAISSER 2014

Pavel Waisser, *Renesanční figurální sgraffito na průčelích moravských městských domů*, Olomouc 2014.

WAISSEROVÁ – POETA 2020

Jana Waisserová – Milena Poeta, Materiálie k historii štukatérství, *Zprávy památkové péče* 80, 2020, č. 1 (v tisku).

WICHTERLOVÁ 2015

Zuzana Wichterlová, *Průzkum techniky renesančního sgrafita*, Pardubice 2015.

WICHTERLOVÁ – WAISSEROVÁ – SKRUŽNÁ – VÁLEK 2017

Zuzana Wichterlová – Jana Waisserová – Olga Skružná – Jan Válek, New Shading Technique Revealed through Reconstructing the Sgraffito Technology used North of the Alps during Renaissance, in: Angela Weyer – Kerstin Klein (eds.), *Sgraffito in Change, Material, Techniques, Topics and Preservation*, Hildesheim 2017.

11.3 Archivy

Archiv Národního památkového ústavu v Brně, fototéka, inv. č. 6052, č. neg. 3027.

Archiv Národního památkového ústavu v Brně, Korespondence Theodora Deimela s Úřadem státní památkové péče v Brně z let 1924–1932, Archiv NPÚ v Brně, č.164/22

11.4 Prameny a nepublikované strojopisy

BERANOVÁ – WAISSEROVÁ – WICHTERLOVÁ 2019

Anežka Beranová – Jana Waisserová – Zuzana Wichterlová, *Dokumentace restaurátorského průzkumu. Průzkum omítek a polychromovaných sgrafit v mázhausu nám. Míru čp. 480, Slavonice*, restaurátorská dokumentace, uloženo v NPÚ, ú. o. p. v Českých Budějovicích, sign. RZ 5662/1, RZ 5662/2.

ČECH – KRHÁNKOVÁ – ŠPALE – WAISSEROVÁ – WICHTERLOVÁ 2014

Jiří Čech – Kateřina Krhánková – Václav Špale – Jana Waisserová – Zuzana Wichterlová, *Restaurování a rekonstrukce sgrafitové fasády domu na Horním náměstí čp. 536, Slavonice*, restaurátorská dokumentace, uloženo v NPÚ, ú. o. p. v Českých Budějovicích, sign. RZ 827

KRČÁLOVÁ 1964

Jarmila Krčálová, *Renesanční nástěnná malba na panství pánů z Hradce a Rožmberka* (kandidátská práce), FF UK, Praha 1964, rkp. uloženo v Ústavu dějin umění AV ČR.

MÍCHALOVÁ 2016

Zdeňka Míchalová, *Měšťanské a výtvarné umění ve vrchnostenských městech na počátku raného novověku, případ Telče a Slavonic v 16. století* (disertační práce), Seminář dějin umění FF MUNI, Brno 2016.

SEGGERN 2003

Birgit von Seggern, *Der Landsknecht im Spiegel der Renaissancegraphik um 1500–1540* (disertační práce), Bonn 2003.

Dostupné z: <https://bonndoc.ulb.uni-bonn.de/xmlui/bitstream/handle/20.500.11811/1996/0285> (vyhledáno 17. 9. 2020).

VÁLEK – SKRUŽNÁ et al. 2019

Jan Válek – Olga Skružná – Petr Kozlovcev – Jana Waisserová – Zuzana Wichterlová – Josef Jiroušek, *Rekonstrukce renesančních pískových sgrafit na základě materiálové kopie, památkový postup*, Národní úložiště šedé literatury, 2019. Dostupné z: <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-387718> (vyhledáno 2. 9. 2020).

WAISSER 2004

Pavel Waisser, *Sgrafitová výzdoba fasád zámku v Litomyšli* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2002 (tisk uložen v knihovně KDU UP v Olomouci).

WAISSEROVÁ 2002

Jana Waisserová, *Figurální sgrafito 16.–17. století ve Slavonicích* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2002 (digitální verze KDU FF UP v Olomouci, tištěná kopie v knihovně Univerzity Pardubice, detašované pracoviště v Litomyšli).

WAISSEROVÁ – WICHTERLOVÁ 2019

Jana Waisserová – Zuzana Wichterlová, *Restaurování sgrafitových fasád v ulici B. Němcové ve Slavonicích*, restaurátorská dokumentace, 2019, NPÚ ú. o. p. v Českých Budějovicích. (reg. Č. zatím nepřiděleno)

WICHTERLOVÁ 2014

Zuzana Wichterlová, *Průzkum původní techniky renesančního sgrafita a restaurování sgrafitové fasády domu čp. 536 ve Slavonicích* (diplomová práce), Fakulta restaurování UPa, Litomyšl 2014. (tisk uložen v knihovně FR UPCE v Litomyšli).

11.5 Online archivy, knihovny, repozitáře, obrazové databáze a další internetové zdroje

BILDINDEX

Obrazová databáze, <https://www.bildindex.de>

BM

British Museum London – Collection online,
https://www.britishmuseum.org/search/collection_online

BSB

Bayerische Staatsbibliothek Mnichov, Münchener Digitalisierungs Zentrum, <https://www.digitale-sammlungen.de>

CALCARIUS

Databáze surovinových zdrojů, Ústav teoretické a aplikované mechaniky Akademie věd České republiky, <http://www.calcarius.cz/gis-calcarius/>

CARMEN

Odborné knihovny a dokumentační fondy Národního památkového ústavu, online katalog dostupný z: <https://iispp.npu.cz/carmen/search?field=0&q=Slavonice&area=6&root=0>

EWA

European illustrated Glossary of Conservation Terms for Wall paintings and Architectural surfaces, https://www.researchgate.net/publication/283499339_EwaGlos_-

FORUM CALCE

Forum calce Italiano. Il portale della calce, <https://www.forumcalce.it/>

GALLICA

Bibliothèque Nationale de France, Gallica, <https://gallica.bnf.fr/>

GNM

Germanische Nationalmuseum Norimberg, Graphische Sammlung, GNM Digital, <https://www.gnm.de/gnm-digital/>

GOOGLE KNIHY

<https://books.google.cz>

HAB

Herzog August Bibliothek, Wölfenbütel / Digilib, <http://digilib.hab.de/>

HAUM

Herzog Anton Ulrich Museum, Braunschweig / Virtuelles Kupferstichkabinett, <http://www.virtuelles-kupferstichkabinett.de/de/pdf/>

HERZ

Biblioteca Herziana, Max- Planck Institut für Kunstgeschichte, <http://fotothek.biblhertz.it/>

INTERNET ARCHIVE

Digilib dostupné z: <http://archive.org>

JSTOR

The Johns Hopkins University Press is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to MLN. Dostupné z: <https://www.jstor.org>.

KKD

Kupferstich-Kabinett Dresden /on-line collection / <https://skd-online-collection.skd.museum/>

KRAMERIUS

<http://www.digitalniknihovna.cz/>

MET COLLECTION

<https://www.metmuseum.org/art/collection>

MS

Manuscriptorium / European digital library, <http://www.manuscriptorium.com/cs>

PLASTER ARCHITECTURAL BIBLIOGRAPHY

<http://www.palazzospinelli.org/plaster/bibliography/inserimento.htm>

<http://www.palazzospinelli.org/plaster/glossary/index.html>

SLUB

Saarländische Univerzitäts und Landesbibliothek Dresden/ Saxonica

<https://www.slub-dresden.de/sammlungen/saxonica/>

UB FREIBURG

Universitäts Bibliothek Freiburg,

[https://katalog.ub.uni-](https://katalog.ub.uni-freiburg.de/opac/RDSIndex/Search?lookfor=kid%3A1652197591&source=digitallibrary)

[freiburg.de/opac/RDSIndex/Search?lookfor=kid%3A1652197591&source=digitallibrary](https://katalog.ub.uni-freiburg.de/opac/RDSIndex/Search?lookfor=kid%3A1652197591&source=digitallibrary)

ULB

Universitäts und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt Halle / Digitale Bibliothek

<http://digital.bibliothek.uni-halle.de/>

12. Přílohy

12.1 Příloha 1. Přepisy textů

12.1.1 Přepis: Giogio Vasari, přepis ke sgrafitu v úvodu k druhému vydání Vite de' piú eccellenti pittori, scultori e architettori italiani, da Cimabue insino a 'tempi nostri (1568).

“Hanno i pittori un'altra sorte di pittura, che è disegno e pittura insieme e questo si domanda sgraffito, e non serve ad altro che per ornamenti di facciate di case e palazzi, che piú brevemente si conducono con questa spezie, e reggono all'acque sicuramente; perchù tuttí lineamenti, in vece di essere disegnati con carbone o con altra materia simile, sono tratteggiati con un ferro dalla mano del pittore. Il che si fa in questa maniera: pigliano la calcina mescolata con la rena ordinariamente, e con paglia abbruciata la tingono d'uno scuro che venga in un

mezzo colore che trae in argentino, e verso lo scuro un poco piú che tinta di mezzo, e con questa intonacano la facciata. E fatto ciò, e pulita col bianco della calce di trevertino,

l'imbiancano tutta; ed imbiancata, ci spolverano su i cartoni, overo disegnano quel che ci vogliono fare, e di poi, aggravando col ferro, vanno dintornando e tratteggiando la

calce, la quale, essendo sotto di corpo nero, mostra tutti i graffi del ferro come segni di disegno. E si suole ne' campi di quelli radere il bianco, e poi avere una tinta d'acquerello scuretto molto acquidoso, e di quello dare per gli scuri, come si desse a una carta; il che di lontano fa un bellissimo vedere: mail campo, se ci è grottesche o fogliami, si sbattimenta, cioe ombreggia con quello acquerello. E questo e il lavoro che per esser dal ferro graffiato, hanno chiamato i pittori sgraffito. Restaci ora a ragionare delle grottesche, che si fanno sul muro. Dunque, quelle che vanno in campo bianco, non ci essendo il campo di stucco, per non essere bianca la calce, si dà per tutto sottilmente il campo di bianco; e fatto ciò, si spolverano, e si lavorano in fresco di colori sodi, perche non avrebbono mai la grazia c'hanno quelle che si lavorano su lo stucco. Di

questa spezie possono essere grottesche grosse e sottili, le quali vengono fatte nel medesimo modo che si lavorano le figure a fresco o in muro.”¹⁴⁶

¹⁴⁶ VASARI 1906, s.174 - 195

12.1.2 Přebis: Filippo Baldinucci, přebis ke sgrafitu Vocabolario toscano dell' arte del disegno... .

Opera di Filippo ... Baldinucci, Filippo (1681).

„Sgraffio o Sgraffito, una sorte di pittura, che é disegno e pittura insieme; serve p ornamenti di facciate di casa, palazzi e cortili; ed é sciurissimo all'aque, perche tutti i dintorni sono tratteggiati con un ferro incavando lo 'ntonaco prima tinto di color nero, e poi coperto di bianco fatto di calcina di travertino; e così con que' tratteggini, levato il bianco, e scoperto il nero rimane una pittura, o disegno che vogliamo dire, co' suoi chiari e scuri, che aiutata con alcuni acquerelli scuretti ha un bel rilievo, e fa bellissima vista".¹⁴⁷

12.1.3 Přebis výkladu technického slovníku *Dizionario tecnico dell'architetto e dell'ingegnere civile ed agronomo, Collegio degli architetti ed ingegneri, Firenze (1883 sv. 1 a 1884 sv. 2)*

"...si eseguisce facendo sul muro un intonaco di sabbia e calce a cui si mescola bruciaticcio di paglia in maggiore o minore quantità, che dà alla malta una tinta nerastra, passando poi sopra questo intonaco un apparecchio di calce stemperata in acqua di colla. Su questo intonaco si spolvera il disegno da eseguirsi, i cui contorni si ripassano con un ferro a punta, che togliendo l'apparecchio superficiale, scoprono l'intonaco nero sottoposto".¹⁴⁸

¹⁴⁷ BERGER 1090, S. 136

¹⁴⁸ CIVELLI 1883

12.1.4 Příloha 1: Přepis částí doprovodných básní Hanse Sachse k figurám z grafiky předloze Erharda Schöna, která sloužila jako vzor pro zobrazení figury na fasádě domu čp. 545, ul. Boženy Němcové ve Slavonicích.

Der Fendrich (Vlajkonoš, Praporečník)

*Zu eym fendrich byn ich beßtelte
Vom Hellen hauffen außzerwelt
Weyl die das fendleyn ßeben flygen
Verhoffen ßie noch ob zu ßygen
Und ßind behertzet in der Schlacht
Und weren ßich mit gantzer macht.*

*Darumblaßz ich meyn fendleyn ßchweben
Deirveyl hie wert meyn leyß und leben
Sertz ich keyn flüchtigen fußz
D.ey Söld ich wol verdienen mußz
Voneynem großzmechtigen Herren
Der kriegt nach preyßz und großßen ehren
Zu dem fendleyn gab ich geßchworn
Wo den fendrich leybs not an gat
Das ich verdreten wol ßeyn ßtat*

(poz. Praporečník upozorňuje na velký význam své role –nesení vlajky)

Laytinger

*Und wol das fendleyn helfen retten
So it ich meyn leyb darob verzetten
Ja Sturm/ßcharmürzel und ßteyt
Darumb man doppel sold mir geyt.*

(poz. Laytinger neboli také „pomocník“ vedoucího pliku upozorňuje na svůj dvojitý žold – doppel sold)

Pfeyffer unf Drumelßlager

*Pfeyffer und Drumelßschlager gut
Machen knechten eyn freyen mut
Wen man umbßchlegt wil geben Geld
Auch in der Ordnung ind zu feld*

*Aber wenn man den Lerman ßschlecht
So müßßen darnach alle Knecht
Zum fendleyn kumen auff denplatz
Mit harnißch wehr gerüßt zum harz.*

(poz. Muzikanti upozorňují též na svojí důležitost, jednak v poskytnutí odpočinku a zábavy pro vojáky, ale sjednáváním pořádku na bitevním poli)

12.2 Příloha 2. Chemicko- technologické analýzy

Památkový postup – část technologická příloha 1B

Rekonstrukce renesančních pískových sgrafit na základě materiálové kopie

Autorský tým

Ing. Jan Válek, Ph.D.

Ing. Olga Skružná

RNDr. Petr Kozlovcev

Mgr. BcA. Jana Waisserová

MgA. Zuzana Wichterlová

Josef Jiroušek

Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, v. v. i., Praha, září 2018

Oponentní řízení

Návrh památkového postupu – březen 2018

Verze po zpracování připomínek – září 2018

Oponenti:

Doc. Jaroslav J. Alt, ak. mal., Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice

Mgr. art. Jan Vojtěchovský, Ph.D., Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice

Návrh památkového postupu

Rekonstrukce renesančních pískových sgrafit na základě materiálové kopie

Příloha 1B

MATERIÁLOVÝ PRŮZKUM SGRAFITOVÉ OMÍTKY S MOTIVEM LANDSKNECHTŮ NA OBJEKTU VE SLAVONICÍCH čp. 545

Ing. Jan Válek, Ph.D., Ing. Olga Skružná, RNDr. Petr Kozlovcev, Mgr. BcA. Jana Waissarová,
MgA. Zuzana Wichterlová, Josef Jiroušek

Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, v. v. i.
Praha, březen 2018

OBSAH

1. Použité metody	2
2. Výsledky provedených analýz.....	3
2.2. Optická mikroskopie	3
2.3. Elektronová mikroskopie.....	4
2.4. Termická analýza	7
2.5. Rentgenová difrakce.....	8
2.6. Rozpuštění v kyselině a síťová analýza	8
2.7. Nanokapalinová chromatografie	9
2.8. Infračervená spektroskopie.....	10
3. Komentář k výsledkům analýz	11

1. Použité metody

Optická mikroskopie

Pro účely mikroskopického studia byl zhotoven nezakrytý leštěný výbrus standardních rozměrů. Řez vzorkem byl proveden tak, aby vystihoval reprezentativní (zajímavou) oblast daného materiálu. Druhá polovina vzorku byla ponechána jako referenční vzorek pro další srovnání. Pro petrografickou analýzu byl použit mikroskop Olympus Prior Lumen 300-LED s procházejícím polarizovaným světlem s rovnoběžnými (PPL) a zkříženými nikoly (CP), případně s využitím odraženého světla (RL). Fotografie byly pořízené digitálním fotoaparátem Olympus DP 27. Snímky byly analyzovány v softwaru Olympus Stream Essential.

Elektronová mikroskopie

Studium vzorku pomocí SEM-EDS bylo provedeno na mikroskopu TESCAN vybaveným mikrosondou od firmy Bruker, která umožňuje semi-kvantitativní bezstandartovou prvkovou analýzu (EDS). Při pozorování byl použit nezakrytý výbrus s leštěným povrchem. Studovaný preparát byl pokryt tenkou vrstvičkou uhlíku, který zajišťuje lepší vodivost a zároveň odvádí negativní náboj vznikající na nevodivých plochách vzorků.

Termická analýza

Termická analýza vzorku byla provedena na přístroji SDT Q600 firmy TA v rozmezí teplot 25-1000°C. Přístroj umožňuje simultánní záznam signálu TG (úbytek hmotnosti), DTG (derivace úbytku hmotnosti) a DSC (tepelný tok) během ohřevu vzorku. Na analýzu bylo navažováno 20 – 30 mg rozetřeného vzorku do platinových kelímků, spalování probíhalo ve vzduchové atmosféře rychlostí ohřevu 20°C za min.

Termická analýza vápenného pojiva (vzorky označené **B**) byla provedena na přístroji BÄHR STA504. Rozmezí teplot bylo 30-1100°C, rychlost ohřevu 20°C za min, v dusíkové atmosféře. Do platinového kelímku bylo naváženo 10-11 g vzorku.

Rentgenová difrakce

Před provedením analýzy byl nerozpustný zbytek rozetřen na analytickou jemnost a homogenizován s vnitřním standardem (Al₂O₃ NIST 676a). Standart byl přidán za účelem kvantitativní analýzy včetně zjištění množství amorfního podílu. K provedení analýzy byl použit spektrometr D8 Bruker s měděnou anodou, při nastavení 40 mA a 40 kV. Úhlový rozsah byl 5-80° 2 θ při kroku 0,01° 2 θ a rychlosti 0,04 s/krok.

Rozpouštění v kyselině a síťová analýza

Před provedením zkoušky byl vzorek vysušen do konstantní hmotnosti při teplotě 60°C. Vysušený vzorek byl rozpouštěn v 10% kyselině octové po dobu několika hodin podle své velikosti. Rozpouštění bylo ukončeno v případě, že po přidavku koncentrované kyseliny octové nedošlo k žádné viditelné reakci. Roztok byl zfiltrován přes jemný filtrační papír a pečlivě promyt destilovanou vodou. Nerozpustný podíl byl po vysušení (při teplotě 60°C) síťován přes sadu standartních sít o velikosti hrany oka 8; 4; 2; 1; 0,5; 0,25; 0,125; 0,063 mm.

Nanokapalinová chromatografie

Vzorky byly dvě hodiny štěpeny trypsinem, následně přečištěny a zahuštěny na reversní fázi C18 (Zip Tip). Poté byly analyzovány pomocí nanokapalinové chromatografie spojené s hmotnostním spektrometrem ESI-Q-TOF Maxis Impact. Peaklist ze změřených dat byl extrahován programem Data Analysis 4.1. Proteiny byly identifikovány za pomoci softwaru Mascot verze 2.2.04 vyhledáváním v proteinové databázi SwissProt, NCBI nr a MS/MS přesností přiřazení hmotností peptidových štěpů 0,05 Da. Měření bylo provedeno na VŠCHT v Praze doc. Kučkovou.

Infračervená spektroskopie

Vzorek byl analyzován pomocí sekundárního modulu iZ10 FTIR mikroskopu iN10 (Thermo Scientific) technikou ATR ve spektrálním rozsahu 4000-525cm⁻¹. Práškový vzorek byl nanesen na povrch diamantového ATR krystalu a bylo naměřeno infračervené spektrum z celkem 64 scanů za použití spektrálního rozlišení 4 cm⁻¹.

2. Výsledky provedených analýz

Označení vzorků

OSL 4 označuje celý vzorek (intonaco bianco i colorato).

OSLB 4 označuje intonaco bianco.

OSLJ 4 označuje intonaco colorato.

OSLJ 4B označuje podstítné <math><63\mu\text{m}</math> z intonaca colorata.

2.2. Optická mikroskopie

Makroskopický popis:

Pevný, nerozpadavý vzorek světlé až bělavé malty. Místy patrné klasty plniva, především drobná křemenná zrna.

Mikroskopický popis:

Drobný preparát o velikosti 1,8 x 0,6 cm.

Plnivo:

Ve vzorku se dominantně vyskytují křemenná zrna o velikosti od 0,3 do 1 mm. Méně často jsou však přítomny i klasty velké až 1,5 mm. Všechna zrna jsou většinou ostrohranná, často rozrušená trhlinami a prasklinami. Kromě křemenných zrn (undulózně i normálně zhášejších), se místy vyskytují i drobné slídy, živce a opakní minerál. U jednotlivých zrn nebylo pozorováno žádné prostorové usměrnění. Materiál je málo porézní, kompaktní, téměř bez výskytu poruch a pórů. Praskliny jsou dominantně rovnoběžné s vrstevnatostí.

Pojivo:

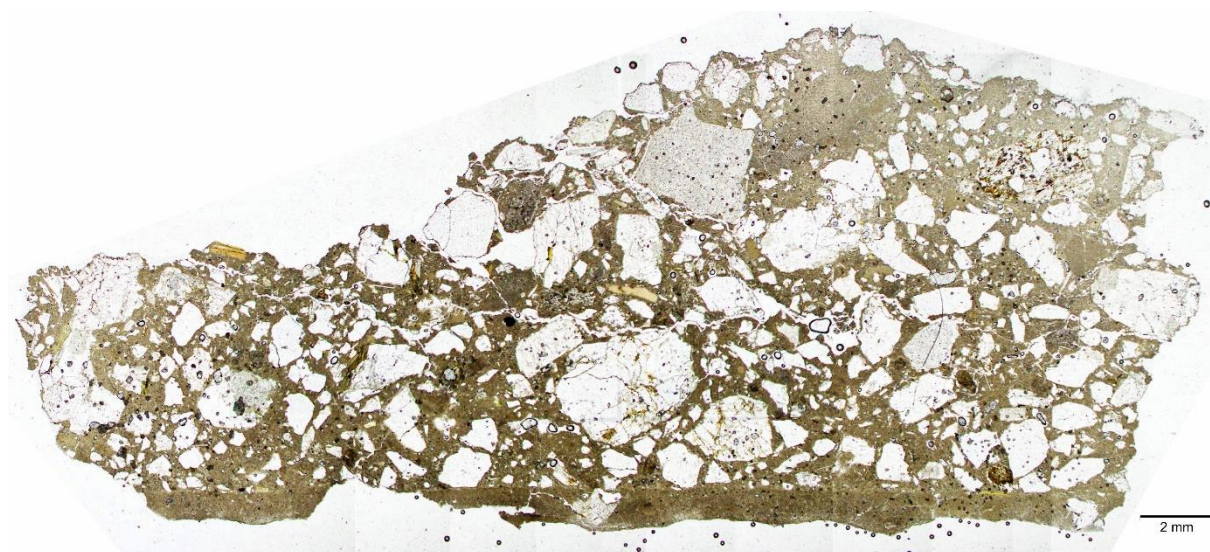
Pojivo vzorku je kompaktní, jemnozrné, výskyt pórů a prasklin je vzácný. Barva pojiva je tmavě béžová až hnědá.

Poměr plniva ku pojivu:

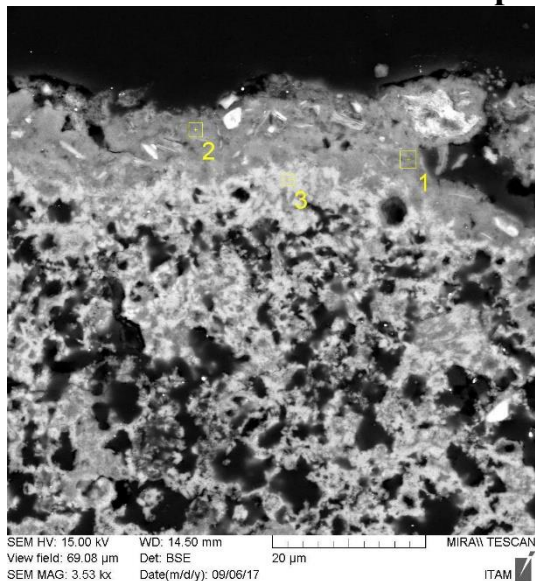
Na základě odhadu objemových % z plochy výbrusu 1,5:1.

Nátěry

Na povrchu vzorku je přítomen velmi jemnozrný karbonátový nátěr s neostrou, ale viditelnou hranicí s podložní maltou. Místy jsou viditelné praskliny kolmé na vrstevnatost.

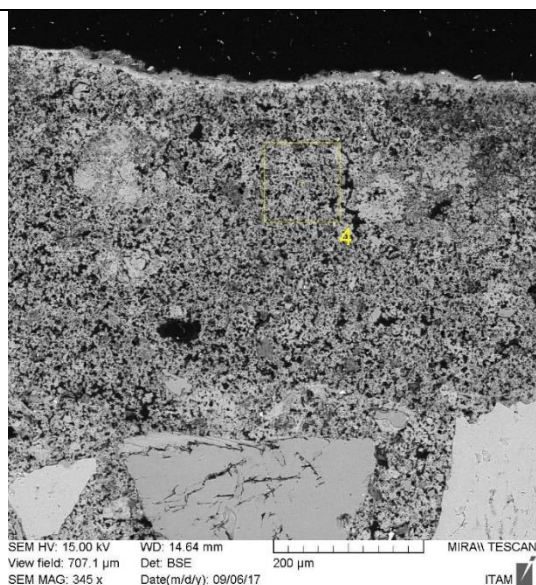
2.3. Elektronová mikroskopie

Intonaco bianco – znečištěná svrchní vrstva

analýza	1	2	3
CaO	84,17	53,28	97,34
SiO ₂	7,21	43,37	0,68
Al ₂ O ₃	3,85	1,06	
MgO	1,82	0,90	1,09
Na ₂ O	0,43	0,49	
K ₂ O	0,60	0,51	
P ₂ O ₅	0,38		0,31
SO ₃	0,27		0,58
Cl	0,28	0,39	
TiO ₂			
FeO	1,08		
total	100,09	100,00	100,00
CI	0,28	2,25	0,02

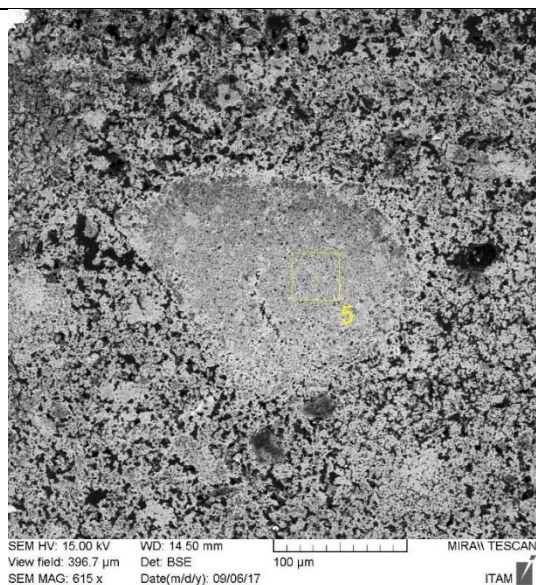
Pozn.	Nátěrová vrstva.	Nátěrová vrstva, kalcium-silikátová č.	Nátěr. vrstva bohatá na karbonátový materiál
-------	------------------	--	--

Intonaco bianco

analýza	4
CaO	97,77
SiO ₂	0,56
Al ₂ O ₃	
MgO	1,65
Na ₂ O	
K ₂ O	
P ₂ O ₅	
SO ₃	
Cl	
TiO ₂	
FeO	
total	99,98
CI	0,02

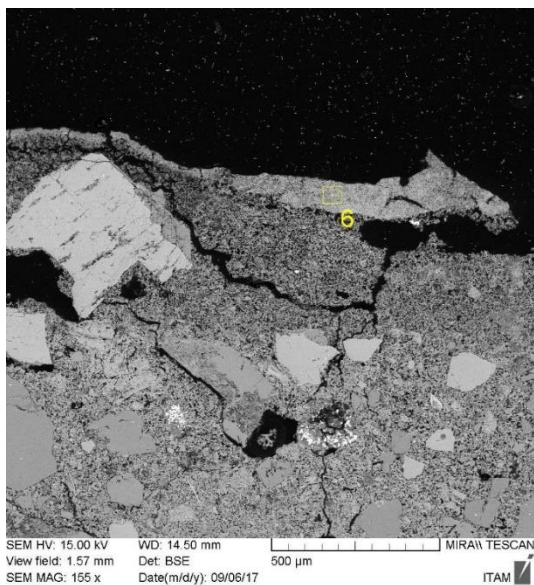
Pozn.	Nátěrová vrstva bohatá na karbonátový materiál
-------	--

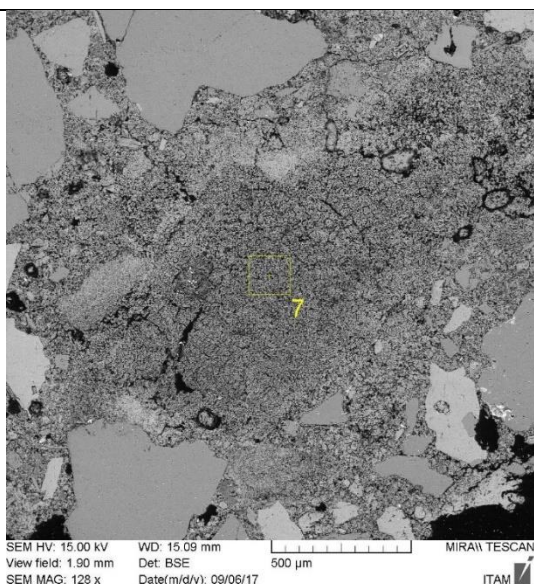
Intonaco bianco

analýza	5
CaO	97,51
SiO ₂	
Al ₂ O ₃	
MgO	1,59
Na ₂ O	
K ₂ O	
P ₂ O ₅	
SO ₃	0,48
Cl	0,42
TiO ₂	
FeO	
total	100,00
CI	0,02

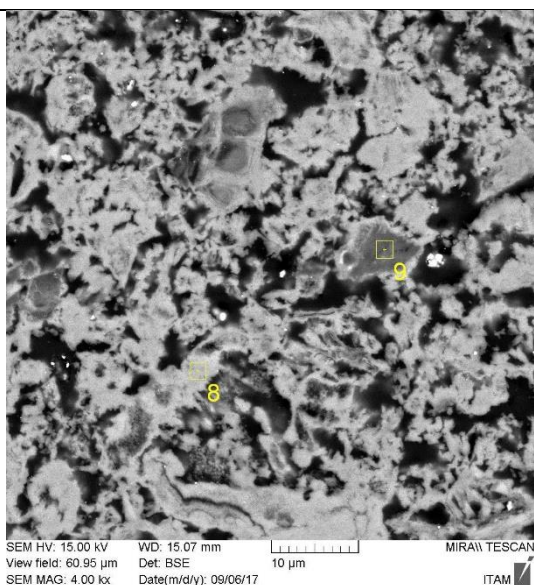
Pozn.	Karbonátový shluk
-------	-------------------

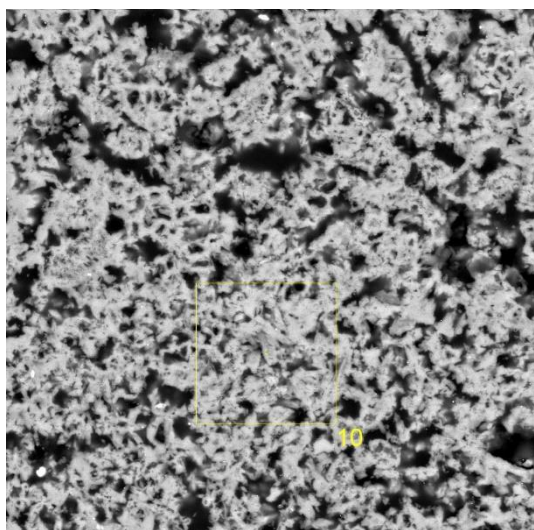
Intonaco bianco	
analýza	6
CaO	94,99
SiO ₂	0,71
Al ₂ O ₃	0,08
MgO	3,23
Na ₂ O	0,16
K ₂ O	
P ₂ O ₅	
SO ₃	0,47
Cl	0,36
TiO ₂	
FeO	
total	100,00
CI	0,02
Pozn.	Nátěr. vrstva bohatá na karbonátový materiál

Intonaco colorato	
analýza	7
CaO	97,02
SiO ₂	1,55
Al ₂ O ₃	
MgO	1,43
Na ₂ O	
K ₂ O	
P ₂ O ₅	
SO ₃	
Cl	
TiO ₂	
FeO	
total	100,00
CI	0,04
Pozn.	Shluk karbonátového pojiva

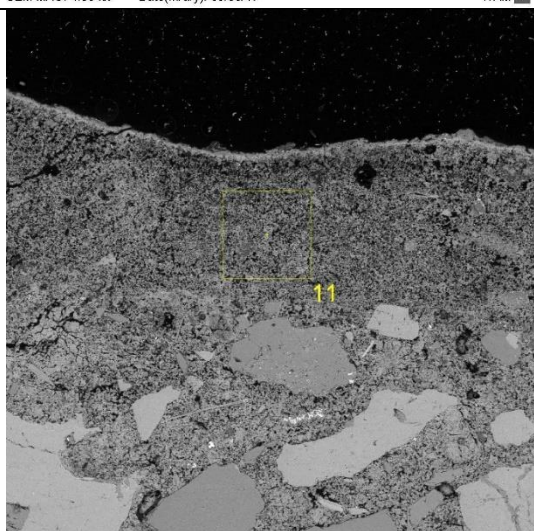
Intonaco colorato		
analýza	8	9
CaO	96,03	14,99
SiO ₂	1,58	50,68
Al ₂ O ₃	0,36	2,09
MgO	1,65	30,1
Na ₂ O		
K ₂ O		0,22
P ₂ O ₅		0,53
SO ₃	0,38	0,96
Cl		
TiO ₂		
FeO		0,43
total	100,00	100,00
CI	0,05	-
Pozn.	Karbonátové pojivo	Silikátová částice (bohatá na Mg)

SEM HV: 15.00 kV WD: 15.03 mm
View field: 60.95 μ m Det: BSE
SEM MAG: 4.00 kx Date(m/d/y): 09/06/17
MIRAI TESCAN
ITAM

Intonaco colorato

analýza	10
CaO	97,25
SiO ₂	1,60
Al ₂ O ₃	0,39
MgO	0,70
Na ₂ O	0,05
K ₂ O	
P ₂ O ₅	
SO ₃	
Cl	
TiO ₂	
FeO	
total	99,99
CI	0,05
Pozn.	Karbonátové pojivo

SEM HV: 15.00 kV WD: 15.03 mm
View field: 1.45 mm Det: BSE
SEM MAG: 168 x Date(m/d/y): 09/06/17
MIRAI TESCAN
ITAM

Intonaco bianco

analýza	11
CaO	96,12
SiO ₂	1,11
Al ₂ O ₃	0,05
MgO	1,60
Na ₂ O	
K ₂ O	
P ₂ O ₅	
SO ₃	0,70
Cl	0,43
TiO ₂	
FeO	
total	100,01
CI	0,03
Pozn.	Nátěrová vrstva bohatá na karbonátový materiál

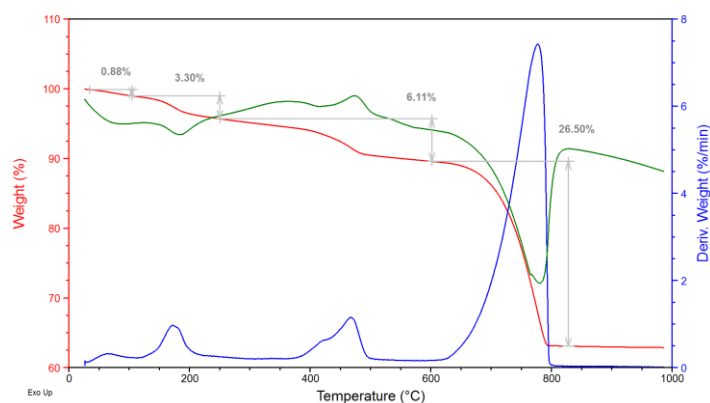
2.4. Termická analýza

Bianco

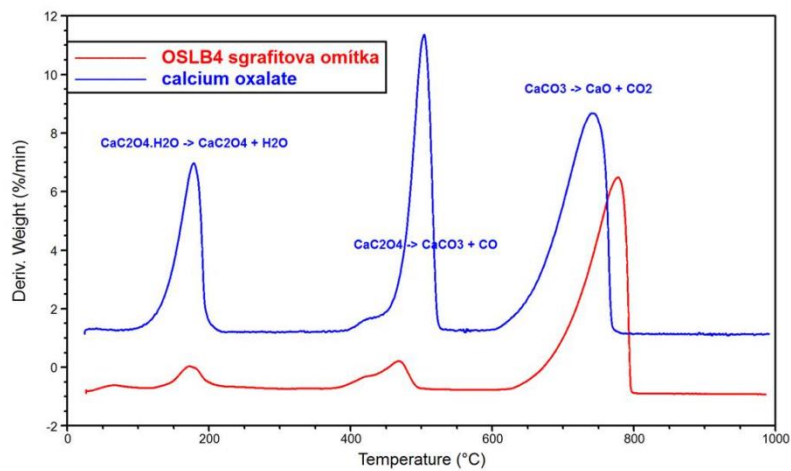
Hmotnostní úbytek [hm.%]

	Ozn.	30-120°C	120-180°C	180-600°C	600-850°C	Obsah CaCO ₃ [hm.%]
Bianco	OSLB4	0,88	3,3	6,11	26,5	60,2

Sample: OSLB4 sgrafitova omítka

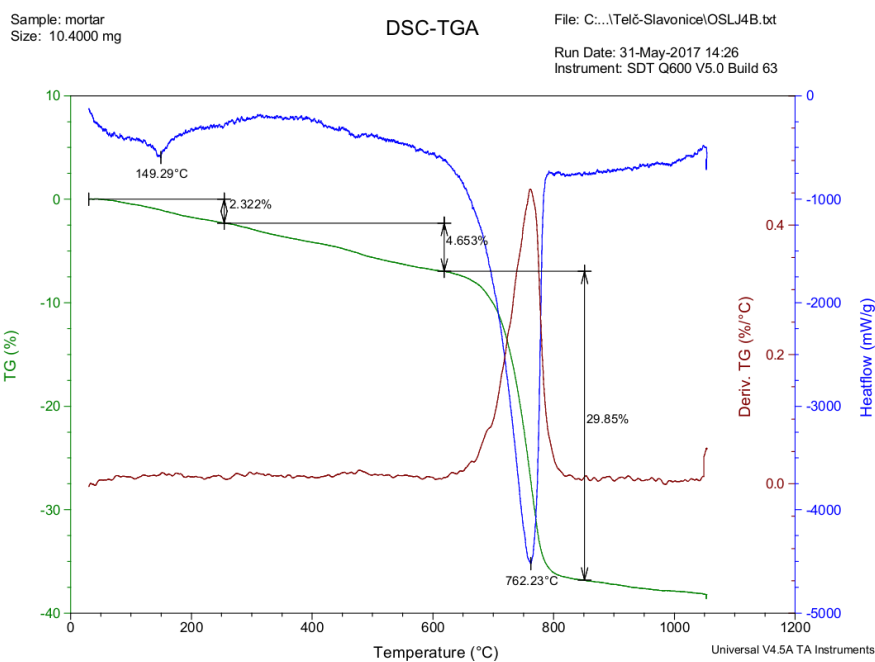

Porovnání křivky s křivkou šřavelanu vápenatého.

Colorato

	Ozn.	Obsah CaCO ₃ [hm.%]
Pojivo jádrové omítky <63µm	OSLJ4B	67,9

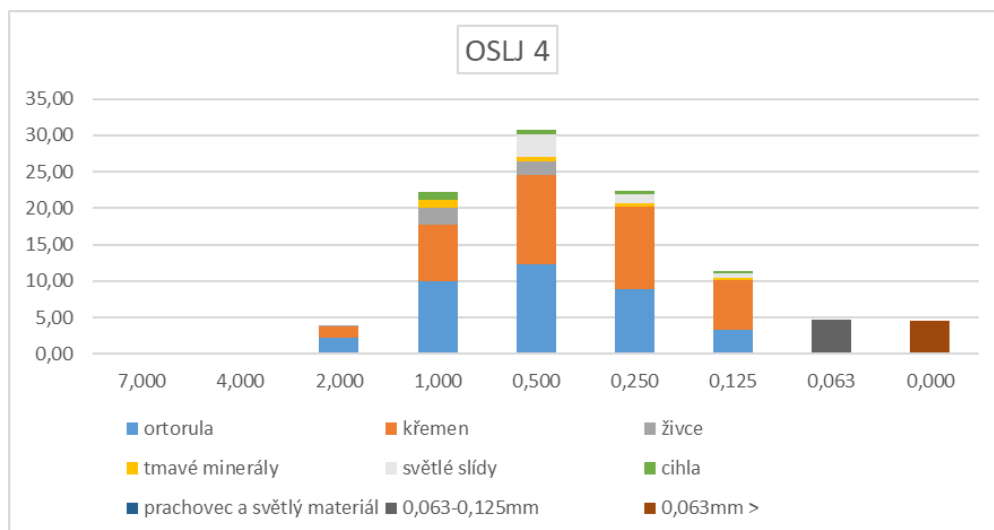
2.5. Rentgenová difrakce

Analýza podsítného <math> <63\mu\text{m}</math> intonaca colorata.

	Quartz	Mica	Feldspar	Calcite	Gypsum	Ilmenite	Lepidocrocite	Amorp.
Ozn.	křemen	slída	živce	CaCO ₃	CaSO ₄ ·2H ₂ O	FeTiO ₃	γ-FeO(OH)	
OSLJ4B	4,7±0,2	2,7±0,1	4,8±0,2	58,2±0,1	absent	<0,5	0,6±0,1	28,5±0,8

2.6. Rozpouštění v kyselině a síťová analýza

Colorato	Navážka [g]	Nerozpustný zbytek [hm. %]	Rozpustný podíl [hm. %]
OSLJ 4	29,7	62,7	37,3

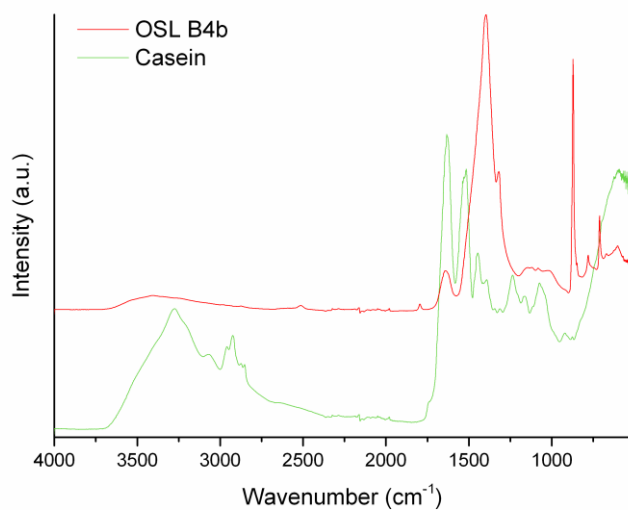
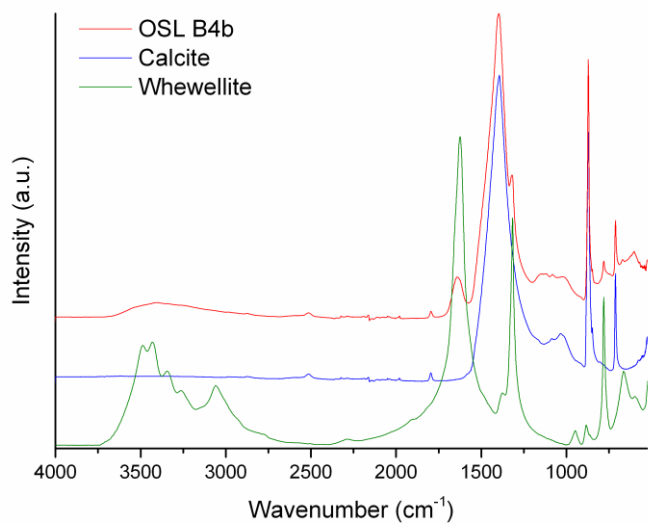
2.7. Nanokapalinová chromatografie

Vzorek OSLB 4 – bianco

Accession	Protein	Num. of matches
K2C1_HUMAN	Keratin, type II cytoskeletal 1	15
K1C10_HUMAN	Keratin, type I cytoskeletal 10	14
K1C9_HUMAN	Keratin, type I cytoskeletal 9	13
K1C16_HUMAN	Keratin, type I cytoskeletal	11
K2C6A_HUMAN	Keratin, type II cytoskeletal 6A	11
K2C6C_HUMAN	Keratin, type II cytoskeletal 6C	11
contP04259	Keratin, type II cytoskeletal 6B	10
K2C5_HUMAN	Keratin, type II cytoskeletal 5	10
K22E_HUMAN	Keratin, type II cytoskeletal 2 epidermal	9
K1C14_HUMAN	Keratin, type I cytoskeletal 14	8
DESP_HUMAN	Desmoplakin	5
CASB_BOVIN	Beta-casein	3
LACB_BOVIN	Beta-lactoglobulin	3
contP02663	Alpha-S2-casein	3
TRYP_PIG	Trypsin OS	2
contP02662	Alpha-S1-casein	1

Pouze ve vzorku bianco **OSLB 4** byly nalezeny mléčné proteiny (hlavně kaseiny). Ve všech ostatních vzorcích byly nalezeny obvyklé kontaminující proteiny (zejména keratiny).

2.8. Infračervená spektroskopie

3. Komentář k výsledkům analýz

Colorato

Pojivo colorata je čisté vzdušné vápno. Vápenné pojivo nevykazuje hydraulické vlastnosti a není dolomitizované.

Plnivo je tvořeno pískem s dominancí křemene a ortoruly, dále s přítomností živce a světlých a tmavých slídk. Vzorek obsahuje ostrohranné, nepracované klasty s nerovným povrchem, proto nelze předpokládat dlouhý transport materiálu. Velikost plniva je menší než 4 mm, frakce menší než 63 μ m se pohybuje do 5 hm.%. Písek byl pravděpodobně před použitím upraven sítováním sítím o velikosti okolo 4 mm.

Hmotnostní poměr surovin byl stanoven:

- Vápenná kaše: plnivo **1:1**.
- Vápenný hydrát: plnivo **1:2,3**.
- Nehašené vápno: plnivo **1:3**.

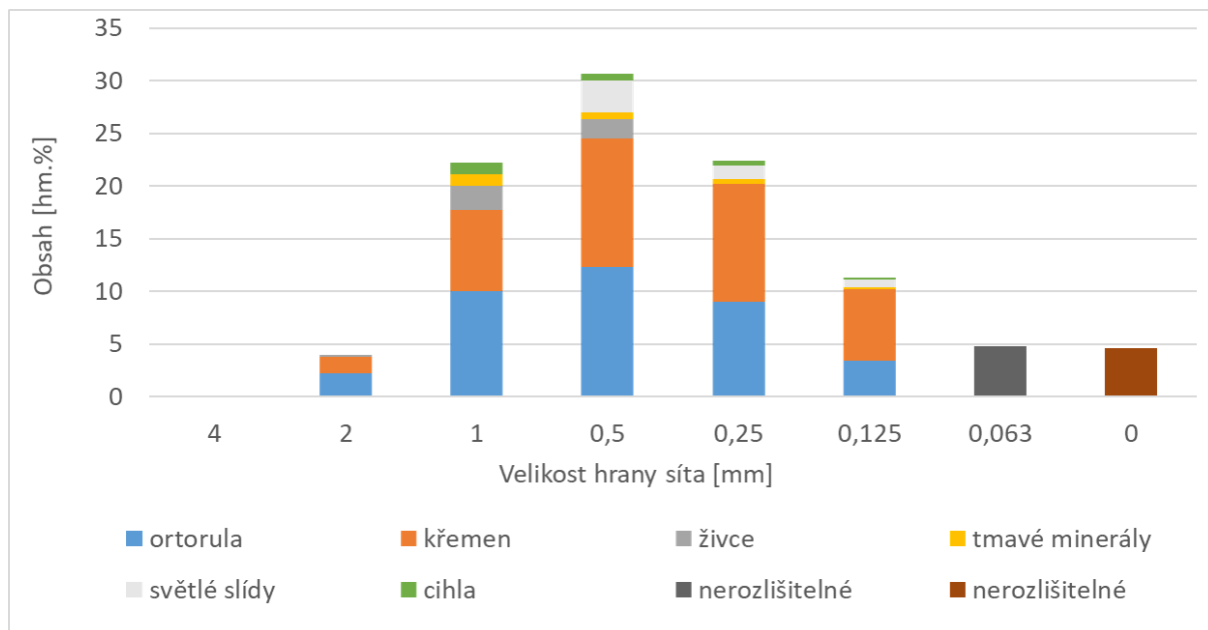
Intonaco Bianco

Bianco je vápenný nátěr, nanášený začeřstva na vrstvu colorata, hranice mezi coloratem a biancem je neostrá. Pod mikroskopem nebyly rozeznány jednotlivé nátěry – nepodařilo se určit, v kolika vrstvách bylo bianco nanášeno. Na povrchu je pozorovatelná vrstvička obohacená o CaO, která vzniká krátce po nanášení nátěru.

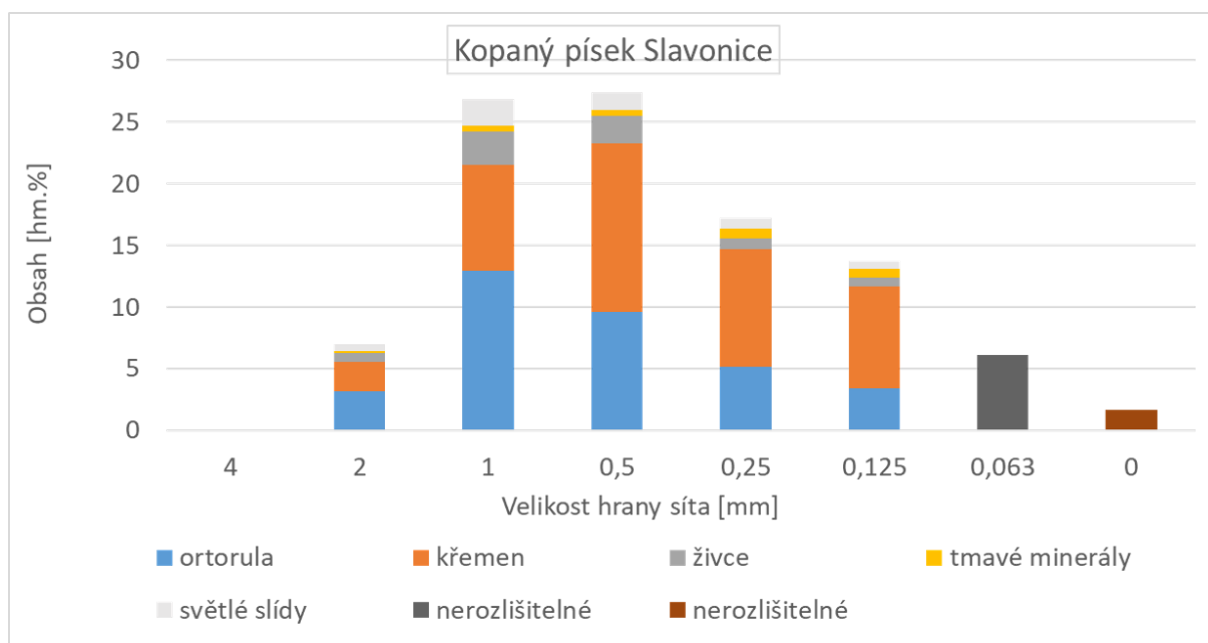
Vápenné pojivo je velmi čisté, nehydraulické a nedolomitizované, jedná se o stejné pojivo jako u colorata. V nátěru jsou viditelné kalcium-silikátové částice, je možné že se jedná o krystalický vápenec (mramor).

V jednom případě byly v biancu zjištěny stopy po mléčném proteinu kaseinu (pomocí metody nanokapalinové chromatografie). Při opakování analýzy na dalších vzorcích se nepodařilo výsledek potvrdit, při analýze vzorku pomocí IČ nebyl kasein detekován. Záměrný přídavek kaseinu proto nelze potvrdit.

Bianco je znečištěno šťavelanem vápenatým.

Obrázek 7: Granulometrie a mineralogie písku ze vzorku sgrafita Landsknecht.

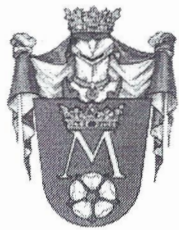

Obrázek 8: Granulometrie a mineralogie písku nakopaného na místě označeném jako Pískovna Slavonice, přesítovaného přes síto o velikosti hrany 4 mm a použitého v materiálové kopii.

12.3 Příloha 3. Závazné stanovisko MÚ Dačice

Rozhodnutí

Závazné stanovisko pro „restaurování a obnovu fasád, výměnu okenních otvorů a vrat“ u domu čp. 545, parc. Č. st. 100, k.ú. a obec Slavonice

MĚSTSKÝ ÚŘAD DAČICE

Odbor kultury a cestovního ruchu

KRAJÍŘOVA 27, 380 13 DAČICE I

PV

Pavel Jonáš Krejčí
Bubenečská 35
160 00 Praha

Váš dopis zn.:
Ze dne: 29.09.2016
Naše čj.: OKC/23581-16
Spis. značka: 1704-2003/URBP/41
Vyřizuje: Mgr. Pavel Urban
Telefon: 384401244
E-mail: kultura2@dacice.cz
V Dačicích dne: 23.11.2016

ROZHODNUTÍ

Věc: závazné stanovisko ve věci: „**Restaurování a obnova fasád, výměna okenních otvorů a vrat**“ u domu čp. 545, parc.č. st.100, k.ú. a obec Slavonice.

Městský úřad Dačice, odbor kultury a cestovního ruchu, jako věcně a místně příslušný orgán k výkonu státní správy v oblasti památkové péče podle ustanovení §§ 10 a 11 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „správní řád“) rozhodující podle ustanovení § 67 odst. 1, správního řádu, ve smyslu ustanovení § 29 odst. 2, písm. e) zákona číslo 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „památkový zákon“) a ustanovení § 9 vyhlášky č. 66/1988 Sb., kterou se provádí památkový zákon, v přenesené působnosti ve smyslu ustanovení § 42a téhož zákona na žádost vlastníků, zastoupených společným zmocněncem Pavlem Jonášem Krejčím, nar. 26.07.1969, bytem ul. Bubenečská čp. 35, 160 00 Praha 6 na základě vyjádření Národního památkového ústavu, ú.o.p. v Českých Budějovicích, čj. NPÚ-331/78823/2016 z 24.10.2016, podle ustanovení § 14, odst. 1, památkového zákona vydává toto:

rozhodnutí:

I. Restaurování uměleckořemeslného díla - průčelní a boční fasády na domě čp. 454, parc.č. st.100 v k.ú. a obci Slavonice, který je nemovitá kulturní památka evidovaná v ÚSKP pod rej.č. 104782 a zároveň se nachází v městské památkové rezervaci Slavonice, prohlášené Výnosem MK ČSR č.16. 417/87- VI /1 ze dne 21.12.1987, podle dokumentace: „Restaurování sgrafitových fasád v ulici B. Němcové čp. 545 ve Slavonicích - rozšířený záměr pro r. 2017“, vypracovaly v r 2015 restaurátorky BcA. Mgr. Jana Waisserová, Zahořany 49, 252 10 Mníšek pod Brdy, č. lic. 6.965/96 a MgA Zuzana Wichterlová, Karlštejská 33, 266 01 Beroun - Hostim, č.lic. 7031/96 a 48427/2015, je z hlediska zájmů státní památkové péče, podle ust. § 14 odst. (3) památkového zákona

přípustné,

za předpokladu dodržení následujících podmínek:

Všechny fasády objektu budou po ukončení prací jednotně opatřeny závěrečným modifikovaným vápenným nátěrem v přírodním jemném, světlém, pískovém odstínu, totožným se stávajícím novým nátěrem štítu.

II. Výměna okenních otvorů na průčelní a boční fasádě a ukončení koruny zdiva nad sgrafitovou výzdobou do ul. B. Němcové na domě čp. 454, parc.č. st.100 v k.ú. a obci Slavonice, který je nemovitá kulturní památka evidovaná v ÚSKP pod rej.č. 104782 a zároveň se nachází v městské památkové rezervaci Slavonice, prohlášené Výnosem MK ČSR č.16. 417/87- VI /1 ze dne 21.12.1987, podle neautorizovaného

Spojovatelka	Fax	E-mail	Bankovní spojení	IČO / DIČ	Úřed. hodiny
384 401 211	384 401 236	meu@dacice.cz	ČS, a. s., Jindřichův Hradec	00246476	Po, St 8 ⁰⁰ -17 ⁰⁰
384 401 210	384 401 235	e-podatelna@dacice.cz	č. ú. 0603143369/0800	CZ00246476	Pá 8 ⁰⁰ -14 ⁰⁰

technického listu oken a technické zprávy, autor: Zednictví - Radek Kulhan, IČO 73555002, 378 81 Slavonice 133, jsou z hlediska zájmů státní památkové péče, podle ust. § 14 odst. (3) památkového zákona

p ř í p u s t n é

za předpokladu dodržení následujících podmínek:

1) Výplň 1 ks malého historického otvoru v kamenném ostění o rozměru 69 x 57 cm krytého kovářskou mříží bude okno dřevěné, bez dělení, se zdvojeným čirým zasklením bez použití izolačního skla.

2) Všechny nové výplně okenních otvorů budou opatřeny jednotně šedomodrým matným krycím nátěrem, podle vzorníku Keim - Avantgarde č. 9009, který bude zjemněn a zesvětlen o dva valéry; skleněné výplně všech oken budou osazeny tradičním způsobem do sklenářského tmelu.

III. Výměna vstupních vrat na domě čp. 454, parc.č. st.100 v k.ú. a obci Slavonice, který je nemovitá kulturní památka evidovaná v ÚSKP pod rej.č. 104782 a zároveň se nachází v městské památkové rezervaci Slavonice, prohlášené Výnosem MK ČSR č.16. 417/87- Vi /1 ze dne 21.12.1987, podle neautorizovaného technického listu vrat je z hlediska zájmů státní památkové péče, podle ust. § 14 odst. (3) památkového zákona

n e p ř í p u s t n á.

O d ů v o d n ě n í k ad. I., ad. II., ad III.

Žádost zmocněnce vlastníků předmětné movité kulturní památky o vydání rozhodnutí k restaurování a obnově splňuje předepsané náležitosti podle ust. § 10 odst. (2) Vyhl. č. 66/1988 Sb., v platném znění a ustanovení § 14 odst. 1 památkového zákona.

Správní orgán si vyžádal, v souladu s ustanovením § 14, odst. 6, vyjádření příslušné odborné organizace. Vzhledem k tomu, že Národní památkový ústav, ú.o.p v Č. Budějovicích v zákonném termínu zdejšímu úřadu nedoručil odborné vyjádření, vydal správní orgán rozhodnutí, v souladu s výše uvedeným ustanovením téhož zákona, bez tohoto vyjádření.

Účastník řízení byl s tímto podkladem pro vydání rozhodnutí seznámen a neuplatnil vůči němu žádné námítky a ni připomínky.

Památkové hodnoty: Původně renesanční měšťanský dům se zachovanou vrstvou renesančního sgrafita pod novodobými omítkami. Objekt je příkladem renesanční městské architektury. Původně se jednalo o dva samostatné objekty, které byly spojeny okolo r. 1780. Dům disponuje původní hmotou, materiálovou substancí a původní půdorysnou dispozicí tvořenou podélným trojtaktem se středovým mázhauzem.

Stávající stav: průčelní a boční sgrafitové fasády jsou připraveny na restaurování sgrafitové výzdoby v celé ploše. V roce 2016 restaurátoři realizovali rozšíření stávajících sond a byly posouzeny hodnoty nalezených omítek. Z fasád byly odstraněny druhotné cementové, poškozené, strukturálně a barevně nevhodné omítky až na vrstvu se sgrafity.

I. Restaurátorský záměr: Restaurování, bude provádět restaurátor, držitel příslušné licence MK ČR podle předloženého návrhu na restaurování. Bude provedena doplňková konsolidace otevřených míst organokremičitany, dočištění povrchu, bodová injektáž a plošná konsolidace, rekonstrukce sgrafitové omítky - členění figurální části fasády do pásu, rešerše grafických předloh figur landsknechtů a jejich komparace s původními sgrafity včetně jejich přenesení na zeď. Na závěr bude provedeno doplnění omítek původní technikou a závěrečná retuš vápenným mlékem.

Vzhledem ke skutečnosti, že je již provedeno na dokončení nátěru štítu budovy je nutné, aby barva fasád byla sjednocena závěrečným modifikovaným vápenným nátěrem ve stejném, přírodním, jemném, světlém, pískovém odstínu jako na štítě budovy (viz podmínka výroku I.).

Správní orgán posoudil předloženou žádost a návrh na restaurování, vyhodnotil odborné a konstatuje, že navržený restaurátorský zásah není v rozporu se zájmy státní památkové péče. Vlastníci v předložené

žádosti, prostřednictvím návrhu na restaurování, uplatňují souhrn specifických výtvarných, uměleckořemeslných a technických postupů, které respektují technickou a výtvarnou strukturu originálu nově objevené historické sgrafitové výzdoby. Restaurováním bude zachycena a veřejně prezentována autentická, renesanční vývojová fáze fasád předmětné nemovité kulturní památky.

II. Výměna výplní okenních otvorů: V rámci obnovy budou vyměněny dvě novodobé výplně okenních otvorů ve štítě za okna nová dřevěná, špaletová, šestitabulková, otevíravá v jednoduchém, čírem zasklení osazená do původních otvorů a výměna pěti zcela dožilých výplní okenních otvorů (60. léta 20.stol) v přízemí budovy rovněž osazených do původních otvorů. Nová okna přízemí budou dřevěná, špaletová, šestitabulková, otevíravá v jednoduchém, čírem zasklení. Ve výkresu malého okénka o rozměru 69 x 57 cm ve fasádě do ul. B. Němcové není uveden materiál a ani typ zasklení. Správní orgán proto tuto skutečnost ve výroku II. upřesnil tak, aby materiál konstrukce a barva okénka odpovídala tradiční technologii a materiálům. (viz podmínka výroku odst. 1). Správní orgán rovněž stanovil, jaký odstín žadatelem navrhované barvy bude jednotně použit na všechny nové výplně okenních otvorů s důrazem na zvolený valér a typ použité barvy tak, aby okna výrazově architektonicky a použitou technologií, podpořila dobový vzhled restaurovaných fasád (viz podmínka výroku odst. 2.).

III. Výměna vstupních vrat: V souladu s odborným vyjádřením správní úřad konstatuje, že předložený neautorizovaný návrh na provedení vstupních vrat nerespektuje slohově obvyklé řešení a je zbytečným novotvarem. Před realizací vrat je nezbytné předložit nový návrh na jejich řešení, které bude vycházet z klasického, dobově obvyklého členění, například diagonálně kladenými prvky na obou křídlech, nebo radiálně kladenými prvky v prostoru záklenku, případně jako obdoba dochované historické výplně v analogii s 19. stoletím a místní tradicí. Vrata je nutno řešit novým podání v novém správním řízení, podle výše uvedených kritérií.

Na základě výše uvedených skutečností je přípustné restaurování fasád, přípustná výměna okenních otvorů na průčelní a boční fasádě a ukončení koruny zdiva nad sgrafitovou výzdobou a nepřípustná výměna vstupních vrat tak, jak je uvedeno ve výrocích I. II. a III. tohoto rozhodnutí.

Poučení:

Dle ustanovení § 81, odst. (1) zákona číslo 500/2004 Sb., správní řád, se proti tomuto rozhodnutí **lze do patnácti dnů od jeho oznámení odvolat** ke Krajskému úřadu Jihočeského Kraje prostřednictvím správního orgánu, který toto rozhodnutí vydal (Městský úřad Dačice). Podané odvolání musí splňovat náležitosti dle ustanovení §§ 81 a 82 správního řádu, dle ustanovení § 82, odst. (2) správního řádu bude podáno s potřebným počtem stejnopisů tak, aby jeden zůstal správnímu orgánu, a aby každý účastník dostal jeden stejnopis.

Mgr. Pavel Urban
oprávněná úřední osoba

Mgr. Naděžda Mastná
vedoucí odboru kultury a cestovního ruchu

Obdrží na doručencek: viz adresáti

Na vědomí:

Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích, Senovážné nám. 6, 370 21 České Budějovice

13. Seznam obrazových příloh

Pokud není uvedeno jinak seznam a ilustrace vytvořila autorka.

- Obr. 1 Slavonice, dům čp. 545, celkový pohled na dům před započítím restaurátorských prací v roce 2015.
- Obr. 2 Slavonice, dům čp. 545, celkový pohled na dům po restaurování.
- Obr. 3 Slavonice, dům čp. 545, celkový pohled na dům před započítím restaurátorských prací.
- Obr. 4 Slavonice, dům čp. 545, celkový pohled na dům po restaurování. (šipky označují fragmenty původních sgrafit).
- Obr. 5 Slavonice, dům čp. 58 – bývalá poštovní stanice (šipka poukazuje na prostor se sklípkovou klenbou a sgrafitem Ukřižování). Foto Oldřiška Horáková.
- Obr. 6 Slavonice, dům čp. 58 – bývalá poštovní stanice, první patro. Stínované sgrafito s červeně kolorovaným pozadím před restaurováním v roce 2000. Foto Miroslav Bodanský.
- Obr. 7 Slavonice, nám. Míru, dům čp. 480, mázhaus. Analogické stínované sgrafito Ukřižování.
- Obr. 8 Slavonice, Horní nám., dům čp. 538 (vlevo). Historická pohlednice zachycuje dům s překryvnou omítkou. Nedatováno, Archiv města Slavonice.
- Obr. 9 Slavonice, Horní nám., jižní fronta domů (dolní část). Nedatováno, Archiv města Slavonice.
- Obr. 10 Slavonice, nám. Míru, dům čp. 453. Historická fotografie zachycuje dům s překryvnou vrstvou a prezentovaným, až nečitelným erbem cechu kožišníků nad vjezdem. Nedatováno, Archiv města Slavonice.
- Obr. 11 Slavonice, Horní nám., domy čp. 538 a 537. Datovaná fotografie z roku 1963, kdy došlo k ubourání a přestavbě za fasádami. Sgrafita jsou pod překryvnou vrstvou, štít domu čp. 537 je ubouraný. Archiv města Slavonice.
- Obr. 12 Fotografie z let 1964–1965, kdy došlo k dostavbě štítu a novostavbě domů za fasádami. Fotografie zachycuje i objekt městského pivovaru čp. 536 (vlevo ještě s klasicistní, překryvnou úpravu pláště). Archiv města Slavonice.
- Obr. 13 Slavonice, Horní nám., domy čp. 536–538. Stav v 80. letech 20. století, kdy jsou fasády již prezentovány synteticky s principem vizuální integrity. Archiv města Slavonice.
- Obr. 14 Slavonice, Horní nám., dům čp. 520 s odkrytým a zrestaurovaným letopočtem na fotografii z roku 2015.

- Obr. 15 Slavonice, Horní nám., dům čp. 520. Vlevo vedle vchodu je podpis Antonína Zeithammera ve stejné omítce jako letopočet 1924.
- Obr. 16 Slavonice, Horní nám., čp. 538. Detail fasády po zrestaurování „rekorózní“ metodou. Soukromý archiv (V. Turský).
- Obr. 17 Slavonice, Horní nám., dům čp. 520. Detail původního povrchu na dekoru stínovaném odebíráním špachtlí (prokletováním bianca).
- Obr. 18 Slavonice, ul. Boženy Němcové, dům čp. 545. Detail původního povrchu na dekoru stínovaném odebíráním špachtlí (prokletováním bianca).
- Obr. 19 Telč, zámek, Hodovní síň. Detail psa a jezdce na koni stínovaný prokletováním.
- Obr. 20 Nástroj vyrobený zakováním a zakalením železné tyčoviny.
- Obr. 21 Nanášení omítky zednickou lžící a nástrojem nazývaným rajblík či omítkářský talíř.
- Obr. 22 Postup stínování prokletováním – odebírání svrchního nátěru po nanesení základního rozvrhu sgrafita.
Foto: Michal Šrůtek.
- Obr. 23 Hans Sachs, Die Wittenbergisch Nachtigall (titulní list).
(HAB <http://diglib.hab.de/edoc/ed000238/start.htm>).
- Obr. 24 Hans Sebald Beham, „Jarmareční leták“, mědirytina, 1501/1550. Coburg, Kunstsammlungen der Veste Coburg, Inventar-Nr. XIII,383,36. (<https://www.bildindex.de/document/obj17010838>).
- Obr. 25 Virgil Solis, Biblische Figuren dess Alten Testament, dřevoryt, vytištěno ve Frankfurtu nad Mohanem v roce 1565. (BSB: Bayerische Staatsbibliothek, Res/Art.1412 i; urn:nbn:de:bvb:12-bsb00027704-7, VD 16 ZV 24348).
- Obr. 26 Slavonice, Horní nám., dům čp. 538. Tzv. Kurfiřtská fasáda – k volitelům jsou přiřazeni další významné osobnosti 16. století.
- Obr. 28 Slavonice, nám. Míru, dům čp. 453. Podobizna Martina Luthera v medailónu (historická fotografie).
Archiv města Slavonice.
- Obr. 27 Slavonice, nám. Míru, dům čp. 453. Fasáda s erbem kožišníků a vyobrazením Martina Luthera. Foto: Oldřiška Horáková.
- Obr. 29 Johan Fridrich Saský „velkomyslný“ (1503 – 1554), J.Agricola „Warhaffte Bildnis etlicher Hochloeblicher Fuersten vnd Heren...“ z r. 1562, ilustroval pravděpodobně Lucas Cranach mladší (viz signatura označená šipkou), vytištěno u Gabriela Schnellboltze ve Wittenbergu (SLUB: sig. Hist.Sax.361/2 , ULB Halle: VD16 A1041).

- Obr. 30 Význačná osobnost, spřízněná s Rožmberky, válečný hrdina, který padl v boji s Turky, Mikuláš ze Serynu. Marcus Henning, "Atrium Heroicum Caesarum, Regum, Aliarumque Summatum ac procerum..." z roku 1602 autor grafik Hans Schultes, vytištěno v Augsburgu Dominicem Custosem.
- Obr. 31 Otto Heinricus (1556–1604) Count Palatine, vévoda bavorský na fasádě domu čp. 538, Horní náměstí, Slavonice.
- Obr. 32 Otto, STRAUSS 1975, Single leaf, Reprofoto: Strauss Volume 3, S-Z s.1197, 1558, ilustroval Dietrich Linhart.
- Obr. 33 Otto v Agricolavě „Warhafftige Abcontrafactur vnd Bildnis aller Großhertzen“ z r. 1586, ilustr. pravděp. Daniel Walber (1570-1587), vytištěno u Gimela Bergena v Drážďanech, (ULB Halle: Drücke des 16. Jahrhunderts VD16-ZV235).
- Obr. 34 Otto v Agricolově „Warhafftige Bildnis etlicher Hochloeblicher Fuersten vnd Heren..." z r. 1562, ilustroval pravděpodobně Lucas Cranach mladší (? dílna), vytištěno u Gabriela Schnellboltze ve Wittenbergu (SLUB: sig. Hist.Sax.361/2 , ULB Halle: VD16 A1041).
- Obr. 35 Sebastian Brant, "Das nüw schiff vñ Narragonia: mit besunder fliß vñ arbeit von nüw...mit vil schöner sprüch ..." vytištěno u Johonnese Grüningera ve Štrasburgu, (UB Fereiburg <https://katalog.ub.uni-freiburg.de/opac/RDSIndex/Search?lookfor=brant1494>).
- Obr. 36 Slavonice, Horní nám., dům čp. 528. Tzv. "ekumenická" fasáda s motivy "obráceného světa" (muži slouží zvířatům) a s poprsími světic pod arkýřem. Motiv rolničky reflektuje bláznovskou tematiku.
- Obr. 37 Slavonice, Horní nám., dům čp. 522. Motiv roličky začleněný do výzdoby štítu. Foto: Pavel Waisser
- Obr. 38 Slavonice, Horní nám., dům čp. 537. Fasáda s výjevy z Knihy proroků podle grafik Tobiase Stimmera a Virgila Solise (méně výjevů) po restaurování 2020.
- Obr. 39 Neue Künstliche Figuren Biblischer Historien, Tobias Stimmer, vytištěno u Thomase Guarin ve Štrasburgu (1561–1592) 1576, dřevoryt (MET <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/346040>, Nahum, s. 137).
- Obr. 40 Slavonice, Horní nám., dům čp 537. Detail fasády s prorokem Nahumem.
- Obr. 41 Slavonice, Horní nám., dům čp. 518. Fasáda s výjevy z Geneze a Příběhu Tobiáše, erbem pánů z Hradce a jirchářským znakem pod arkýřem. Stav po restaurování, 2019.
- Obr. 42 Dům čp. 518, detail, pištec na arkýři, doprovázený dobovými verši. Foto: Miroslav Bodanský.
- Obr. 43 Eggenburg (Dolní Rakousko), čp. 1, tzv. dům Heggenmülerů. Pištci na arkýři natočení k obrazu pekla.
- Obr. 44 Slavonice, Horní náměstí, dům čp. 520.

- Obr. 45 Dům čp. 520, galerie Habsburských arciknížat, lehce identifikovatelných dle data a místa narození. Zleva: Mladý Rudolf II., Arnošt, Matyáš, Maxmilián, Albrecht, Václav.
- Obr. 46 Dům čp. 520, pod arkýřem jsou vyobrazeni rodiče Maxmilián II. a Marie Španělská, jak vypovídá oděv i fragment nápisu (dcera) Karla V. a Mikuláš Zrinský ze Serynu.
- Obr. 47 Daniel Hopfer, Landsknechti, (HERZ <https://foto.biblherz.it/exist/foto/object.xql?id=08164848>). Záměrně jsou na této stránce umístěny obdobné kompozice s obdobnými typy žoldáků, každý od jiného autora. Všechny grafiky alespoň trochu odpovídají nalezeným fragmentům. Takto je alespoň náznakově ilustrováno, jak náročné bylo hledání odpovídajících předloh k fragmentům na fasádě domu čp. 545.
- Obr. 48 Hans Sebald Beham, Vlajkonoš, bubeník a pištec, mědirytina, 1543 (HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=h-s-beham-ab3-0203>).
- Obr. 49 Niclas Stör, Pütner (Landsknecht), dřevořez, vytištěno u Niclase Meldemana roku 1535 (HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=n-stoer-ab3-0004>).
- Obr. 50 Barthel Beham, Landsknecht na koni s halapartnou, mědirytina, 1520–1540, mědirytina, (HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=b-beham-ab3-0007>).
- Obr. 51 Erhard Schön, Velitel, dřevořez, 1532–1542 vytištěno u Hanse Guldenmunda v Norimberku. Autorem vepsaného textu (básně) je Hans Sachs. Jde o úvodní list Schönovy série doprovázené Sachsovými texty (HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=e-schoen-wb3-0006>).
- Obr. 52 Slavonice, ul. Boženy Němcové, dům čp. 545. Fasáda po několika zásazích: barokní štít a stavební otvor průjezdu, změna oken (kromě levého štítového okna není žádné v renesanční ani barokní pozici (úpravy v 1. a ve 2. pol. 20. stol).
- Obr. 53 Detail štítu s přestavěnými okenními otvory, u pravého okna štítu zřetelný zmíněný posun okna na fragmentu barokní/klasicistní fasety.
- Obr. 54 Slavonice, býv. Růžová ul., dům čp. 545. Pohled na fasádu zleva před započítáním prací. Červená čára značí přibližně stavební spáru mezi starší (vpravo) a přistavěnou částí.
- Obr. 55 Pohled na fasádu zprava před započítáním prací. Červená čára značí přibližně stavební spáru jednotlivých stavebních etap.
- Obr. 56 Pohled na fasádu zleva během prací. Spára označena červenou šipkou, cihlová dostavba staršího nižšího domu do výšky přední renesanční části (v baroku?, v 19. stol.?) modrou šipkou.
- Obr. 57 Fasáda čp. 545 do ulice Růžová. Spára označena červenou šipkou, cihlová dostavba staršího nižšího domu do výšky přední renesanční části modrou šipkou. Na zdivu je zřetelné rozdílné ložení

kamenného zdiva: starší nižší část má drobnější kameny s velkými spárami (jílová malta často vyplavená) přední část je z velkých kvádrů ložených do vápenné malty.

- Obr. 58 Slavonice: Slavonice, Císařské povinné otisky map stabilního katastru (Kaiserpfl ichtexemplar), 1826 – 1843. 1:2880, Zdroj: <http://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/pohledy/archiv.html>.
- Obr. 59 Slavonice, současný katastr, dům čp. 545 vyznačen modře.
- Obr. 60 Jan Nevídal ze Želetavy, Veduta Slavonic, 1729, (sbírka Dismase Hofferera). Moravský zemský archiv v Brně, číslo 13370. Foto: Zdena Míchalová.
- Obr. 61 Výřez z Navídalovy veduty Slavonic. Dům čp. 545 se zahradou označen ve výřezu. Zdobný štít, zmiňovaný v textu, je označen šipkou. Moravský zemský archiv v Brně, číslo 13370. Foto: Zdena Míchalová.
- Obr. 62 Slavonice, ul. Boženy Němcové. Dům čp. 545 má otevřená šestidílná tabulková okna (později změněná za socialistická dvoukřídlá okna). Zřetelná je též část okna ve štítě a nedochované štukové římsičky nad okny. Archív NPÚ, Brno, inv. č. 6052, č. neg. 3027.
- Obr. 63 Slavonice, ul. Boženy Němcové. Dům čp. 545 má otevřená šestidílná tabulková okna (později změněná na socialistická dvoukřídlá okna). Nad okny jsou zřetelné nedochované štukové římsičky a podparapetní římsy. Archív Města Slavonice.
- Obr. 64 Slavonice, Růžová ul., dům čp. 545 (cca uprostřed). Historická fotografie (19. stol.?) zachycuje dům jen s jedním komínem a přiléhajícím nižším hospodářským traktem. Archív města Slavonice.
- Obr. 65 Slavonice, nároží ul. Růžová a Boženy Němcové, dům čp. 545. Na historické fotografii (poč. 20. stol.?) má dům už dva komíny a zezadu přiléhá nový samostatný dům. Archív města Slavonice.
- Obr. 66 Slavonice, dům čp 545. Soklové partie do boční ulice. Zazděný kvádr potažený sgrafitem z totožné omítky jako figury landsknechtů (potvrzeno laboratorní analýzou).
- Obr. 67 Lokace zazděného kvádru v soklové partii přední části domu čp. 545.
- Obr. 68 Malé okno z renesanční fáze odpovídá spíše hospodářskému užití prostor za ním, či prostorům schodiště.
- Obr. 69 Fragment „renesančního“ okna souvisejícího s bosováním.
- Obr. 70 Fasáda do ulice Boženy Němcové – naznačené obrysy renesančního portálu po restaurování v ryté lince.
- Obr. 71 Fasáda do ulice Boženy Němcové – fragmenty odsekané renesanční profilované římsy a postranních bos.

- Obr. 72 Konstrukční prvky portálu – římsa a bosy, jejich otisky se dochovaly v negativu a byly provedeny uhlové omítce, zatímco okolní sgrafitová bosáž je v přírodně – pískové omítce.
- Obr. 73 Fragment vlajkonoše a halapartníka v bočním světle a v průběhu pauzování v bočním světle. Dochovaná část vlajkonoše je ve výřezu č. 1 a halapartníka ve výřezu č. 2. Figury jsou oproti předloze prohozené.
- Obr. 74 Fragment muzikantů a dopelsöldnera v bočním světle, příprava na pauzování (kvůli předělu lešení rozděleno do dvou pauz).
- Obr. 75 Výsledná grafická předloha pro zobrazení landsknechtů (HAUM Braunschweig: <http://kk.haum-bsde/id=e-schoen>) Jde o verzi Schönova průvodu o 10 listech, dřevoryt: autor Erhard Schön, vytištěno u Hanse Guldenmunda v Norimberku, datace: 1532 – 1542, doprovodný veršovaný text
Hans Sachs
Průvod má čelo vpravo, pro dochovaný výjev byly použity listy 5. a 6.
- Obr. 76 Erhard Schön, Průvod landsknechtů – vlajkonoš a halapartník, list č. 6 (HAUM Braunschweig: <http://kk.haum-bsde/id=e-schoen>, graficky upraveno), pauzovaný fragment ve výřezu.
- Obr. 77 Průvod landsknechtů – vlajkonoš a halapartník, fragment původního sgrafita a pauza zhotovená v bočním světle (černé linie jsou viditelné v normálním světle, modré linie pouze v ostrém bočním osvětlení za tmy).
- Obr. 78 Průvod landsknechtů – muzikanti list č. 6, dopelsöldneři list č. 5., Erhard Schön (HAUM Braunschweig: <http://kk.haum-bsde/id=e-schoen>, graficky upraveno), pauzovaný fragment ve výřezu.
- Obr. 79 Průvod landsknechtů – muzikanti a dopelsöldneři, fragment původního sgrafita a pauzy horní a dolní části zhotovená v bočním světle (černé linie jsou viditelné v normálním světle, modré linie pouze v ostrém bočním osvětlení za tmy).
- Obr. 80 Odpovídající vzory pro fragmenty landsknechtů na domě čp. 545, Erhard Schön, rytec i kolorista, dřevorez, vytištěno u Hanse Guldenmunda v Norimberku 1532 –1542, Autorem vepsaného textu (básně) je Hans Sachs. „Der Fendrich. Laytinger. Pfyffer und Drummelschlager“ (vlajkonoš, velitel pluku, flétnista a bubeník), 1532 -1542 list č. 6 (HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=e-schoen-wb3-0011>)
- Obr. 81 Odpovídající vzory pro fragmenty landsknechtů na domě čp. 545, Erhard Schön, rytec i kolorista, dřevorez, vytištěno u Hanse Guldenmunda v Norimberku 1532 – 1542, Autorem vepsaného textu

- (básně) je Hans Sachs. „Der Doppel Soldner“ anebo také „Der Gemaynen Knecht“ (vojáci pro boj v přímé linii, placení dvojitou gáží), list č. 5, (HAUM <http://kk.haum-bs.de/?id=e-schoen-wb3-0013>).
- Obr. 82 Řád zlatého rouna označený červenou šipkou na praporu na Schönově grafice v listu č. 6. a na fragmentu originálu. Modrou šipkou je označená osekáná vyčuhující ostrve z císařské standarty na praporu, vlevo dole je schematicky zobrazená císařská standrata.
- Obr. 83 Eggenburg (Dolní Rakousko), Hauptplatz, čp. 1.
- Obr. 84 Slavonice, Horní nám., čp. 522.
- Obr. 85 Slavonice, Horní nám., čp. 518.
- Obr. 86 Krems (Dolní Rakousko), Untere Landstrasse, čp. 67.
- Obr. 87 Krems (Dolní Rakousko), Untere Landstrasse, Apotéka (detail landsknechta).
- Obr. 88 Krems (Dolní Rakousko), Margarettenstrasse, radnice.
- Obr. 89 Zwettl (Dolní Rakousko), Hauptplatz, radnice.
- Obr. 90 Slavonice, ulice B. Němcové, dům čp. 545. Fragment trupu vlajkonoše v ostrém bočním světle.
- Obr. 91 Slavonice, čp. 545, hlava flétnisty v nasvícení denním světlem.
- Obr. 92 Slavonice, čp. 545, hlava flétnisty v nasvícení UV světlem - bíle lumínují nově odkryté části, sondy z r. 2005 lumínují fialově.
- Obr. 93 Fotografie architektonického pohledu nad landsknechty v bočním světle.
- Obr. 94 Příprava vápna hašeného na prach pro barevné intonaco, síťování.
- Obr. 95 Příprava nedvědického vápna hašeného v přebytku vody na bianco.
- Obr. 96 Písek ze staré slavnické pískovny u stálkovské silnice.
- Obr. 97 Rozložení frakcí ve slavnickém písku, kompatibilní je s původními sgrafity i barevností.
- Obr. 98 Rozmíchané barevné intonaco s bílými „cucky“ pojivových částic.
- Obr. 99 Malty připravené z A komerčního písku Tasovice, B směsi kopaného písku v okolí Slavonic a Tasovic 1 : 1, C ze kopaného písku, ve všech směsích stejný poměr pojiva - nedvědického hydrátu.
- Obr. 100 Aplikace bianca na povrch barevného intonaca se zřetelnými tahy štětce.
- Obr. 101 Vzorky A, B, C se stejným obsahem vápna a stejným vodním součinitelem mají naprosto odlišné „výtvarné vlastnosti“.

Dokumentace restaurátorského zásahu sgrafit s landsknechty

- Obr. 102 Celkový pohled na boční fasádu před započítím restaurátorských prací v roce 2015.
- Obr. 103 Celkový pohled na boční fasádu po odkryvu v roce 2016.
- Obr. 104 Celkový pohled na boční fasádu po konzervaci fragmentů a aplikaci podzhozu jádrovou maltou v roce 2016.
- Obr. 105 Celkový pohled na boční fasádu po restaurování a rekonstrukci v roce 2017.
- Obr. 106 Stav před zásahem v roce 2015.
- Obr. 107 Stav před zásahem v roce 2015.
- Obr. 108 Detail flétnisty, obličej ztmavlý vlivem sulfatizace.
- Obr. 109 Detail vlajkonoše a halapartníka.
- Obr. 110 Původní povrch sgrafita, překryvné omítky a nátěry; v rámečku provizorní tmel ze zajištění po odkryvu (Václav Špale).
- Obr. 111 Zazděný kámen potažený „landsknechtskou“ sgrafitovou omítkou v soklu přední části.
- Obr. 112 Stratigrafie překryvných omítek.
- Obr. 113 Stratigrafie omítek.
- Obr. 114 Průběh odkryvu, zajištění okrajů tlakovací přichytnou konstrukcí a přeplepy japonským papírem a Klucelem, výjev vlevo – praporečník.
- Obr. 115 Průběh odkryvu, zajištění okrajů tlakovací přichytnou konstrukcí a přeplepy japonským papírem a Klucelem, výjev vpravo – muzikanti
- Obr. 116 Příprava na injektáž – přeplepy, zajištění tlakovacím zařízením, obnažení okrajů, šetrné vyklepávání suti z jádrové omítky napadané do dutiny.
- Obr. 117 Příprava na injektáž – obnažení okrajů, šetrné vyfoukání suti z jádrové omítky napadané za okraj.
- Obr. 118 Příprava na injektáž - obnažení okrajů, zpevnění vápennou nanosuspenzí CaloSil.
- Obr. 119 Příprava na injektáž – obnažení okrajů, aplikace vápenné nanosuspenzie CaloSil do navrtaných děr (zpevnění jádra), obtmelení.
- Obr. 120 Příprava na injektáž – obnažení okrajů, vyfoukaný okraj části naprosto oddělené od zdi.
- Obr. 121 Průběh injektáže minerálním groutem, odlehčeným přídatkem Perlitu, aplikace hadičkou instalovanou v obtmeleném okraji, následné přitlačení ke zdivu.
- Obr. 122 Výjev s muzikanty – bodová injektáž s přitlačnými konstrukcemi.
- Obr. 123 Výjev s praporečníkem – postupné zajišťování přitlačnými konstrukcemi odspoda.

- Obr. 124 Zkoušky čistících roztoků.
- Obr. 125 Zkouška odstraňování povrchových nečistot/krust, naměkčením vodou a šetrné mechanické snímání planžetovým skalpelem.
- Obr. 126 Zkoušky čistících obkladů šedého zákalu.
- Obr. 127 Výsledky čistících obkladů pro čištění šedého zákalu. Nejúčinnější je dlouhodobý obklad kyselinou citrónovou v Arbocelu a Klucelu (ve směsi). Tato zkouška však byla vyhodnocena jako příliš riziková a zákal byl mírně eliminován opakovaným mytím vodou.
- Obr. 128 Fotografie v dopadajícím světle.
- Obr. 129 Fotografie v UV světle, fialově svítí dlouhodobě prezentovaný povrch v sondách, bíle zakryté části nově odhalené
- Obr. 130 Fotografie v bočním světle - výjev vlevo (Vlajkonoš a halapartník).
- Obr. 131 Fotografie v bočním světle - pauzování šrafy na igelit lihovou fixou. Černé linie - šrafy viditelné v denním světle, modré linie – šrafy viditelné jen za použití bočního světla.
- Obr. 132 Výjev s muzikanty – stav po odkryvu, očištění, konzervaci a obtmelení.
- Obr. 133 Výjev s praporečnickem, stav po odkryvu, očištění, konzervaci a obtmelení.
- Obr. 134 Autentické povrchy v bočním světle.
- Obr. 135 Autentické povrchy v bočním světle.
- Obr. 136 Autentické povrchy v bočním světle.
- Obr. 137 Autentické povrchy v bočním světle.
- Obr. 138 Autentické povrchy v bočním světle.
- Obr. 139 Autentické povrchy v bočním světle.
- Obr. 140 Autentické povrchy v bočním světle.
- Obr. 141 Autentické povrchy v bočním světle.
- Obr. 142 Autentické povrchy v bočním světle.
- Obr. 143 Autentické povrchy v bočním světle.
- Obr. 144 Autentické povrchy v bočním světle.
- Obr. 145 Autentické povrchy v bočním světle.
- Obr. 146 Autentické povrchy v bočním světle (zazděný blok v přední části).
- Obr. 147 Autentické povrchy v bočním světle (zazděný blok v přední části), detail.
- Obr. 148 Pauzy originální šrafury; černé linie – šrafy viditelné v denním světle, modré linie – šrafy viditelné jen za použití bočního světla.

- Obr. 149 Pauzy originální šrafury; černé linie – šrafy viditelné v denním světle, modré linie – šrafy viditelné jen za použití bočního světla.
- Obr. 150 Pauzy originální šrafury; černé linie – šrafy viditelné v denním světle, modré linie – šrafy viditelné jen za použití bočního světla.
- Obr. 151 Pauzy originální šrafury; černé linie – šrafy viditelné v denním světle, modré linie – šrafy viditelné jen za použití bočního světla.
- Obr. 152 Zkušební panel zacílený na časování jednotlivých kroků denního dílu a zkouška přenášení kompozice z pauzy, zkouška techniky prokletování (posloupnost A – D).
- Obr. 153 Proklety a šrafy z komerčního písku (Černuc), poměry pojiva: plnivu v maltě byly stejné jako u slavonického písku, tj. cca 1 : 1 obj. množství.
- Obr. 154 Proklety a šrafy ze slavonického písku; poměry pojiva: plnivu v maltě byly stejné jako u komerčního písku, tj. 1 : 1 obj. množství.
- Obr. 155 Zkušební vzorky přímo na fasádě a klínky pro zjištění nosnosti omítky (viz též obr 99 –101).
- Obr. 156 Jako nejkompatibilnější byl vyhodnocen vzorek E z „nového“ ložiska ve staré slavonické pískovně u stálkovské silnice.
- Obr. 157 Skica rozvržení fasády, sloupy po stranách nebyly finálně realizovány.
- Obr. 158 Kresebná příprava, pod novým igelitem je podložena pauza dochovaných částí v bočním světle, hnědou barvou jsou naznačeny proklety.
- Obr. 159 Rekonstrukce vlajkonoše - první vrstva barevného intonaca se strženým povrchem.
- Obr. 160 Druhá vrstva barevného intonaca, celková tloušťka max. 0,5 cm.
- Obr. 161 Aplikace bianca.
- Obr. 162 Obrytí obrysů z přípravné kresby. Druhým krokem je obrytí hrubých linií, následuje odebrání, dále se pauza přiloží znovu a vtlačí se jemná šrafa, která se po sejmutí pauzy místy prohloubí.
- Obr. 163 Přípravná kresba – vlajkonoš a halapartník.
- Obr. 164 Denní díl - kontrola návaznosti v nočním nasvícení.
- Obr. 165 Způsob nanášení bianca.
- Obr. 166 Přenášení pauzy dopellsöldnera.
- Obr. 167 Denní díl - bubeník.
- Obr. 168 Přenášení pauzy bubeníka.
- Obr. 169 Replikace trasologických stop, bianco má svoji typickou strukturu – vodorovné tahy štětcem.
- Obr. 170 Detail návaznosti na původní povrchy.

- Obr. 171 Replikace trasologických stop, bianco má svoji typickou strukturu - proklety, vodorovné tahy štětcem; vtlačená šrafa, rytá šrafa.
- Obr. 172 Replikace trasologických stop, bianco má svoji typickou strukturu - proklety, vodorovné tahy štětcem; vtlačená šrafa, rytá šrafa.
- Obr. 173 Drobná poškození, která bylo nutné vytmelit z technických důvodů (průnik vody do materiálu).
- Obr. 174 Tmelení větších defektů v původních částech.
- Obr. 175 Retuš - detail napojení rekonstrukce a originálu.
- Obr. 176 Retuš - detail napojení rekonstrukce a originálu.
- Obr. 177 Detail minimalistické retuše původních částí.
- Obr. 178 Detail minimalistické retuše původních částí.
- Obr. 179 Stav po restaurování a po rekonstrukci v roce 2017.
- Obr. 180 Stav po restaurování a po rekonstrukci v roce 2017.
- Obr. 181 Grafická dokumentace**, vymezení originálních částí a rekonstrukce; označení a lokalizace odebraných vzorků. Analýzy vzorků viz příloha č. 2 diplomové práce. \vlevo rámečku odběry ze zazděného kvádru v přední čisti domu (**MSL 1 a OSL 2**).

Obr. 102 Celkový pohled na boční fasádu před započatím restaurátorských prací v roce 2015.

Obr. 103 Celkový pohled na boční fasádu po odkryvu v roce 2016.

Obr. 104 Celkový pohled na boční fasádu po konzervaci fragmentů a aplikaci podzhozu jádrovou maltou v roce 2016.

Obr. 105 Celkový pohled na boční fasádu po restaurování a rekonstrukci v roce 2017.

Obr. 106 Stav před zásahem v roce 2015.

Obr. 107 Stav před zásahem v roce 2015.

Obr. 108 Detail flétnisty, obličej ztmavlý vlivem sulfatizace.

Obr. 109 Detail vlajkonoše a halapartníka.

Obr. 110 Původní povrch sgrafita, překryvné omítky a nátěry; v rámečku provizorní tmel ze zajištění po odkryvu (Václav Špale).

Obr. 111 Zazděný kámen potažený „landsknechtskou“ sgrafitovou omítkou v soklu přední části.

Obr. 113 Stratigrafie omítek:

- O1A - RENESANČNÍ OMÍTKA S FIGURÁLNÍMI SGRAFITY
- O1B - RENESANČNÍ OMÍTKA S BOŠOVANOU OBDELNOU RUSTIKOU
- O2 - BAROKNÍ OMÍTKA (VIZ ŠTÍT)
- O3 - OMÍTKA ZAZDÍVKY OKEN Z POČ. 20. STOL.
- O4 - NOVODOBÁ POSLEDNÍ OMÍTKA 2.POL. 20.STOL.

Obr. 112 Stratigrafie překryvných omítek.

Obr. 115 Průběh odkryvu, zajištění okrajů tlakovací příchytanou konstrukcí a přelepý japonským papírem, výjev vlevo – muzikanti.

Obr. 114 Průběh odkryvu, zajištění okrajů tlakovací příchytanou konstrukcí a přelepý japonským papírem a Klucelem, výjev vlevo – praporečník.

Obr. 116 Příprava na injektáž – přeplepy, zajištění tlakovacím zařízením, obnažení okrajů, šetrné vyklepávání suti z jádrové omítky napadané do dutiny.

Obr. 117 Příprava na injektáž – obnažení okrajů, šetrné vyfoukání suti z jádrové omítky napadané za okraj.

Obr. 119 Příprava na injektáž – obnažení okrajů, aplikace vápenné nanosuspensie CaloSil do navrtaných děr (zpevnění jádra), obtmelení.

Obr. 118 Příprava na injektáž - obnažení okrajů, zpevnění vápennou nanosuspensí CaloSil.

Obr. 121 Průběh injektáže minerálním groutem, odlehčeným přídavkem Perlitu, aplikace hadičkou instalovanou v obtmeleném okraji, následné přitlačení ke zdivu.

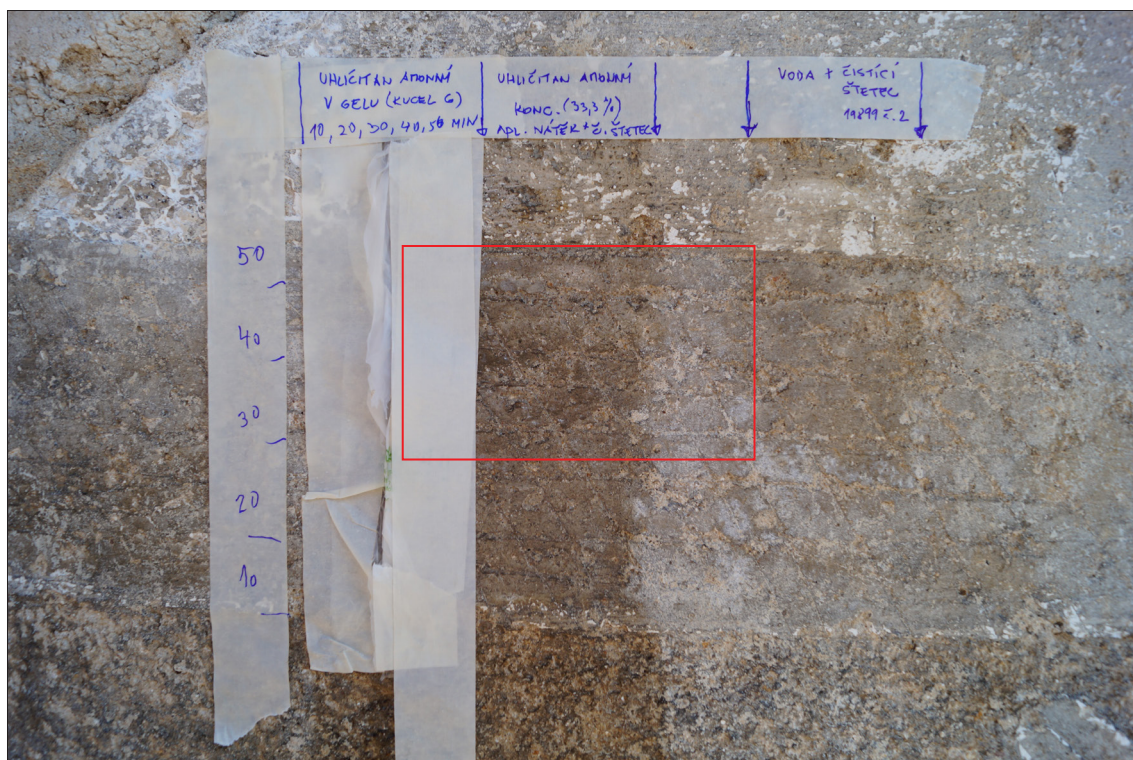
Obr. 120 Příprava na injektáž – obnažení okrajů, vyfoukání okraj části naprosto oddělené od zdi.

Obr. 122 Výjev s muzikanty – bodová injektáž s přitlačnými konstrukcemi.

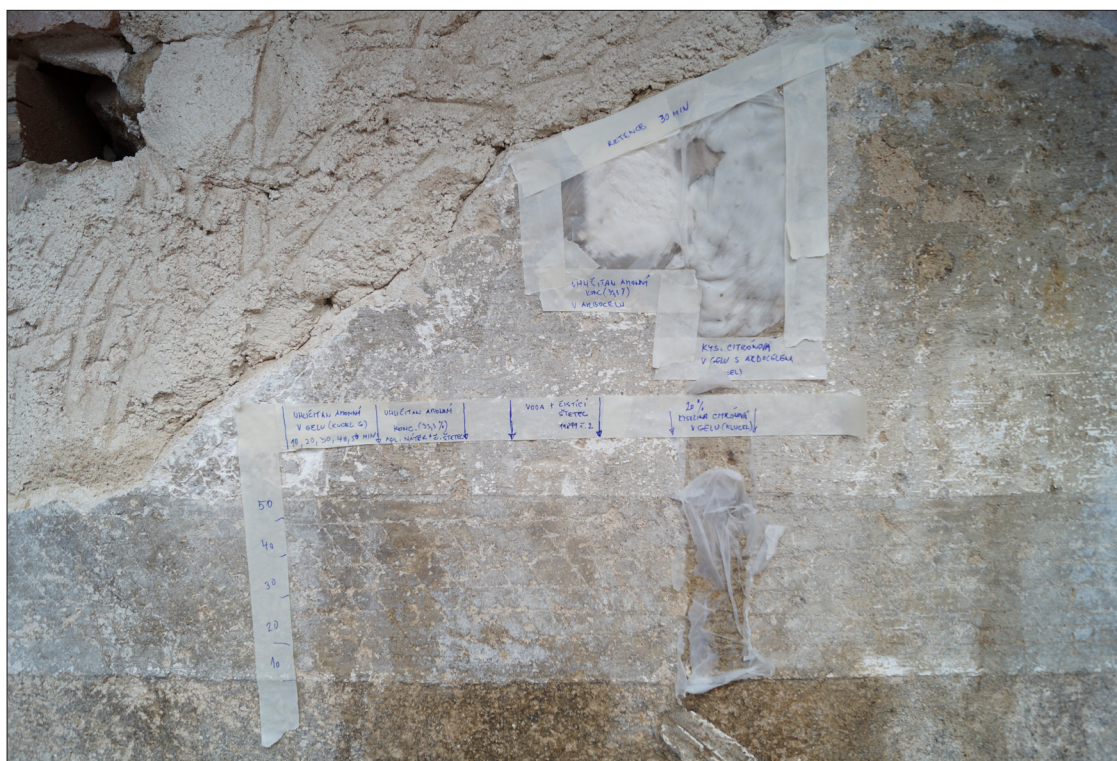
Obr. 123 Výjev s praporečnickem – postupné zajišťování přitlačnými konstrukcemi odspoda.

Obr. 124 Zkoušky čistících roztoků.

Obr. 125 Zkouška odstraňování povrchových nečistot/krust, naměkčením vodou a šetrné mechanické snímání planžetovým skalpelem.

Obr. 126 Zkoušky čistících obkladů šedého zákalu.

Obr. 127 Výsledky čistících obkladů pro čištění šedého zákalu. Nejúčinnější je dlouhodobý obklad kyselinou citrónovou v Arbocelu a Klucelu (ve směsi). Tato zkouška však byla vyhodnocena jako příliš riziková a zákal byl mírně eliminován opakovaným mytím vodou.

Obr. 129 Fotografie v UV světle, fialově svítí dlouhodobě prezentovaný povrch v sondách, bíle zakryté části nově odhalené

Obr. 128 Fotografie v dopadajícím světle.

Obr. 130 Fotografie v bočním světle - výjev vlevo (Vlajkonoš a halapartník).

Obr. 131 Fotografie v bočním světle - pauzování šrafy na igelit lihovou fixou. Černé linie - šrafy viditelné v denním světle, modré linie – šrafy viditelné jen za použití bočního světla.

Obr. 132 Výjev s muzikanty – stav po odkryvu, očištění, konzervaci a obtmelení.

Obr. 133 Výjev s praporečkem, stav po odkryvu, očištění, konzervaci a obtmelení.

Obr. 134 Autentické povrchy v bočním světle.

Obr. 135 Autentické povrchy v bočním světle.

Obr. 136 Autentické povrchy v bočním světle.

Obr. 137 Autentické povrchy v bočním světle.

Obr. 138 Autentické povrchy v bočním světle.

Obr. 139 Autentické povrchy v bočním světle.

Obr. 140 Autentické povrchy v bočním světle.

Obr. 141 Autentické povrchy v bočním světle.

Obr. 142 Autentické povrchy v bočním světle.

Obr. 143 Autentické povrchy v bočním světle.

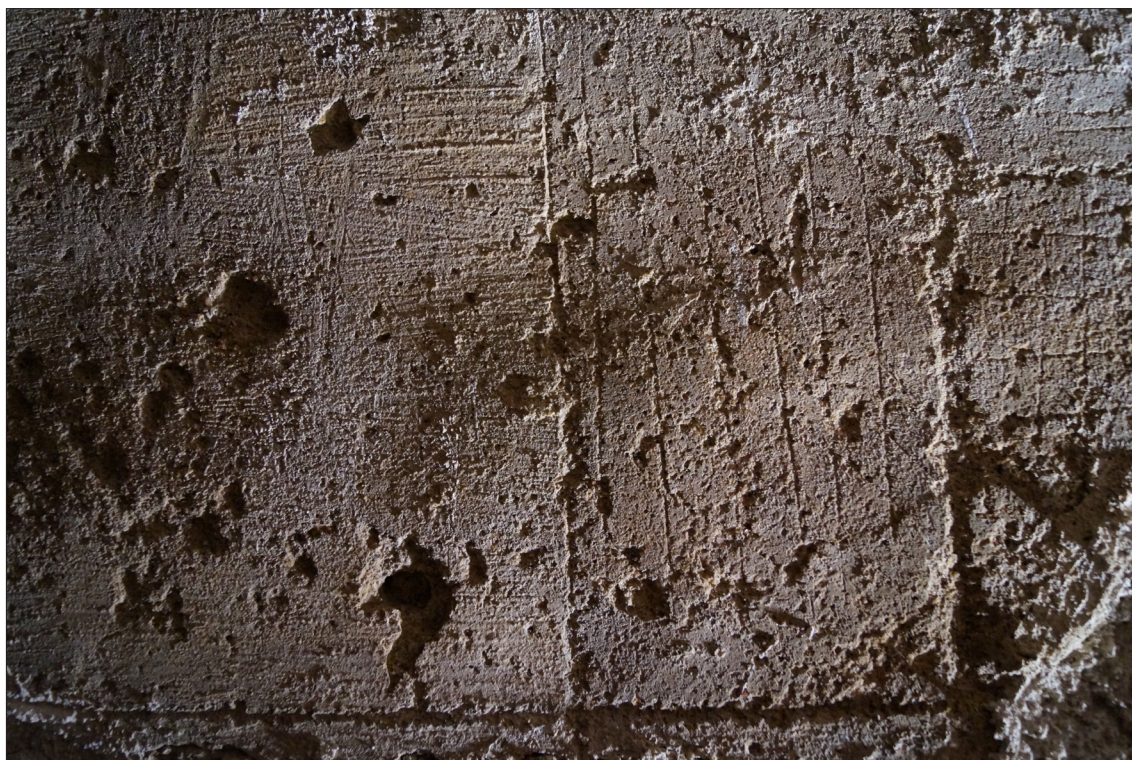
Obr. 144 Autentické povrchy v bočním světle.

Obr. 145 Autentické povrchy v bočním světle.

Obr. 146 Autentické povrchy v bočním světle (zazděný blok v přední části).

Obr. 147 Autentické povrchy v bočním světle (zazděný blok v přední části), detail.

Obr. 148 Pauzy originální šrafury; černé linie – šrafy viditelné v denním světle, modré linie – šrafy viditelné jen za použití bočního světla.

Obr. 149 Pauzy originální šrafury; černé linie – šrafy viditelné v denním světle, modré linie – šrafy viditelné jen za použití bočního světla.

Obr. 150 Pauzy originální šrafury; černé linie – šrafy viditelné v denním světle, modré linie – šrafy viditelné jen za použití bočního světla.

Obr. 151 Pauzy originální šrafury; černé linie – šrafy viditelné v denním světle, modré linie – šrafy viditelné jen za použití bočního světla.

Obr. 152 Zkušební panel zacílený na časování jednotlivých kroků denního dílu a zkouška přenášení kompozice z pauzy, zkouška techniky prokletování (posloupnost A – D). Výjev píštěce byl proveden pro porovnání vizuálního efektu ve dvou variantách z komerčního písku (Černuc, horní výjev) a kopaného písku z duny v lese u Slavonic.

A

B

C

D

Obr. 153 Proklety a šrafy z komerčního písku (Černuc), poměry pojiva: plnivu v maltě byly stejné jako u slavnického písku, tj. cca 1 : 1 obj. množství.

Obr. 154 Proklety a šrafy ze slavnického písku; poměry pojiva: plnivu v maltě byly stejné jako u komerčního písku, tj. 1 : 1 obj. množství.

Obr. 155 Zkušební vzorky přímo na fasádě a klínky pro zjištění nosnosti omítky (viz též obr 99 –101) A komerční písek Tasovice, B směs kopaného písku v okolí Slavonic (z lesa) a Tasovic 1 : 1, C ze kopaného písku v okolí Slavonic; ve všech směsích stejný poměr pojiva - nedvědického hydrátu. D písek ze vzorku C smíchaný s pískem z jiného ložiska u Slavonic (nalezená duna ve staré pískovně).

Obr. 156 Jako nejkompatibilnější byl vyhodnocen vzorek E z „nového“ ložiska ve staré slavonské pískovně u stálkovské silnice.

Obr. 157 Skica rozvržení fasády, sloupy po stranách nebyly finálně realizovány.

Obr. 158 Kresebná příprava, pod novým igelitem je podložena pauza dochovaných částí v bočním světle, hnědou barvou jsou naznačeny prokletý.

Obr. 159 Rekonstrukce vlajkonoše - první vrstva barevného intonaca se strženým povrchem.

Obr. 160 Druhá vrstva barevného intonaca, celková tloušťka max. 0,5 cm.

Obr. 161 Aplikace bianca.

Obr. 162 Obrytí obrysů z přípravné kresby. Druhým krokem je obrytí hrubých linií, následuje odebrání, dále se pauza přiloží znovu a vtlačí se jemná šrafa, která se po sejmutí pauzy místy prohloubí.

Obr. 163 Přípravná kresba – vlajkonoš a halapartník.

Obr. 164 Denní díl - kontrola návaznosti v nočním nasvícení.

Obr. 165 Způsob nanášení bianca.

Obr. 166 Přenášení pauzy dopellsöldnera.

Obr. 167 Denní díl - bubeník.

Obr. 168 Přenášení pauzu bubeníka.

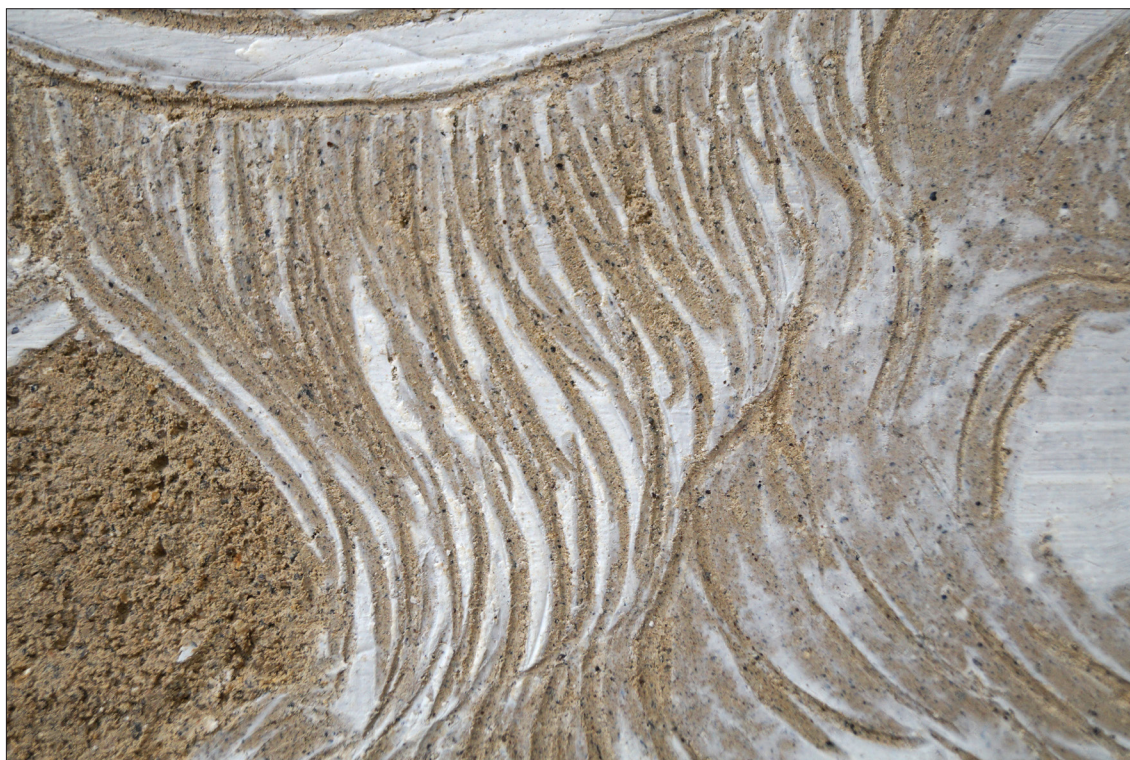
Obr. 169 Replikace trasologických stop, bianco má svoji typickou strukturu – vodorovné tahy štětcem.

Obr. 170 Detail návaznosti na původní povrchy.

Obr. 171 Replikace trasologických stop, bianco má svoji typickou strukturu - prokletý, vodorovné tahy štětcem; vtačená šrafa, rytá šrafa.

Obr. 172 Replikace trasologických stop, bianco má svoji typickou strukturu - prokletý, vodorovné tahy štětcem; vtačená šrafa, rytá šrafa.

Obr. 173 Drobná poškození, která bylo nutné vytmelit z technických důvodů (průnik vody do materiálu).

Obr. 174 Tmelení defektů v původních částech..

Obr. 175 Retuš - detail napojení rekonstrukce a originálu.

Obr. 176 Retuš - detail napojení rekonstrukce a originálu.

Obr. 177 Detail minimalistické retuše původních částí.

Obr. 178 Detail minimalistické retuše původních částí.

Obr. 179 Stav po restaurování a po rekonstrukci v roce 2017.

Obr. 180 Stav po restaurování a po rekonstrukci v roce 2017.

Obr. 181 Grafická dokumentace, vymezení originálních částí a rekonstrukce; označení a lokalizace odebraných vzorků. Analýzy vzorků viz příloha č. 2 diplomové práce. Vlevo rámečku odběry ze zazděného kvádry v přední části domu (MSL 1 a OSL 2)

OSL 4 označuje celý vzorek (barevné intonaco bianco)
OSLB 4 bianco.
OSLJ 4 barevné intonaco
OSLJ 4B polostíny <63µm z barevného intonaca
MSL 5 zdíci malta
OSL 1 sgrafitový povrch sekundárně zazděného kvádry
MSL 5 zdíci malta vedle sekundárně zazděného kvádry